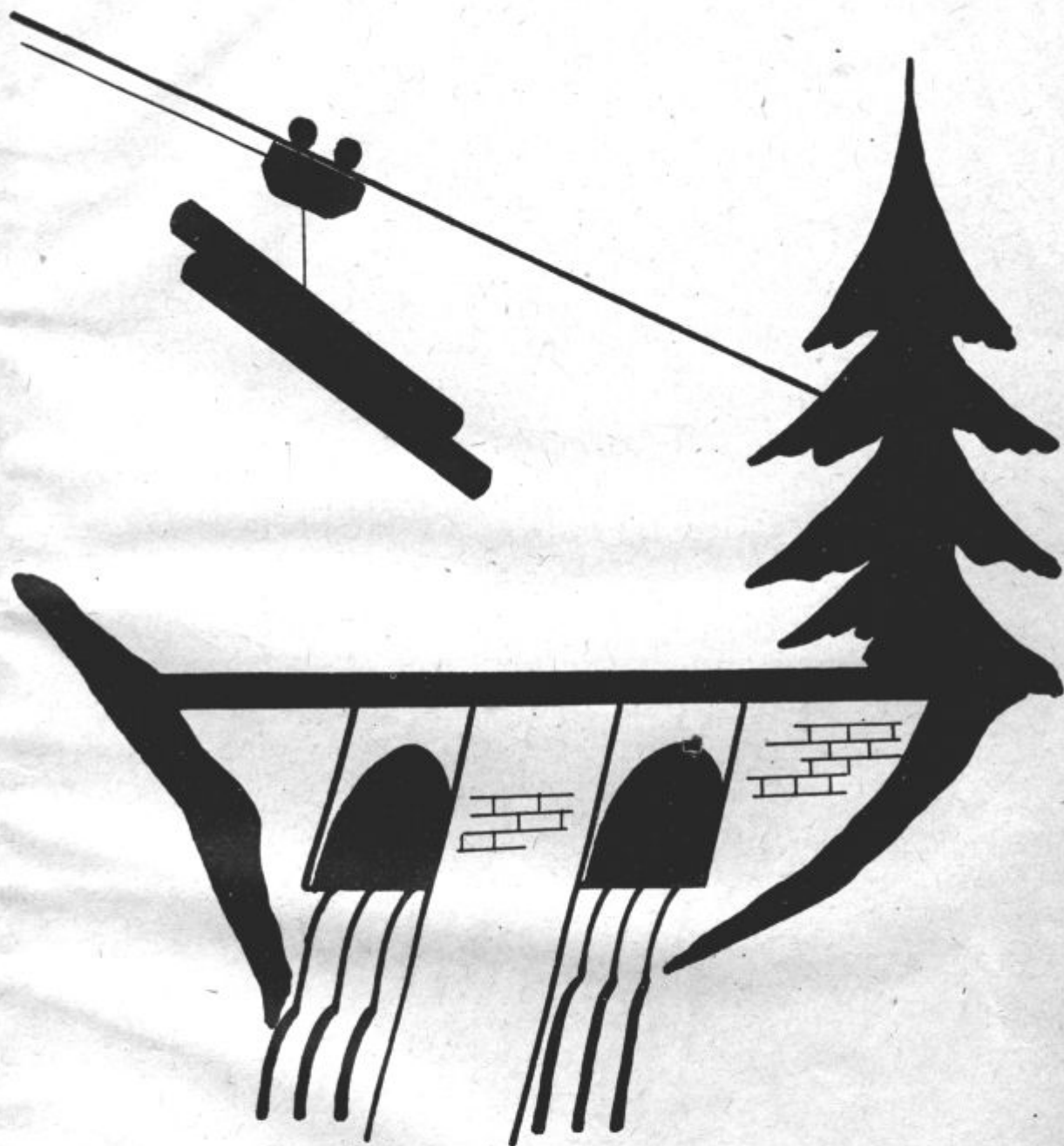

A-4 + karelo s zadnjimi vr. - vstanj spredelej

1958

1

IDRIJSKI RAZGLEDI

UPRAVA
DELOVNI KOLEKTIV
DELAVSKI SVET
UPRAVNI ODBOR
SINDIKALNA PODRUŽNICA

rudnika živega srebra Idrija

želijo vsem rudarjem in vsemu delovnemu ljudstvu
SREČNO IN USPEHOV POLNO NOVO LETO 1959
z željo, da bi dosegli še večje uspehe v izgradnji naše
socialistične domovine!

OBČINSKI KOMITE ZKS
OBČINSKI ODBOR SZDL
OBČINSKI KOMITE LMS
OBČINSKI SVET SINDIKATOV
OBČINSKA GASILSKA ZVEZA
OBČINSKI ODBOR ZDRUŽENJA REZERVNIH OFICIRJEV

želijo vsem občanom
in vsemu delovnemu ljudstvu
uspehov polno leto 1959

IDRIJSKI RAZGLEDI

III. LETO

31. MARCA 1958

STEV. 1

MOTIV IZ IDRIJSKEGA GOZDA

Foto: inž. Kordiš

P 489 / 3. 1958.

P 1181 / 1967

Izdaja Mestni muzej v Idriji. — Uredniški odbor: Lado Božič, inž. Ivan Gantar, Slavica Božič, Ferdo Vidmar, Franc Didič, Franc Petrič, Ivan Hlača. — Odgovorni urednik Srečko Logar. — Izhaja vsake tri mesece. — Celoletna naročnina 200 din, za inozemstvo 300 din. — Naslov: »Idrijski razgledi«, Idrija, poštni predal 11, telefon: Idrija 35, tekoči račun pri Komunalni banki Idrija štev. 63-KB-6-Z-108, telegrami: Idrija, muzej. — Tiska tiskarna Časopisno založniškega podjetja »Primorski tisk« — Koper. — Za tiskarno Franc Zdešar.

IDRIJSKI GOZD — SUROVINSKA OSNOVA V LESNI INDUSTRIJI

a) IDRIJSKI GOZDOVI V PRETEKLOSTI

Ko je šel, po zgodovinskih zapiskih, Anglež Walter Poppe okoli leta 1660 skozi področje današnje Idrije, je v svojih poročilih iz 1665. leta zapisal, da še ni videl tako gostih in lepih gozdov ter tako izredne debeline in višine polnolesnih jelk. Nad bogatimi gozdovi tega področja se je za njim navduševal leta 1689 tudi Walvazor v svojih zapiskih. To gozdnato področje, ki sega daleč stran od obeh obrežij reke Idrijce na površini kakih 300 km², je bilo še v prvi polovici XIV. stoletja nenaseljeno. Zgodovina omenja, da sta obstajali v tem času edino naselji Jazne in Žiri na periferiji tega obširnega območja. Nekdanji njegovi lastniki, tolminski grofje, so skušali to področje naseliti in nuditi naseljencem razne ugodnosti. Koliko jim je to uspelo, zgodovina ne pove. Edini prebivalci te gozdnate »Zvirne« doline, kakor se je takrat imenovala, so bili prehodni lovci, drvarji in sodarji.

Leta 1493 je sodar odkril na mestu sedanje Idrije samorodno živo srebro. To je bil hkrati začetek gospodarskega življenja Idrije. Pridobivanje živega srebra je kmalu omogočilo nastanek naselja sedanje Idrije, ki je že 70 let po odkritju živega srebra štela petino sedanjega prebivalstva. V okoliške gozdove je pričelo prihajati vse večje število naseljencev gozdarjev, ker sta bila za pridobivanje živega srebra potrebna les in oglje. Tako se je razvilo mesto rudarjev, ki so pridobivali živo srebro, v okolici pa so nastajala naselja drvarjev, ki so pridobivali les za potrebe rudnika. Vedno večje potrebe rudnika po lesu so terjale stalno delo v gozdu. Ker je bilo to delo zelo težko in nepriljavno, so okoliškim naseljencem, gozdnim delavcem, nudili razne ugodnosti, kot cenejše meso in žito, krčili so lahko gozd in se ukvarjali s kmetijstvom. Tako so nastajale vasi Čekovnik, Bela, Vojsko, Mrzla Rupa, Kanomlja, Idrijski log, Zadlog itd.

Območje idrijskih gozdov, ki je merilo kakih 15.000 ha, je bilo lastninsko razdeljeno: 1. na gozdove občine Idrija, 2. na rezervatne gozdove gospostva Sv. Križ, 3. na gozdove, ki jih je odstopil gozdarski urad Gorica.

Idrijska občina je upravljala gozdove na levem bregu Idrijce. Tile gozdovi so bili do priznanja samostojnosti idrijske občine leta 1607 last tolminskih grofov. Nekoliko pozneje

pa so postali državna last. Zaradi razvoja rudarstva se je kolonizacija na to področje zelo pospeševala. Naseljenci so imeli v začetku servitutne pravice v državnih gozdovih in so si dodeljena jim zemljišča počasi prilastili, jih širili in krčili na račun državnih gozdov. Da bi preprečili nadaljnjo škodo, je bil leta 1660 izdan cesarski dekret, ki je prepovedal vsako pustošenje gozdov.

Gozdovi, ki so bili last gospostva Sv. Križ, so se razprostirali na desnem bregu Idrijce do Marnega in Ciganskega vrha in so vključevali zgornji del območja hudournika Belca. Leta 1605 je bilo gospostvo Sv. Križ prodano grofiji Attems. Prodajo je odobril cesar, vendar s pridržkom, da bo gozdove izkoriščal rudnik, ki je bil takrat državna last. To je pozneje povzročalo številne nesporazume, dokler ni bil grof Attems leta 1752 obsojen na 5.000 zlatnikov globe zaradi nasilij njegovega gozdarskega osebja nad rudniškim gozdarjem. Ker grof ni mogel plačati globe, so gozdovi prešli v last rudnika.

Rezervatni gozdovi Vipave so se razprostirali na desnem bregu Idrijce, od Bele in Struga na zahod čez idrijsko-loško in zadloško planoto. Ko so grofje Lantieri leta 1826 kupili Vipavsko gospostvo, so bili ti gozdovi že rezervirani za idrijski rudnik in so z odločbo deželne vlade v Ljubljani leta 1875 prešli končno v last rudniškega erarja. Ker ti gozdovi niso bili natančno omejeni, so bili dolgotrajni nesporazumi. Po večkratnih razmejitvah so se meje končno razširile celo na območje Črnega vrha.

V skrbi, da ne bi rudniku primanjkovalo lesa, potrebnega za redno obratovanje, so mu dodelili še trebuške gozdove v Ipavškem pod Zelenim robom.

V rudniško posest niso bili dodeljeni le gozdovi, temveč je prišlo pod jurisdikcijo rudnika vse prebivalstvo tega območja. Rudnik je vladal z vsemi suverenimi pravicami do leta 1840, ko so prevzele jurisdikcijo politične oblasti.

Potem ko je rudnik skoraj 300 let upravljal idrijske gozdove, so le-ti prešli leta 1873 pod upravo Gozdarskega urada v Gorici. Ves ta čas so bili gozdovi obremenjeni s servitutnimi pravicami okoliškega prebivalstva. To so bile pravice do nabiranja stelje, gozdne paše in lesa, ki so jih imele vasi Vojsko, Zgornja in Srednja Kanomlja, Spodnja Idrija, Jelični vrh, Čekovnik, Idrijski log in Zad-

log; razen teh pa še vipavske vasi Križ, Plače, Male Žablje, Cesta, Dobravlje, Kamnje, Potoče, Stomaž, Lokavec, Skrilje, Dol-Otlica, Vrtovin, Sela, Batuje, Gojače in Čerņiče. Koze pa po pasli idrijski rudarji v bližnji okolici Idrije. Odvezo servitutnih pravic so izvedli v letih 1869 do 1881, ko so upravičenci dobili ustrezne površine, tako da je po odvezi služnosti ostalo okoli 7500 ha državnih gozdov. To so zgodovinski datumi nastajanja privatne posesti v idrijskem gozdnem bazenu.

Po podatkih gozdarja Balažiča, ki je v preteklem stoletju urejeval idrijske gozdove, so bila prva ureditvena dela izvršena že v letih 1724—1792 in kasneje leta 1832. Omenjeni navaja, da je bila sečnja prebiralna in da so najprej izkoristili drevje za tehnične name-ne, pozneje pa so posekali ostali les za drva. V preteklem stoletju se je gospodarjenje v teh gozdovih vršilo načrtno, po ureditvenih elaboratih, ki so bili po poteku vsakih 10 let revidirani. Leta 1919 je potekel predzadnji ureditveni elaborat in je bil v letih 1927/28 obnovljen za dvajsetletno periodo.

Ob nastanku rudnika v Idriji se je vršila sečnja lesa v neposredni okolici. Ko je začelo primanjkovati lesa v bližnjih gozdovih, so se sečnje pomikale v osrčje gozdov. Tedaj je nastal problem prevoza lesa, ker razen vode ni bilo nobenih prometnih žil. Zato so opravljali dolgo let, celo nekaj stoletij, glavni prevoz s plavljenjem po vodi. Kdaj so bili v Idriji začeli s plavljenjem lesa, predvsem drv, ni znano. Vsekakor je moglo biti to nekako v času, ko je zmanjkalo lesa v neposredni bližini Idrije. Po zgodovinskih dokumentih je leta 1551 upravnik rudnika Urban Einkhörn zaprosil gradbeno dovoljenje za gradnjo grabelj v Idriji. Že istega leta so bile zgrajene grablje in tako je minila nevarnost primanjkljaja lesa v rudniku. Vodni transport je bil leta 1926 ukinjen in ga je zamenjal cestni transport.

Po zbranih podatkih inž. Mazija je bila poraba lesa od ustanovitve rudnika naslednja: v prvih 160 letih je rudnik porabil letno 4.000 prn drv in 450 prn tehničnega lesa, v naslednjih 110 letih po 7.600 prn drv in 760 prn tehničnega lesa, v nadaljnjih 156 letih pa po 16.200 prn drv in 1.400 prn tehničnega lesa. Po tem približnem računu so idrijski gozdovi dobavili rudniku do leta 1926 4.500.000 prn drv in oglja ter okrog 500 tisoč prn tehničnega lesa. Če tej številki dodamo še posek za gradnjo in kurjavo rudarjem in servitutnim upravičencem, kalo pri plavljenju in % odpadka pri sečnji in izdelavi, pridemo do skoraj še enkrat večje količine, kot jo je prejel rudnik. Če upoštevamo posek po 1926. letu, 60.000 m³ letno in ca. 600.000 m³ v zadnjem desetletju, dobimo, da je idrijski gozd v svoji pisani zgodovini, t. j.

od približno 1550. leta, dal ca. 9.000.000 m³ lesa ali pa trikratno obrnil svojo sedanjo glavnico.

Kljub tako intenzivni sečnji niso idrijski gozdarji nikjer pustošili gozdov, temveč so jih s pogozdovanjem celo razširjali. Tako so bili ti gozdovi v dobro ohranjenem stanju izročeni v gozdarjenje današnjim rodovom.

b) KATASTRALNA RAZDELITEV IN POVRŠINSKO STANJE KULTUR

Idrijski gozdni bazen se skoraj v celoti ujema z upravno-političnim teritorijem občine Idrija z manjšo izjemo iz naslednjih razlogov:

1. Od trnovskega in hrušičnega področja je ločen s 1.200 m visoko grebensko črto Javornik—Marin vrh—Kozje stene—Ciganski vrh—Bukov vrh in se ves južni in vzhodni del spušča proti središču bazena Idrija na 330 m nadmorske višine.

2. Severni in zahodni del pa je pahljačasto, z dolgimi in grebenskimi komunikacijami, zelo dobro povezan z Idrijo prav do občinskih meja, oziroma nekoliko izven njih do gravitacijskih meja.

3. Cerkljanska ni upošteta v to področje zaradi orientacije prometa z lesom po zahodni transportni žili proti Tolminu in Gorici. Prav tako je že sedaj mizarstvo v Cerknem vezano z lesno industrijo v Klavžah.

4. Dokazno gradivo surovinske lesne osnove je lažje primerjati z obstoječim italijanskim gradivom, ker se sedanje ozemlje občine ujema s prejšnjim upravno-političnim ozemljem občine idrija za Italije.

Upravno-politični teritorij občine Idrija oziroma idrijski bazen zajema 31.502 ha celotne površine, ki je razdeljena na 21 katastrskih občin. Obraščena površina z gozdom in drugimi kulturami je po katastru razdeljena takole: 2.316 ha njiv, 5.530 ha travnikov, 53 ha vrtov, 6.563 ha pašnikov, 16.327 ha gozdov, 79 ha stavbišč in 631 ha nerodovitne zemlje. Upoštevajoč, da imamo izmero in prvi katastralni popis iz leta 1860, revizijo le-teh pa iz leta 1905, ne moremo tega stanja več upoštevati kot točnega. Zaradi znanih sprememb v razvoju kmečkega gospodarstva so namreč nastale večje spremembe pri pašnikih v korist gozdov. Že dobrih 70 let opuščajo krmljenje živine s pašo in prehajajo na trajno stajsko krmljenje. Zaradi tega je nastal zelo močan proces obraščanja z gozdovi na dobrem delu pašniških površin, medtem ko je ostali del spremenjen v steljnike, ki so v dobri meri obraščeni z gozdnimi drevjem.

Te spremembe danes niso zaznamovane v katastru, zato se je treba pri ugotavljanju gozdne površine poslužiti podatkov o dejan-

skem stanju gozdne površine v 10 katastrskih občinah; le-ti so bili ugotovljeni pri izdelavi ureditvenih elaboratov za zasebne gozdove. Izločanje gozdnih površin je izvršeno v naslednjih katastrskih občinah: Zadlog, Javornik, Lome, Dole, Vrsnik, Ledine, Jelični vrh, Črni vrh, Kanji dol in Idrijski log. Ugotovljeno je, da se je gozdna površina v teh katastrskih občinah povečala v povprečju za 19 % na škodo pašnikov. Za ugotavljanje približnega dejanskega stanja lahko uporabimo ta odstotek tudi za druge katastrske občine, razen Spodnje Idrije in Spodnje Kanomlje, kjer so pašniki prerastli v grmičaste površine in ne v gozdove. Če uporabimo ta način ugotavljanja gozdne površine, dobimo naslednje stanje površin po kulturah:

1. Travniki	5.531 ha ali 17,56 %
2. Pašniki	4.125 ha ali 13,10 %
3. Njive in vrtovi	2.370 ha ali 7,52 %
4. Gozdovi	18.765 ha ali 60,00 %
5. Stavbišča	79 ha ali 0,82 %
6. Nerodovitna zemljiš.	632 ha ali 2,00 %
S k u p a j :	31.502 ha ali 100 %

Da je ta ugotovitev površine dovolj točna, lahko potrди primerjava tega podatka z ugotovitvami italijanskih gozdarjev leta 1936, ko so izdelali »Catasto forestale«. Po tem dokumentu je bilo v občini Idrija (tedanje stanje meja se skoraj popolnoma ujema z današnjim) 18.495 ha gozdov ali za 270 ha manj od današnjega stanja. Ta ugotovitev je dovolj prepričljiva, da se pri ugotavljanju gozdnega fonda idrijskega bazena lahko upošteva ugotovljena površina v izmeri 18.765 ha.

c) CESTNO OMREŽJE

Celotno ozemlje idrijske občine je komunikacijsko precej dobro razvito, saj se od mesta Idrije pahljačasto razširjajo na vse strani ceste, ki so še med seboj povezane z različnimi prečnicami. Po svojem pomenu jih ločimo na:

1. ceste II. reda v dolžini 50 km
2. ceste III. reda v dolžini 71 km
3. ceste IV. reda v dolžini 121 km
4. gozdne ceste v dolžini 63 km

S k u p a j : 305 km

To so vse dobro utrjene makadamske ceste s tlakovano koritnico in večinoma sposobne za težji kamionski transport. Zahvaljujoč okoliščinam geološke različnosti sveta, je skoraj povsod mnogo dobrega razpadajočega in z zemljo mešanega dolomita, ki predstavlja dobro vezno gradivo za vzdrževanje cest. Ker je mesto Idrija 28 km oddaljeno od najbližje železniške postaje v Logatcu in 39 km

od železniške postaje na Mostu na Soči, je kamionski transport na tem področju zelo dobro razvit. Ceste so speljane skozi gozdove; izračun kaže, da jih od skupnih 305 km teče 164 km ali 53 % skozi gozdove. Ob takem izračunu odpade na vsakih 100 ha gozdov 0,87 km gozdno produktivnih cest. Če bi sklepali o odprtosti gozdov na osnovi teh ugotovitev, potem bi bili idrijski gozdovi relativno slabo odprti ob upoštevanju konfigurativno zelo razvitega kraja. Toda stvar je tako nekoliko ugodnejša. Večina cest, ki peljejo skozi razne vasi, so obdane z dolgimi ozkimi pasovi travnikov in šele za temi pasovi se razprostirajo postrani kmečki gozdovi. Ti gozdovi so vezani s kamionskimi cestami s pomočjo ozkih kolovozov, do katerih transportirajo les z živinsko vprego. Teh kolovozov je na vsem območju 135 km in sicer 85 km v kmečkih in 50 km v gozdovih SLP. Ako bi reducirali na gozdno produktivne ceste vse one ceste, ki peljejo čez travnike in ostale površine, za katerimi so gozdovi, bi se dolžina ceste povečala od 164 km na 228 km ali 75 % od celotne dolžine. Po tem izračunu je na 100 ha gozdov 1,22 km gozdno produktivnih cest. Vse to obstoječe cestno omrežje danes sicer ne zadostuje za intenzivno gozdno gospodarjenje, vendar ni absolutno zaprtih gozdov, čeprav je nekaj gozdnih površin, ki so dostopne samo z žičniško ali kako drugo pravilno napravo. Taki gozdovi se sicer lahko izkoriščajo, toda lesna masa je ob vsakem času nedostopna. Do danes še ni obdelana neka temeljita študija o gozdnem cestnem omrežju tega področja. V gozdovih SLP bo treba graditi še kakih 50 km cest, medtem ko je za zasebne gozdove teže napovedati nekaj konkretnega zaradi razdrobljenosti gozdnih površin.

Spravilo lesa na kamionske ceste opravljajo v kmečkih gozdovih z ročnimi spravili po zemeljskih drčah in z živinsko vprego po vlakih in kolovozih. Mehanizirano spravilo z žičnicami je zelo redek pojav. V gozdovih SLP so načini spravila pestrejši in na precej visoki tehnični ravni. Razen nekaj ročnega spravila, spravila z živinsko vprego in tovornimi konji je več kot 70 % spravila mehaniziranega s pomočjo žičnic, motornih vlačilcev, samotožnih vitlov, ročnih nategov, traktorjev in podobno. Tako pestrost mehaničnih spravil je narekovala lega gozdov SLP, ki so v večini na strmih in teže dostopnih legah.

Mesto Idrija je z nadmorsko višino 330 m skoraj najnižja točka idrijskega bazena, ki se še malenkostno znižuje ob spodjem toku Idriice. Zato je Idrija v gravitacijskem smislu središče, h kateremu se steka večina dolin in grebenov. Osem cest, ki v obliki pahljače peljejo iz mesta, tvorijo enoten cestni sistem, ki odlično povezuje zadnji kotič tega območ-

ja z mestom. Vse te ceste so republiškega ali okrajnega značaja in tvorijo arterijo celotnega cestnega omrežja. Od teh cest se v raznih smereh odtekajo občinske in gozdne ceste po razbitih planinskih vaseh in širnih gozdovih ter povezujejo gospodarstvo kraja v celoto.

STANJE GOZDNEGA FONDA IN PRIRASTKA

Idrijsko hribovje je zelo obraščeno z gozdovi; od celotne površine občine, ki znaša 31.502 ha, je 60 % gozdov. To so skoraj vsi mešani gozdovi bukke, smreke in jelke in so ob upoštevanju celotne površine zastopani tako, da je 59 % listavcev in 41 % iglavcev. Ta mešanost je zelo spremenljiva, nekaj časa prevladujejo listavci, nekaj časa iglavci.

Ko se z najvišjih vrhov Javornika in Marnega vrha spustimo na črnovrško in zadloško planoto, se čisti bukovi sestoji spremenijo v mešane s prevladujočimi iglavci, ki so na vseh planotah odločilni. Na nasprotnem bregu reke Idrijce in od Zadloga na zahod proti Vojskemu pridemo v gozdove SLP (prejšnji državni erar), kjer prevladujejo listavci s ca. 65 %. Od teh gozdov na zahod se ta mešanost še bolj spremeni v korist bukke, tako da prevladuje na širokem območju štirih katastrskih občin bukev z 80 %. Od listavcev je glavna drevesna vrsta bukev, ki jo spremljajo gorski javor, gorski brest in jesen; od iglavcev je smreka nekoliko močnejše zastopana od jelke. Od ostalih iglavcev se samo deloma in na majhnih površinah ali skupinah pojavlja umetno zasajeni rdeči in črni bor ter macesen.

Po obliki gospodarjenja so to visoki prebiralni in enodobni gozdovi. Večina kmečkih gozdov, zlasti kjer prevladujejo iglavci, je prebiralnih, tipične strukture srednje zaraščenosti, brez močnejših dimenzij. Gozdovi, tako privatni kakor SLP, kjer prevladuje bukev, so enodobni in je v njih glavna oblika sečnje oplodna sečnja.

Lastninsko so ti gozdovi razdeljeni na zasebne in na gozdove SLP.

Zasebnih gozdov je 10.125 ha ali 54 %

Gozdov SLP je 8.640 ha ali 46 %

S k u p a j: 18.765 ha ali 100 %

Za točno ugotovitev stanja gozdnega fonda in prirastka obravnavanega področja bi morali imeti izvršena vsa ureditvena dela in gospodarske elaborate, tako za zasebne kakor za gozdove SLP. Do danes so bila ta dela samo delno izvršena. Zato je stanje gozdnega fonda in prirastka ugotovljeno deloma na osnovi izvršenih ureditvenih del in s tem dobljenih rezultatov ter deloma na osnovi cenitve s primerjavo.

To ugotavljanje se je vršilo:

1. V katastrskih občinah Zadlog, Javornik, Lome, Dole, Vrsnik, Ledine, Jelični vrh, Črni vrh, Kanji dol in Idrijski log so bila izvršena na površini 4.511 ha zasebnega gozda vsa terenska taksacijska dela in izdelani ureditveni elaborati. Prav tako so bila izvršena taksacijska dela v gozdovih SLP katastrskih občin Zadlog, Črni vrh, Dole, Jelični vrh, Ledine in Vrsnik na površini 966 ha, kjer so razdrobljeni razlašeni kmečki gozdovi. V ostalih 11 katastrskih občinah na površini 5.614 ha zasebnih gozdov niso bila izvršena ureditvena dela, temveč sta lesna masa in prirastek ugotovljena s cenitvijo. Kot osnova za to cenitev so služili cenitveni podatki inž. Šinkovca iz leta 1947. Ti cenitveni podatki dajejo zelo nizke rezultate. Vzrok temu je opravičljiv ob upoštevanju, da je bila cenitev okularna in da za zasebne gozdove ni slonela na nobenih prejšnjih podatkih. Razni subjektivni momenti in visok koeficient sigurnosti so dali zelo nizke cenitvene rezultate. Ako primerjamo te rezultate z rezultati izmer v preteklih letih, ugotovimo, da so rezultati cenitve iz 1947. leta, upoštevajoč celotno ozemlje idrijske občine, za 24 % nižji od rezultatov, dobljenih z izmerami. Ta razlika pa je občutno manjša od razlik, ki jih dobimo za zasebne gozdove v posameznih katastrskih občinah, ker je del cenitve inž. Šinkovca za državni gozd v izmeri 7000 ha slonel na ureditvenih elaboratih s točnimi podatki. Ako primerjamo rezultate merjenja v zasebnih gozdovih v 10 katastrskih občinah z rezultati okularne cenitve iz leta 1947, ugotovimo, da so lesne zaloge po rezultatih merjenja za 86 % večje od rezultatov okularne cenitve. Vendar ta odstotek ni apliciran na ostalih katastrskih občinah zaradi sigurnosti in ker so ti gozdovi, v katerih še niso bile izvršene meritve, neprijetno slabši od gozdov, v katerih so meritve končane. Zaradi tega je lesna zaloga v ostalih 11 katastrskih občinah ugotovljena tako, da so rezultati cenitve iz leta 1947 povečani ne za 86 %, temveč za 43 %. Zato lahko zanesljivo ugotovimo, da je izračunana lesna zaloga popolnoma zanesljiva in celo prej manjša kot večja od dejanske lesne mase.

2. V katastrskih občinah Javornik in Lome je gozd Nadrt s površino 729 ha, podatki o lesni masi in prirastku so za ta gozd vzeti iz ureditvenega elaborata, ki ga je izdelal inž. Kregelj v letih 1951—1952.

3. Vsi ostali gozdovi SLP na površini 6.945 ha so gozdovi prejšnjega državnega erarja in z njimi gospodari Gozdno gospodarstvo v Tolminu. Ti gozdovi so v katastrskih občinah Idrijski log, Čekovnik, Vojsko, Idrija, Spodnja Idrija, Spodnja, Srednja in Gorenja Kanomlja, Krnice in Godovič. Za te

gozdove je obstajal ureditveni elaborat za dobo 20 let, izdelan leta 1927. Vsi ti gozdovi so razdeljeni v dve gospodarski enoti in sicer Idrija I in Idrija II. V gospodarski enoti Idrija I je bila izvršena revizija gospodarske osnove 1954. leta, medtem ko za gospodarsko enoto Idrija II do leta 1957 revizija ni bila izvršena. Obstoje pa podatki za to gospodarsko osnovo, ki so bili dobljeni pri inventarizaciji gozdov 1951. leta. Takratni podatki so sloneli na osnovi meritev v krogih in na primerjanju dobljenih podatkov s podatki gospodarske osnove iz 1927. leta.

Iz teh ugotovitev lahko zaključimo, da je ugotavljanje gozdnega fonda in prirastka na površini 13.151 ha ali 70 % od celotne površine izvršeno s pomočjo neposrednih meritev in na površini 5.614 ha ali 30 % od celotne površine s pomočjo okularne cenitve in s primerjanjem dobljenih rezultatov z rezultati v gozdovih, kjer so meritve izvršene.

Po obdelavi vseh katastrskih občin dobimo naslednje stanje gozdnega fonda:

Lastništvo	Površina	Lesna masa iglavcev	Lesna masa listavcev	Skupna lesna masa
	ha	m ³		
Zasebni SLP	10.125 8.640	554.542 694.083	939.070 840.374	1.493.612 1.534.357
Skupaj	18.765	1.248.625	1.779.444	3.028.069

in prirastka:

Lastništvo	Površina	Suma prirastka iglavcev	Suma prirastka listavcev	Celoten prirastek	Prirastek na ha
	ha	m ³			
Zasebni SLP	10.125 8.640	15.495 13.876	18.810 14.822	54.305 28.698	3.39 3.32
Skupaj	18.765	29.321	33.632	63.003	3.35

Če primerjamo obrestovanje lesne mase kot glavnice, dobimo naslednje rezultate:

Lastništvo	Obrestovanje lesne glavnice iglavcev	Obrestovanje lesne glavnice listavcev	
Zasebni SLP	2.80 2.00	2.00 1.80	
Skupaj	2.20	1.90	2.08 %

Obrestovanje lesne glavnice se giblje od 1,80—2,80, kar je popolnoma primeren odstotek.

Iz tabele prirastka je razvidno, da je priraščanje v zasebnih gozdovih, četudi je lesna

zaloga nižja, nekoliko višje od priraščanja v gozdovih SLP. To opravičujejo naslednji razlogi:

1. Vsi privatni gozdovi so v povprečju po starosti mlajši od gozdov SLP in gotovo nimajo sestojev s padajočim povprečnim starostnim prirastkom. V gozdovih SLP so zato zastopane močnejše dimenzije, ki dajejo vrednejšo lesno maso.

2. Vsi planinski platoji so v posesti zasebnih lastnikov, medtem ko so strma pobočja, zlasti v srednjem delu idrijskega bazena, obraščena z gozdovi SLP. Vsekakor se rodovitnost tal na strmih pobočjih ne more primerjati z rodovitnostjo bolj ravnih tal.

3. V gozdovih SLP je zaradi izrednih strmin, skalovitosti in podobnega ca. 500 ha varovalnih gozdov z zelo nizkim prirastkom. Prav tako je ca. 800 ha gozdov na nadmorski višini 1200—1400 m z zelo nizkim prirastkom.

Da je ugotovljeni prirastek realen, nam potrjuje primerjava dobljenih rezultatov s stanjem gozdov po »Catasto forestale« iz 1936. leta.

Po »Catasto forestale« je bilo stanje prirastka naslednje:

Enota	Gozdna površina	Zaraščenosť gozdov	Letni prirastek					
			po vsej površini			po hektarju		
			igl.	list.	skupaj	igl.	list.	skup.
Občina Idrija	18.495	0.60 do 0.64	27.774	34.796	62.540	1.50	1.88	3.38

Če upoštevamo, da je ta prirastek rezultat 2 % obrestovanja lesne glavnice, potem pridemo do enakih rezultatov o zalogi lesa v gozdu. To dokazuje, da sta ugotovitvi o lesni zalogi in prirastku dovolj zanesljivi in predstavljata solidno osnovo za nadaljnja planiranja proizvodnje lesne mase in njene predelave.

ETAT

Etatni izračun ni enoten za vse katastrske občine kakor tudi ne za privatne in gozdove SLP. V katastrskih občinah Zadlog, Javornik, Lome, Dole, Vrsnik, Ledine, Jelični vrh, Črni vrh, Kanji dol in Idrijski log je etatni izračun izvleček iz ureditvenih elaboratov za zasebne kot tudi za gozdove SLP, ki so bili nekoč kmečki. Samo v katastrskih občinah Lome in Javornik ta etatni izračun za gozdove SLP ni upoštevan. Ti gozdovi SLP so namreč sestavljeni iz gozda Nadrt, ki ima svoj ureditveni elaborat, in ostalih gozdov SLP, ki jim je etat v ureditvenih elaboratih skupen s privatnimi gozdovi. Zato je izračun etata za te gozdove izvršen s pomočjo užitnega procenta po navodilih Uprave za gozdar-

stvo LRS šte. 2288/1-54 od 20. IX. 1954. V vseh ostalih katastrskih občinah je izračunan etat, tako za SLP kakor tudi za privatne gozdove, s pomočjo užitnega procenta. V gozdovih SLP je izračunan etat po metodi užitnega procenta zato, ker je obstajal izračunan etat samo za gospodarsko enoto Idrija I in ne za Idrijo II, medtem ko sta v nekaterih katastrskih občinah dela obeh enot (osnova za izračun etata je katastrska občina).

Skupni etat, izračunan po zgoraj opisanih metodah, je naslednji:

Lastništvo	Etat iglavcev m ³	Etat listavcev m ³	
Zasebni SLP	8.922 10.892	12.893 13.522	
Skupaj	19.914	26.415	46.229 m ³

Izračunana etatna masa s pomočjo užitnega procenta je nižja od prirastka za 17.450 m³ ali za 27 % in se bo ta razlika stekala v lesno glavnico, da bi se ta dvignila na določeno normalo in se tako bolj obrestovala. Sedanje stanje gozdnega fonda je za 59 m³ pod normalo, upoštevajoč, da je ta normala za gozd iglavcev okrog 250 m³ in za gozd listavcev okrog 200 m³ na ha. Tako bi, razen z gojitvenimi ukrepi, tudi z zvišanjem

1. Na gozdnih površinah	. . . . . 19.814 m ³ igl. in 26.415 m ³ list.
2. Na negozdnih površinah	. . . . . 1.931 m ³ igl. in 1.931 m ³ list.
Skupaj	. . . . . 21.745 m ³ igl. in 28.346 m ³ list.
Zaokroženo	. . . . . 21.800 m ³ igl. in 28.400 m ³ list.

SORTIMENTNA STRUKTURA ETATA

Sortimentni strukturi etata v zasebnih gozdovih in gozdovih SLP nista enaki, temveč se bistveno razlikujeta po količinski udeležbi lesa v posameznih sortimentih, tako pri iglavcih kakor pri listavcih. Na to raznolikost sortimentne strukture vplivajo različni činitelji, kot so na pr. različne oblike gospodarjenja, potrebe oziroma potrošnja različnih sortimentov in podobno. Pri študiju debelinske strukture idrijskih gozdov je ugotovljeno, da je v gozdovih SLP udeležba lesne mase v močnejših debelinskih razredih neprimerno večja kot v zasebnih gozdovih. V primerjavi z zasebnimi gozdovi je glavnina lesne mase v gozdovih SLP pomaknjena za celih 20 cm navzgor. To omogoča v gozdovih SLP proizvodnjo večjega odstotka hlodovine v odnosu do ostalih sortimentov. Prav zato je v gozdovih SLP večja proizvodnja celuloze, ki se izdeluje od pritalnih delov debel, in manjša proizvodnja jamskega lesa zaradi polnolesnosti močnih debel. V privat-

lesne glavnice prispevali k zvišanju prirastka lesne snovi, ki je našemu gospodarstvu tako potrebna. Iz teh razlogov je etat, izračunan s pomočjo užitnega procenta, zadovoljiv in ga je treba imeti za etat idrijskih gozdov.

Pašniki in travniki so tudi primerno zaraščeni z gozdnim drevjem in se na teh negozdnih površinah, prav tako kot v gozdu, seka. Zato je treba pri izračunu skupnega etata upoštevati tudi to lesno maso. Njen izračun po neki znanstveni metodi je težaven, ker ne poznamo lesne zaloge. Za izračun približne etatne mase na negozdnih površinah se je treba poslužiti okularne cenitve in primerjave le-te s posekom v letu 1956 in v I. polletju 1957. leta na negozdnih površinah.

1956. leta je bilo posekano 2.941 m³ iglavcev in 779 m³ listavcev. V tem letu je bil posek nekoliko premočan, ker je bil šele tedaj vpeljan gozdni sklad za posekan les na negozdnih površinah.

Po okularni cenitvi so nam travniki in pašniki zaraščeni približno z zarastjo 0,15 ali ca. 30 m³ na ha, potem lahko sekamo ca. 0,4 m³ na ha ali na površini 9.656 ha 3.862 m³ lesne mase. Po dosedanjih posekih lahko zaključimo, da je posek iglavcev in listavcev približno enak in je zato možno obdržati to razmerje pri etatni masi na negozdnih površinah.

Iz dosedanje obrazložitve sledi, da je celotna etatna masa naslednja:

. . . . . 19.814 m ³ igl. in 26.415 m ³ list.
. . . . . 1.931 m ³ igl. in 1.931 m ³ list.
. . . . . 21.745 m ³ igl. in 28.346 m ³ list.
. . . . . 21.800 m ³ igl. in 28.400 m ³ list.

nih gozdovih je proizvodnja teh dveh sortimetov prav nasprotna zaradi sečnje drobnejših debel. Na zelo veliko proizvodnjo jamskega lesa v zasebnih gozdovih močno vpliva tudi obstoj rudnika živega srebra v Idriji, ki je zelo velik potrošnik jamskega lesa. Nekoliko več jamskega lesa v gozdovih SLP se dobi z redčenjem mlajših sestojev.

Sortimenti listavcev so po količinski udeležbi lesne mase v privatnih gozdovih SLP prav tako zelo različni. Predvsem dobivamo v gozdovih SLP dosti večji odstotek hlodovine kot v zasebnih gozdovih, ker je sestav debelinskih razredov v gozdovih SLP močnejši in kvaliteteta bukovine zaradi dobre rasti in drugačne oblike gospodarjenja boljša. Od ostalih sortimentov dobivamo v zasebnih gozdovih največ drv za domačo potrošnjo in nekaj manj bukove celuloze, medtem ko v gozdovih SLP, ki nimajo takega bremena domače potrošnje, proizvajamo več bukove celuloze, ki je imela zadnja leta zelo dober plasman na zunanjem trgu.

Vse navedene okoliščine bistveno vplivajo na različno strukturo etata v zasebnih gozdovih in gozdovih SLP in jih je treba pri izdelavi strukture sortimentov upoštevati. Iz izkušenj v proizvodnji, tako v zasebnih gozdovih kot v gozdovih SLP, v letih 1955, 1956 in 1957 in upoštevajoč različne vplive na proizvodnjo posameznih sortimentov, bi bil odstotek med hlodovino in ostalimi sortimenti naslednji:

Drevesna vrsta	% hlodovine		% drugih sortiment.	
	zasebni gozdovi	gozdovi SLP	zasebni gozdovi	gozdovi SLP
Iglavci	52	73	48	27
Listavci	7	21	93	79

Če od bruto mase etata odbijemo 15 % odpadkov (veje, lubje in dr.) — odstotek je že izkustveno dognan — dobimo naslednjo neto količino lesne mase ali neto etat:

Lastnina gozda	Drevesna vrsta	Brutto etat	15 % odpad.	Netto etat
Zasebni gozd in paš. in trav.	iglavci	11.000	1.560	9.350
	listavci	14.900	2.235	12.665
Gozdovi SLP	iglavci	10.800	1.620	9.180
	listavci	13.500	2.025	11.475
Skupaj	iglavci	21.800	3.270	18.530
	listavci	28.400	4.260	24.140
Vse skupaj	iglavci in listavci	50.200	7.530	42.670

Sortimentna struktura te neto mase bi bila naslednja:

Drevesna vrsta in sortiment	Zasebni gozdovi in negozd. površine	Gozd SLP	Skupaj
	m ³		
Iglavci: hlori piloti janski in gradbeni les drogiel. intt. celuloza	4.900	6.780	11.680
	150	200	350
	3.800	800	4.600
	100	—	100
	400	1.400	1.800
Skupaj iglavci	9.350	9.180	18.530
Listavci: hlori oblanice za prage teh. cepan. celuloza drva	1.000	2.500	3.500
	—	300	300
	—	200	200
	2.800	4.500	7.300
	8.865	3.975	12.840
Skupaj listavci	12.665	11.475	24.140

DOMAČA POTROŠNJA LESA

Da bi ugotovili lesno maso, ki je razpoložljiva za industrijsko predelavo, je potrebno ugotoviti domačo potrošnjo lesa, tako kurilnega kakor tudi tehničnega, ki se večinoma predela po vaseh na malih žagah vencijskih. Potrošnja lesa po gospodinjstvih je zelo različna, posebno v kmečkih in nekmečkih gospodinjstvih. Zaradi izračuna celotne domače potrošnje lesa podajamo tabelarni pregled gospodinjstev in prebivalstva občine Idrija:

Kraj	Gospodinjstva	Prebivalstvo	Gospodinjstva	Prebivalstvo
	kmečka		nekmečka	
Mesto Idrija s Sp. Idrijo	15	65	1.495 (z 2 in več člani) 527 (samo z 1 čl.)	5.682 527
Drugi kraji	899	3.611	776	2.934
Skupaj	914	3.676	2.798	9.143

Nekmečka gospodinjstva so razdeljena na gospodinjstva z enim in več člani, ker je potrošnja med temi gospodinjstvi zelo različna. Ločiti jih je treba, ker so enočlanska gospodinjstva v mestu Idriji zelo številna zaradi izredno velikega števila upokoencev.

Potrošnja lesa za kurjavo v kmečkih gospodinjstvih je po anketi iz leta 1954 na območju bivšega tolminskega okraja naslednja: (Izveleček iz »Lokalna potrošnja lesa« inž. Ferda Papiča)

Zap. št.	Vrsta lesa za kurjavo	Lesna gmota v m ³
1.	Lesna gmota iz gozda nad 7 cm	2.430
2.	Lesna gmota iz negozd. površin nad 7 cm	1.581
Skupaj na 1 gospodinjstvo		4.011
3.	Odpadki in vejevina iz gozda	1.480
4.	Odpadki in vejevina iz negozd. površin	2.106
5.	Razni odpadki od predelave in drug odslužen les	0.366
Skupaj na 1 gospodinjstvo		3.952

Anketa je dala zelo nizke rezultate in so pod republiškim povprečjem, ki znaša ca. 15 m³ lesne mase na eno gospodinjstvo. Etatna masa, všteti les nad 7 cm iz negozdskih

površin, je za ca. 60 % prenizka in bi bila s tem poviškom potrošnja v enem kmečkem gospodinjstvu 6.417 m³ ali na vseh 914 gospodinjstev 5.849—5.900 m³. Neetatna lesna masa je za več kot 100 % prenizka zaradi velike zaraščenosti pašnikov z lesko in drugim drobnim materialom.

Po anketi iz 1954. leta znaša potrošnja lesa za kurjavo na eno nekmečko gospodinjstvo 6,009 m³ ali 9,00 prm etatne in neetatne mase. Ta ugotovitev je za današnje razmere nekoliko previsoka zaradi preorientacije gospodinjstev na bolj ekonomična gorilna sredstva, zaradi omejitve prodaje lesa na panju in zaradi podražitve drv na trgu. Ako upoštevamo kot vir gorilne energije samo drva, potem je potrošnja približno taka:

za 2.271 gospodinjstev à 8 prm skupno 18.168 prm ali 11.809 m³;

za 527 gospodinjstev à 4 prm skupno 2.108 prm ali 1.370 m³.

Potrošnja drv za kurjavo pri nekmečkih gospodinjstvih je zelo omejena zaradi povečane potrošnje električne energije in premoga. Razen tega je velika potrošnja neetatne lesne mase in sicer žagarskih odpadkov, žagovine, odpadkov iz rudnika in neetatne mase iz gozdov in negozdnih površin. Potrošnja drugih energetskih virov vsako leto narašča zaradi nizke cene električne energije in premoga. Prav tako je povečana potrošnja raznih žagarskih odpadkov, ker dela obrat z večjo zmogljivostjo, ker ima urejen pogon na električno energijo in zato ne troši odpadkov.

Dejanska potrošnja gorilne energije po raznih energetskih virih je naslednja:

	pru drv
1. 1,196.00 elektr. energije, ki nadomešča	2.310
2. 472 ton premoga, ki nadomešča	945
3. Žagarski odpadki	850
4. Žagovina	1.370
5. Odpadki iz rudnika	1.150
6. Neetatna lesna masa iz gozdov SLP	2.850
7. Neetatna lesna masa iz zasebnih gozdov	2.300
8. Neetatna lesna masa iz negozdnih površin	1.300
9. Odpadki iz gradbišč, les. sklad. in drugo	1.890
10. Etatna lesna masa	5.410
Skupaj	20.375

Ti podatki so bili ugotovljeni na naslednji način:

I. Električna energija po podatkih DES Tolmin o enoletni potrošnji.

II. Premog po podatkih podjetja »Kurivo« Idrinja.

III. Žagarski odpadki; žagovina in odpadki iz rudnika po podatkih podjetja Rudnika živega srebra.

IV. Neetatna lesna masa iz gozdov SLP po podatkih gozdnega obrata v Idriji.

V. Neetatna lesna masa iz zasebnih gozdov in negozdnih površin je izračunana deduktivno, po dejanskem izračunu ostalih postavk (1, 2, 3, 4, 5, 6, 9 in 10). Ta izračun je v primerjavi z anketo o potrošnji lesa iz leta 1854 za 10 % nižji.

VI. Odpadki na gradbiščih, lesnih skladiščih in podobno so izračunani na osnovi podatkov ankete iz 1954. leta, zmanjšanih za 10 %.

VII. Preostala lesna masa je količina, ki dopoljuje skupno potrošnjo 20.375 prm, t. j. količino, ki bi jo potrošili prebivalci, če bi trošili za kurjavo samo les. Skupna potrošnja etatne mase na nekmečkih gospodinjstvih je torej 5.410 prm ali 3.516 m³. Ta količina se ujema s podatki o prometu drv za kurjavo v Idriji.

Potrošnja tehničnega lesa pri kmečkih prebivalcih je po anketi iz 1954. leta toliko prenizka, da je ni mogoče upoštevati in se je treba opreti na podatke, ki jih ima Okrajna uprava za gozdarstvo. Vsekakor so ti podatki neprimerno natančnejši, ker predstavljajo dejansko potrošnjo. Po podatkih o domači potrošnji iz let 1955, 1956 in 1957 bi bila potrošnja tehničnega lesa za kmečka gospodinjstva naslednja:

Vrsta tehničnega lesa		Potrošnja v enem gospodinjstvu v m ³	Skupna potrošnja na vsa gospodinjstva v m ³
Hlodi za žago	iglavci	0.933	863
	listavci	0.075	69
Ostali tehnični okrogli les	iglavci	0.520	475
	listavci	—	—
Skupaj	iglavci	1.453	1.338
	listavci	0.075	69

Nekmečka gospodinjstva trošijo znatno manjše količine tehničnega lesa kot kmečka gospodinjstva. Ker je večji del nekmečkega prebivalstva v mestu Idriji in v Spodnji Idriji, ki se skoraj v celoti oskrbuje s tehničnim lesom iz gozdov SLP, se lahko poslužimo podatkov Gozdnega obrata v Idriji in jih pribijemo ca. 30 % na nekmečko prebivalstvo podeželja. Ta potrošnja je naslednja:

Vrsta tehničnega lesa		Potrošnja v enem gospodinjstvu v m ³	Skupna potrošnja na vsa gospodinjstva v m ³
Hlodi za žago	iglavci	0.185	517
	listavci	0.010	27
Ostali tehnični obli les	iglavci	0.074	207
	listavci	—	—
Skupaj	Iglavci	0.259	724
	listavci	0.010	27

Skupna potrošnja lesa po domačem prebivalstvu je naslednja:

1. Hlodi iglavcev	1.380 m ³
2. Ostali obli tehn. les iglavcev	682 m ³
3. Hlodi listavcev	96 m ³
4. Drva za kurjavo	9.416 m ³
Skupaj	11.564 m ³

RAZPOLOŽLJIVA LESNA MASA ZA INDUSTRIJO

Če domačo potrošnjo lesa odštejemo od neto etatne mase, dobimo razpoložljivo lesno maso za trg. Po podatkih iz 5. in 6. poglavja je ta lesna masa naslednja:

Drevesna vrsta in sortiment	Neto etatna lesna masa	Domača potrošnja	Razpoložljivi les za trg
	v m ³		
Iglavci: hlodi	11.680	1.380	10.300
piloti	350	—	350
jamski in gradbeni les	4.600	680	3.920
drogicel. in tt.	100	—	100
celuloza	1.800	—	1.800
Skupaj iglavci	18.530	2.060	16.470
Listavci: hlodi	3.500	100	3.400
oblanice za prage	300	—	300
teh. cepan.	200	—	200
celuloza	7.300	—	7.300
drva	12.840	9.400	3.440
Skupaj listavci	24.140	9.500	14.640

Po vseh dosedanjih ugotovitvah sledi, da je za industrijsko predelavo v idrijskem bazenu naslednja razpoložljiva lesna surovina:

10.300 m³ hlodov iglavcev in
3.400 m³ hlodov listavcev.

PROBLEMATIKA OBČINE IN SMERNICE ZA NAŠE NADALJNJE DELO

Na III. skupni seji obeh zborov dne 7. januarja 1958 je podal predsednik občinskega ljudskega odbora tovariš Lado Božič obsežno poročilo o dosedanjem delu občinskega ljudskega odbora, o dosedanjem razvoju idrijske občine. Iz tega poročila objavljamo poglavje pod gornjim naslovom.

Delna problematika v našem skupnem delu je bila že prikazana v poglavju o izvrševanju nalog po družbenem planu občine za lansko leto. V tem poglavju to problematiko dopolnjujem in razširjam, da bi jo videli v celoti, kakršna je, da bi ob njej videli tudi perspektivo za našo štiriletno mandatno dobo. Verjetno bo perspektiva naših nalog segla celo preko tega okvira, kar pa ne škodi, ker brez jasne perspektive za daljšo dobo ni mogoče delati in graditi. V okviru smernic ter v okviru zveznega, republiškega, okrajnega in občinskega perspektivnega plana se bo kretalo naše delo in življenje v nadaljnjih štirih letih. Na podlagi vsega tega bodo morale naše organizacije, ustanove, zavodi in drugi izdelati svoje plane za to obdobje, za

vsako leto pa operativne plane v okviru danih možnosti in sredstev. Poleg navedenih perspektivnih planov omenjam še osnove teh planov, ki jih je sprejela Zvezna skupščina: resolucija o temeljnih načelih stanovanjske zakonodaje, o perspektivnem razvoju gradbeništva in industrije, o perspektivnem razvoju kmetijstva, perspektivnem razvoju splošne in osebne potrošnje in resolucija kongresa delavskih svetov. To so smernice in temelji našega dela. Ne da bi čakali na izdelavo samega občinskega perspektivnega plana, ki bo v glavnem zajel vso pestro komunalno dejavnost, je že mogoče, da danes pogledamo na problematiko in zastavimo konkretne naloge, ki nas čakajo.

Industrija

Politično in ekonomsko bi bilo nepravilno postavljati težnje in želje po graditvi novih, velikih industrijskih obratov. Ekonomsko so ugotovljene take zahteve samo tam, kjer so za to dani objektivni pogoji — kot je to surovinska baza, ugodne prometne zveze, po-

treben kader itd. Smernice za postavljanje večje industrije so v višjih perspektivnih planih in mimo njih ne moremo postavljati nekih lokalnih teženj. Zato mora biti naša prvenstvena naloga to, da razvijamo in razširjamo naše obstoječe gospodarske zmogljivosti z različnimi rekonstrukcijami, adaptacijami, izboljšavami, koriščenjem obstoječe surovinske baze in da se naslonimo v glavnem na ono plat našega gospodarstva, ki neposredno vpliva na življenjsko raven našega človeka.

Tako je in bo še dalj časa osnovni gospodarski činitelj naše občine Rudnik živega srebra. Zato je treba prav njemu v neposredni bodočnosti posvečati vso skrb. Z gradnjo rotacijske peči, ki naj stopi v pogon spomladi leta 1959, bi bile v glavnem zaključene večje investicije v rudniku. Nova peč bo omogočila z obstoječimi prežgati 180.000 ton rude, s katero bi obdržali sedanjo proizvodnjo Hg ob nadaljnjem predvidenem padanju živega srebra v rudi. Druga naloga pa je, da v teh letih proučimo in zajamemo živo srebro v štupi in v dimu, kjer nam uhaja dnevno 25 kg Hg. Na ta način bi dosegli največjo dosegljivo možnost zajetja in pridobivanja Hg. Ob vsem tem bodo seveda potrebna še nadalje manjša investicijska dela in vlaganje, ki jih ni zanemarjati. Nadaljnji problem je vprašanje obstoječega laboratorija za izdelavo polfabrikata ali pa celo končnih izdelkov za sodobno znanost prepotrebni elementov.

Izdelavo končnih izdelkov iz Hg, kot so oksid in drugi, je treba dosledno izvajati in uresničevati. Problem ni velik in zahteva le manjše investicije. Poleg tega pa je treba izvršiti raziskavo našega podzemlja in v tem obdobju priti do jasne geološke slike in s tem vsaj do približne perspektive našega rudnika.

Dalje menim, da je treba posvetiti večjo pažnjo znanstvenemu raziskovanju plemenitih kovin in ugotoviti možnosti njihovega pridobivanja. Za to pa so potrebni znanstveni delavci.

Da bi se kolektiv v nadaljnjih letih v celoti posvetil tem nalogam, je nujno, da se sprost vsega drugega, kar bi ga oviralo v tem delu, vsega, kar ni v povezavi s tem delom, in vsega, kar je za rudnik negospodarsko. Dejavnost izločevanja postranskih obratov, ki si le s težavo utira pot zaradi različnih predsodkov, ljubosumja, primitivnosti, nezaupanja do našega celotnega razvoja zaradi zastarele miselnosti, je treba dosledno uresničevati v korist nadaljnjega razvoja celote in posameznikov.

Izvršitev sklepov delavskega sveta o izločitvi žage in mizarnice se je zavlačevalo v nedogled, tako da smo stali pred dejstvom,

da zamudimo pravilno rešitev problema in da nam tako gledanje, o politiki sploh ne smemo govoriti, povzroči škodo pri razvoju in perspektivi našega gospodarstva.

Dalje moramo imeti pred očmi izločitev voznega parka, ki je že v teku in o čemer bom govoril pri prometu, pa tudi mehanične delavnice, kjer naj bi se razvila iz obrti majhna tovarnica. O tem pa kaj več pri obrti.

Vse to so, menim, glavne naloge in perspektive dela na tem področju, pri čemer pa ne moremo še mimo številnih majhnih problemov, ki jih bo treba reševati in izboljševati delo.

Drugi problem na področju industrije in naše perspektivne možnosti glede na surovinsko bazo predstavlja naša Tovarna pohištva. Perspektiva nas sili in daje možnosti za koncentracijo vseh obratov in rekonstrukcijo vsega tega na enem mestu, ki naj omogoči nadaljnjo razširitev. V to nas sili trg, v to nas sili ekspanzija same tovarne, v to nas silijo sami naravni in življenjski pogoji. Od 31.502 ha površine naše občine zavzemajo gozdovi kar 18.765 ha ali 60 % celotne površine. Povprečni letni prirastek znaša 3,35 m³ na ha, skupni letni prirastek pa 63.003 m³. Dalje znaša lesna zaloga po ha 160 m³ in skupno 3.028.069 m³. Izračuni dalje kažejo, da znaša čista celotna masa 42.670 m³, domača potrošnja 11.560 m³, tako da ostane za trg 31.110 m³, od tega za industrijsko predelavo 13.700 m³ lesa. Ta razpoložljiva masa se bo iz leta v leto večala s porastkom potrošnje električne energije, ki znaša že sedaj 1.196.000 kWh, z uporabo premoga, ki je za sedaj še nizka in znaša ca. 500 ton letno, z vedno večjo uporabo različnih lesnih odpadkov itd. Menim, da je naša perspektiva dovolj utemeljena. Zato smo vse pokrenili za izvedbo našega načrta in to ob podpori gozdarskega in lesnega inštituta kakor tudi republiškega zavoda za plan, ki je vstavil v perspektivni plan lesne industrije tudi našo rekonstrukcijo. To izvesti in uresničiti je naloga naše mandatne dobe. Pri vsej tej borbi, ki sicer ne bo lahka, pa je treba imeti pred očmi, ne prodaje surovin, niti polizdelkov, ampak končne izdelke, kar narekuje tudi zvezni perspektivni plan. V končni fazi pa moramo doseči izdelavo 5 do 6000 spalnih garnitur ali primerno število drugega pohištva, ki bo zaposlilo do 600 ljudi in ustvarilo okrog 300—400 milijonov bruto produkta.

Kmetijstvo

Kmetijske površine, na katerih živi skoro tretjina našega prebivalstva, znašajo 12.026 ha, kar pomeni več kot tretjino celotne površine občine. To se pravi, da ne gre odrekati važnosti, ki naj jo ima kmetijska pano-

ga pri nas. Kljub nekaterim uspehom v letošnjem letu pa ne moremo reči, da je kmetijstvo že napredovalo, niti da je miselnost našega podeželskega človeka napredna. Stari način obdelave, večno tarnanje, da ni mogoče naprej, bojazen in apatija do vsega, kar je novega in naprednega, šibkost zadrug, pomanjkanje kadra in strah pred najemanjem posojil itd., vse to meče naše kmetijske predele med najbolj zaostale v okraju.

Kljub temu, da smo dvignili število živine na predvojno raven, da se je tu in tam malenkostno dvignila mlečnost, izboljšala prehrana, vršila selekcija živine, povečala uporaba umetnih gnojil, moramo ugotoviti, da so to dosegli le posamezni primeri kmetovalcev, ki pa nikakor ne povečujejo tržnosti kmetijskih pridelkov. Naša kmetijska proizvodnja je stara, slabo organizirana, storilnost dela in proizvodnost sta zelo nizki. Ne smemo pa tudi pričakovati, da bi majhna, razdrobljena posest dala mnogo več, kot daje. Stroški proizvodnje so previsoki. Treba bo kreniti po poti in vzgledu zahodnih, vzhodnih in severnih držav, najti svojo pot. To pot pa nam kaže resolucija o pospeševanju kmetijstva ter perspektivni plan tega razvoja. Menim, da na področju naše občine ni predela, ki se ne bi mogel dvigniti na ta ali oni način iz današnje nizke in ekstenzivne produktivnosti.

Prva kmetijska panoga, ki stopa pri nas v ospredje, je živinoreja, ki ima tudi po strukturi zemljišča največje pogoje za nadaljnji razvoj. Govedoreja, 5000 glav goveje živine, daje v kmetijstvu 6% dohodka in je dejansko osnova našega kmetijstva. Naš cilj na tem področju mora biti predvsem povprečna mlečnost 2.500 litrov na kravo, rediti eno glavo živine na en ha kmetijske površine in s tem doseči število do 10.000 glav goveje živine v občini.

V odročnih predelih naj bi prešli na rejo mesnega tipa goveda, v ostalih predelih pa na mlečno, ki je bolj rentabilna. Da bi vse to dosegli, je treba v prvi vrsti povečati proizvodnjo krme. Med kmetijskimi površinami je največ travnikov in senožeti ter pašnikov. To so ugodni pogoji ob danem podnebju, ki pospešuje rast trav. Njive predstavljajo $\frac{1}{6}$ kmetijskih površin, poleg tega pa so še te nad polovico posajene s krmnimi rastlinami itd. Na teh površinah pridelamo do ca. 23.000 ton, to se pravi, na glavo zrele živine 37 q sena. Toda če je ta količina zadostna, je pa kvalitetno nezadostna. Zemlja je izčrpana in slabo gnojena, zato majhna produktivnost živinoreje.

Na osnovi katastrskih podatkov o površinah redimo pri nas na 2,3 ha eno govedo. V primerjavi z drugimi državami je to zelo nizko število (Švica glavo na 0,40 in Nem-

čija na 0,2 ha). To pomeni slabo izkoriščanje površin ali ekspanzivnost. Če hočemo doseči reje ene glave na 1 ha, potem je treba dvigniti produktivnost travnih površin za 13% in to z gnojenjem in boljšo obdelavo. Tako bomo dvignili kvantiteto in kvaliteto sena.

Dalje je treba uvajati rodovnik, vršiti selekcijo in umetno osemenjevanje.

Poljedelstvo je pri nas, razen sajenja nekaterih okopavin, podrejenega pomena. In vendar gojimo na tretjini poljedelskih površin žita. Če pogledamo še letošnji donos pšenice, ki znaša 12 q, in ovsu 14 q, pri čemer je upoštevati dobro letino, potem lahko ugotovimo, da s tem ne bomo prišli daleč. Vsekakor to velja najbolj za pšenico. Naša perspektiva je v glavnem v okopavinah, to je v krompirju, pesi, repi pa tudi cvetači, korenju, zeleni itd., kakor nam je pokazala letošnja razstava v Črnem vrhu.

Pomembno panogo predstavlja tudi sadjarstvo, posebno v zaščitelih predelih in kotlinah. Če je bilo leta 1949 naštetih na področju 44.704 sadnih dreves, menim, da to ni majhno število, pa ga je možno še povečati. Toda odnos do sadjereje in do gojenja ter oskrbe sadnih dreves se le počasi spreminja. Misel, bo kar bo in kakor bo, je prav tako zaostala in nazadnjaška in zato je sadjarstvo v mnogih predelih propadlo. Odstranjevanje starih dreves, pomanjkanje gnojenja, zimskega in letnega škropljenja ter ostale nege dreves je dokaz na zaostalosti in slabe gospodarske računice. 6 ha novih sadovnjakov v zadnjih letih je odločno premalo. Kako izvršiti te naloge? Pričnimo z vrha. Ustanovili smo gozdarsko-kmetijsko poslovno zvezo. Njeni upravni organi in uslužbenci se morajo v bodoče zavedati, da naloga PZ ni najprej v trgovini in to v trgovini z lesom, ampak predvsem v trdem delu za dvig kmetijske proizvodnje. Tudi oba kmetijska strokovnjaka, ki ju bomo dobili, ne bosta mogla dovolj napraviti, če ne bo za to ves kolektiv PZ, vse KZ in vsi člani KZ, ki so poslovno zvezo ustanovili. Pa tudi sam ljudski odbor, predvsem pa zbor proizvajalcev, bo moral stalno bdeti nad delom in borbo za dvig kmetijske proizvodnje, kar je naša prva naloga.

Tudi KZ se morajo prav hitro otresti vsega nekmetijskega balasta, kot so gostilne, trgovine s specerijskim blagom ter raznih drugih obrti. Tu ni kaj odlašati in premišljevat. Nazadnjaško gledanje in odpor proti novi politiki na področju kmetijstva je treba zlomiti takoj in četudi z administrativnimi ukrepi. Obračati plašč po ugodnem vetru, pa naj ta piha sedaj na področju lesa ali mesa, je trenutnega značaja. Vsaka taka stvar, ki sicer prinaša ugodne trenutke, je z gospodarskega stališča škodljiva. Če se kdo boji za obstoj KZ, če bo odvrгла ves balast in se

morala vreči samo na kmetijstvo, potem naj bo prepričan, da hočemo samo take zadruge, ki bodo delale na tem področju.

Ostale pa, ki niso zmožne tega, je treba ukiniti. Gotovo je, da v perspektivi ne bo več 9 zadrug, pač pa polovica ali še manj, le-te pa bodo gospodarsko močne, sposobne vršiti svoje naloge in sposobne, pridobiti si potreben strokovni kader. In take zadruge bodo tudi sposobne najti sredstva in najemati posojila. Take zadruge bodo potem ob pomoči PZ lahko šle na obdelavo zemljišč SLP, k ustanavljanju ekonomij, raznih živinorejskih postaj, h gradnji skladišč, nabavi živine, semen, strojev itd. Take zadruge bodo lahko šle na *kooperacijo* s privatnimi kmeti na področju dviga donosov na travnikih, pašnikih, senožetih itd.

Za vse to pa so potrebni programi, elaborati, študije in načrti — plani dela in razvoja v kmetijskih združenjih in v poslovni zvezi. Toda ne več samo na papirju, ampak s konkretnim delom, brez tarnanja in fraziranja o napredku kmetijstva. KZ in PZ bodo morale organizirati boljši odkup kmetijskih pridelkov. Zato bodo potrebna skladišča, organizirati bo treba drobno prodajo kmetijskih pridelkov v mestu in zato postaviti tržnico.

Poglejmo, kaj kaže lanski odkup kmetijskih pridelkov. V letu 1956, in sicer v prvih 9 mesecih, je znašal odkup kmetijskih pridelkov v višini 118 milijonov din. Lani v istem obdobju pa 188 milijonov din. Odkup je bil lani večji za 70 milijonov ali za 60,1 %. Odkup mleka se je povečal za 4,9 %, goveje živine za 47,6 %, prašičev za 207,5 %, telet za 6,5 %, le odkup jajc se je zmanjšal za 29,4 % ter odkup krompirja za 32,3 %. S povečano rejo perutnine bi lahko krili domače potrebe po jajcih in jih izvažali, prav tako je pridelek krompirja ogromen, odkup pa slab, ker kmetje držijo visoke cene in ga zato za potrebe mesta uvažamo. Če pogledamo vrednost odkupa s številom gospodarstva, potem dobimo povprečno velik dohodek gospodarstva. Če pa pogledamo ob tem še odmero kmetijskega davka in doklado, ki je znašala lani ca. 22 milijonov, potem ugotovimo, da dajejo kmetije družbi komaj slabo osmino svojih dohodkov, kar predstavlja dokaj nizko obdavčitev. Kmetu ostane torej dovolj sredstev tudi za vlaganje v svoje investicije, kar se pa redko dogaja. Nismo proti temu, da se kmetu dviga standard. Toda dviga naj se vzporedno z dvigom kmetijske proizvodnje, ne pa na račun visokih cen in s tem na račun potrošnikov.

Posebno poglavje na področju našega kmetijstva pa je problem mlekarstva in mlekarn, to je problem proizvodnje in potrošnje.

Področje občine delimo v štiri mlekarska področja. Področje, ki direktno dostavlja

mleko potrošnikom, to so nižinski in bližnji predeli mesta, področja, kjer mlekarnne predelujejo mleko (Črni vrh, Ledine, Šebrelje, Govejk, Otalež), področja, kjer proizvajalci sami predelujejo mleko (Vojsko) in področje, ki je odrezano od prodaje (Krnice, Masore) itd.

Predelava mleka je v področjih, kjer ni mlekarn, še vedno taka kot pred 50 leti. Tu ne bom navajal vseh podrobnosti o stanju, ker bosta o tem morala podrobneje razpravljati pristojen svet in sam ljudski odbor. Pa tudi tam, kjer so mlekarnne, ni stvar dosti boljše, kljub nekaterim izboljšavam tu in tam. Sanitarni pregledi hlevov, živine, mlekarn, mleka, mlečnih izdelkov so odkrili kaj čudne reči, ki jih bo treba energično odpraviti. O kaki higieni sploh ni govora. Poleg tega pa ni pasterizatorjev, hladilnih naprav, naprav za čiščenje, pakiranje itd. Vse to je skrajno nazadnjaško, teži le za dobičkom in za zaslužkom, na potrošnika pa sploh nihče ne misli. Taki so odnosi do mlekarstva v združenjih, taki so odnosi pri privatnikih, nihče ne vlaga ničesar niti v privatne niti v združne mlekarnne. Tako delo in taka pot našega mlekarstva pelje v propad mlekarstva in ogroža zdravje potrošnikov. Rešitev vsega tega ni v tem, da bi vlagali velika sredstva v to razdrobljeno in zastarelo obstoječe stanje. Zato je treba gledati in reševati vprašanje v celoti, z vidika napredka, s potrošnikovega vidika, ne pa z vidika posameznega kmeta in njegovih osebnih in egoističnih teženj. Če gledamo ta problem s pozicij surovinske baze, s pozicij živinoreje, s strukture goveje živine in upoštevamo nadaljnji razvoj vsega tega, pa tudi s stališča zdravja našega človeka, potem nam narekuje ta problem nujno rešitev, tako v korist družbe, posameznega potrošnika in posameznega proizvajalca. Ta rešitev pa se postavlja v izgradnji nove, našim skupnim pogojem in skupnim potrebam primerne mlekarnne. Seveda je treba stvar vsestransko dobro proučiti, analizirati in postaviti pameten račun. Tržni viški mleka znašajo preko 2 milijona litrov letno. Po izračunu bi lahko prišlo v mlekarno 6000 litrov mleka dnevno. Cilj mlekarnne pa bi bil, dati potrošnikom pasterizirano mleko, viške bi predelovali dalje, posneto mleko pa vračali proizvajalcem za prehrano živine. Glede na perspektivo razvoja osebne potrošnje in na spreminjanje strukture hrane mestnega prebivalstva se bo verjetno potrošnja dvignila na pol litra na osebo, za kar bi bila potrebna proizvodnja pasteriziranega mleka do 3.500 litrov dnevno. Navedel sem ta problem in v glavnem predvideno smer reševanja, tako v korist nadaljnega napredka kmetijstva kakor tudi potroš-

nika in njegovega zdravja. Ta naloga stoji pred PZ, pred KZ in nami vsemi.

Za celotno kmetijstvo pa velja osnovna naloga: delo in borba za višjo proizvodnjo in nove socialistične odnose na vasi, ki ne posegajo v privatno lastnino.

Gozdarstvo

Problem v naših gozdovih, predvsem pa v privatnih, je v tem, da se je do sedaj vlagalo vse premalo sredstev v obnovo, gojitev in redčenje. Gozdovi so zanemarjeni in nizka lesna masa pada še dalje v privatnih gozdovih. Površina vseh gozdov, ki so potrebni negovalnih del, je 4500 ha, od tega 3000 ha v privatnih gozdovih. Do sedaj se je čistilo letno po 500 ha v državnem in 200 ha v privatnem gozdu. V državnem gozdu se izvaja čiščenje boljše, to je v večjem obsegu zaradi sredstev, boljše organizacije in boljšega kadra. V teh gozdovih se bodo izvajala negovalna in urejevalna dela na površini 2000 ha v obliki redčenja. Z ustanovitvijo PZ, v kateri je poudarek na gozdarstvu, je treba pristopiti k večjemu, bolj načrtnemu, bolj kvalitetnemu in bolj gospodarskemu delu.

Tudi urejevanju gozdnih komunikacij v privatnih gozdovih je bila posvečena majhna skrb in se porabi zanjo letno le okrog 3 milijone din. Tu je 198 km kolovoznih in 287 km gozdnih vlak. Temu področju del v gozdarstvu bodo morali pristojni organi posvetiti vso pažnjo, tako v vzdrževanju kakor tudi novogradnjam. V planu je novogradnja 25 km kamionskih cest in 20 km gozdnih poti. Treba pa bo vsa dela v gozdovih planirati na daljše obdobje. Boljše je stanje in skrb za komunikacijo v državnem sektorju, kjer je za daljše razdobje planiranih okrog 70 km avtomobilskih cest, kar pomeni močan prispevek naši splošni cestni mreži.

Medtem ko je mehanizacija in strokovnost osebja v državnem sektorju zadovoljiva, pa je v privatnem sektorju na tleh. Tu je dolžnost PZ, da prične z nabavo mehanizacije, formira strokovne investicijske grupe, vzgoji kader in začne s sistematičnim delom.

Gradbeništvo

To stroko predstavlja pri nas edino podjetje »Zidgrad«, ki so ga razmere potisnile v monopolni položaj in s tem povlekle za seboj negativne posledice, ki se izražajo v cenah gradbenih storitev. Ni dvoma, da se prav pred gradbeništvo postavljajo in se bodo postavljale vedno večje naloge in zahteve, tako na področju standarda kakor tudi na področju ostalega napredka. Težišče dela v podjetju je bilo doslej v glavnem na rekonstrukcijah in le deloma tudi na novogradnjah. Zato niso bile gradnje take, da bi zahtevale

od podjetja hitrejši proces dela in sodoben razmah. Pomanjkanje visokokvalificiranega kadra, pomanjkanje zidarjev in zaposlitev vsega, kar ni moglo prodreti drugam, ekstenzivnost proizvodnje, slaba oprema, pomanjkanje mehanizacije, so hromile organizacijsko rast podjetja in se negativno odražale na kakovosti in produktivnosti dela ter na slabo razvitih proizvodnih silah.

Čeprav beležimo letos neki korak naprej, ki se vidno kaže v naših novogradnjah, tako v akordnem delu in v uvedbi norm pri vseh delih in s tem seveda tudi v boljših zaslužkih, pa zadeva še ni zadovoljiva. Posebno poglavje pa so obrtniška dela, ki kaj pogosto zavirajo gradnjo.

Če ni bilo doslej iz raznih vzrokov mogoče organizirati gradnje po načelih sodobne tehnike, bomo morali k temu takoj pristopiti. To pa zahteva višjo strokovno sposobnost, dovoljno število kadra, ki je sposoben organizirati sodoben proces proizvodnje, modernizacije tehnoloških procesov, mehanizacijo del z nabavo novih pomožnih strojev itd. Rezultati tega bodo v večji produktivnosti dela in v znižanju cen, kar pa je za družbo osnovnega pomena.

Promet

Problematika prometa, posebno tovarnega, postaja iz dneva v dan težja in zadeva v živo celotno naše življenje. Naslednje stanje: 2 avtobusa, 31 tovornjakov s 17 prikolicami in 2 traktorja ne rešuje našega problema povezave s svetom, preskrbe mesta in podjetij in ostalih potreb. Razbitost vozil po raznih podjetjih, njihova zastarelost, pomanjkanje lahkih vozil itd. sili v nujno rešitev tega problema. Vozila Avtoprometa v Tolminu so sicer nova, toda od njih naša občina nima koristi. Težnja podjetja po večjem zaslužku, gospodarskem izkoriščanju vozil žene podjetje na daljše proge izven občine in v izvoz v sosednje države. Zato o tem podjetju ne moremo niti govoriti. Vsa ostala vozila pa so v pretežni meri zastarela. Na drugi strani pa nimamo večje mehanične delavnice, niti servisne službe, ki bi zadovoljila sodobne zahteve razvitega avtomobilskega prometa.

Osnovna naloga naj bo v ustanovitvi samostojnega podjetja, v katerega je vključiti sedanji park, to se pravi, izločiti prometno dejavnost od vseh podjetij po načelu specializacije, ki zahteva, da se vsako podjetje ukvarja s svojo dejavnostjo, na drugi strani pa ustvariti specialno podjetje za vse prevoze. Naloge podjetja bi bile, da zagotovi vse potrebe občine, vseh organizacij in splošnosti, da s tem v zvezi pristopi k zamenjavi zastarelih vozil in se osredotoči na enoten tip vozil, da začne delati za postavitev večje

mehanične delavnice in da vzpostavi stalno servisno službo v mestu za domače in tuje potrebe.

Menim, da k temu lahko brez pomislekov pristopimo in sistematično delamo za uresničitev tega cilja. To vprašanje in njegovo reševanje pa odklanja vsako cincanje in drobno lokalistično gledanje tega ali onega. Promet, ki mu posveča perspektivni plan vso pažnjo, se mora razvijati prav tako na novih osnovah in ob sodobnih pogojih. Zato predvideva plan tudi večja sredstva. Kje naj začnemo? Ker smo izločili Avtopromet Tolmin iz naših kalkulacij, nam preostane le še Zadržno avtopodjetje, ki se je osamosvojilo in postalo podjetje splošno družbenega sektorja. Podjetje mora v najkrajšem času izdelati svoj investicijski program za navedene tri osnovne naloge in ga postopoma začeti uresničevati.

Trgovina

Trgovina predstavlja v našem celotnem gospodarstvu in življenju zelo zapleten pa tudi nerešen problem. Zato bodo potrebni še dolgi naporji pa tudi veliko vlaganje sredstev, da bi jo usposobili za to, kar mora biti: posredovalec med proizvodnjo in potrošnikom in to v takem obsegu in takih oblikah, da bo zadovoljila predvsem potrebam delovnega človeka-potrošnika.

Vsekakor pa je to osnovna skrb in naloga komune, poleg kolektivov. Če pogledamo našo trgovinsko mrežo, bi dejali, da nam nekako ustreza v večjih centrih. Ne moremo pa tega trditi za ostale predele. Z izločevanjem trgovin v KZ se postavlja resno vprašanje, kako urediti trgovinsko mrežo na teh oddaljenih področjih. Problem je treba skrbno proučiti in postopoma reševati.

Po mojem ne bi bilo umestno ustanavljati nova trgovska podjetja, pač pa z obstoječimi podjetji reševati problem, kolikor se da, na drugi strani pa pristopiti k ustanavljanju obratov s pavšalnim obračunom. Toliko glede mreže maloprodaje.

Odkup kmetijskih pridelkov in gozdnih sortimenitov je naloga PZ. Čim boljše zajetje odkupa je stvar dobre organizacije in sposobnosti kadrov pri PZ kakor tudi KZ in proizvajalcev samih.

Če je mreža zadovoljiva, ni še s tem rečeno, da je ne bi v bodoče še razširjali, posebno s specialnimi trgovinami, ki jih še nimamo ali pa z odpiranjem novih prodajalnih obstoječih podjetij v novih zgradbah. Trgovino je treba na vsak način približevati potrošniku in pri tem ne zapirati vrat drugim, ki žele odpirati svoje trgovine.

So pa na tem področju še drugi problemi, ki zavirajo razvoj trgovine. V prvi vrsti se moram dotakniti sedanjih lokalov. Ne sme-

mo trditi, da pri nas vsi ne ustrezajo. Te je treba samo udobno urediti, nekaj jih opustiti in prenesti v lokale, ki naj se v bodoče gradijo v novih stavbah. Če je tu vprašanje sredstev, potem bo morala v bodoče prav komuna več vlagati v gradnjo novih lokalov, za njihovo sodobno opremo in tehnične pripomočke. Zato je treba upoštevati pri novogradnjah tudi potrebe novih trgovskih lokalov. Dalje je odprt problem skladišč, ki jih nimamo, in zato so mnoge težkoče v vsem poslovanju, tako v samih podjetjih kakor v odnosih do potrošnika. Zato je treba pristopiti k temu vprašanju in izdelati program za skladišča in nato postopoma reševati to vprašanje.

Naslednji, prav tako pereč problem, opremo sem že omenil, pa je vprašanje prevozov, česar sem se že dotaknil pri prometu, tu pa omenjam lokalne prevoze blaga med skladišči in trgovinami. Ti so danes silno primitivni, vezani na izgubo časa in na večje stroške.

Vsa ta vprašanja se stavljajo pred nas z vso ostrino in jih bomo morali reševati in rešiti predvsem z družbenimi sredstvi.

Sama trgovina pa mora težiti za tem, da skrajša pot blaga mimo številnih posredovalcev, da uvidi nujnost malih trgovin s pavšalnim obračunom, da se bori za strokovni dvig kadrov, ki ni samo v pridobivanju kvalifikacije, ki je danes našemu kadru v glavnem že zasigurana, pač pa v kulturni postrežbi, izvrševanju uslug potrošnikom in izbiri blaga. In končno je še naša skupna dolžnost razvijati družbeno kontrolo preko potrošniških svetov, za kar morajo skrbeti tako podjetja kakor naši upravni in drugi organi.

Vse to so sicer splošno našteje naloge, ki jih danes ni mogoče do podrobnosti konkretizirati, kar pa naj bo naloga trgovine in pristojnih organov v doglednem času, ker so vse te naloge v neposredni povezavi z dviganjem standarda ljudi.

Gostinstvo

Slični problemi in naloge so tudi na področju gostinstva in turizma, o katerem smo ugotovili, da je celo na nižji stopnji kot naša trgovina. Prav tako kakor v trgovini, menim, da je gostinska mreža dovolj razširjena (39 obratov), treba bo še rešiti problem pri KZ in pa problem gostinskega podjetja Sp. Idrija. Gre za nekaj več kot zgolj za gostilno s pijačami. Gre za gostinske obrate, ki naj nudijo človeku nekaj več kot pijačo, nudijo naj tudi vso udobnost in razvedrilo, pa naj si bo to prenočišče, zabava, kulturnost itd., skratka, vse ono, kar zahtevata današnji čas in njegov človek. Ne bom omenjal stanja posameznih obratov, to so znane stvari,

niti odnosov do potrošnikov in zakonitih predpisov, omenjam samo zastarelost gledanj skoro vsega gostinskega osebja na razvoj gostinstva in njegovih sodobnih potreb. So pa te stvari boljše v privatnem sektorju, a slabe v državnem. Če ne bo šlo drugače, bo treba popustiti zavore pri zaviranju zakona ponudbe in povpraševanja, našega administrativnega reševanja in naše socialne politike na tem področju.

Skratka, hočemo tako gostinstvo, take njegove obrate, tako postrežbo, take odnose, ki naj v popolnosti zadovoljijo našega potrošnika. Vse pa zahteva delo kolektivov in našo pomoč. Novih gradenj ne predvidevamo, razen novo kavarno, zato so stvarne naloge, urediti obstoječe stanje z načrtnimi adaptacijami, preureditvami, dopolnitvami, novo opremo itd., v vse pa postaviti sposobne ljudi z novimi gledanji in novimi odnosi do stvari in do ljudi.

S pavšalizacijo gostinstva je bil narejen odločen korak naprej in se kažejo tudi uspehi in prizadevanja. S to politiko je treba nadaljevati, gostinstvo mora napredovati kakor ostale veje našega gospodarstva.

O stanju, razvoju in problematiki turizma v naši občini ne bi govorili. Menim, da sem to vprašanje obdelal v zadnji številki »Idrijskih razgledov« in da kaj več za sedaj ni mogoče povedati, saj so tam zajete tudi konkretne naloge, ki jih bo treba vključiti v naš perspektivni plan.

Obrt

Če kje, potem je prav gotovo na področju obrti prizadet standard našega človeka zaradi njene nerazvitosti in primitivnosti. To velja za proizvodno in uslužnostno, tako državno kot privatno obrt. Od stotine in stotine obstoječih obrti beležimo pri nas le 7 strok in v teh 26 državnih obratov in 112 privatnih delavnic, s skupno zaposlenih 273 oseb.

Nerazvitost in primitivnost obrti sta osnovna problema, ki imata koren v pomanjkanju kvalificiranega, visokokvalificiranega in vodečega kadra. To pomanjkanje pa izvira iz nedovoljne stimulacije in s tem povezanega bega v industrijo. Obrt ne more obstajati z nekvalificirano delovno silo ali pa celo z najemanjem upokojencev in šolske mladine. Zato nizka storilnost in visoke cene.

Zato je razvoj obrti vezan bolj na subjektivne pogoje, ki so stvar daljšega razdobja, kot pa na objektivne, to je sredstva, ki so in bodo morala biti dana iz sredstev komune. Pa tudi subjektivni faktor — kader v obrti — ni še danes dosegljiv. Treba bo le ustvariti in zagotoviti tako stimulacijo, ki se bo pribli-

žala oni v industriji. Ti pogoji pa so dani v pavšalizaciji obrti, v odmeri minimalnih ali pa sploh nobenih dajatev družbi. S tem so podane vse možnosti, da obrati pametno in preudarno delijo sredstva na plače pa tudi na svoje sklade. S tako politiko bo treba nadaljevati, seveda pa na drugi strani zahteva to od obratov, da uredijo svojo organizacijo, svoj proizvodni proces, storilnost dela, zmanjšanje stroškov, kvaliteto del in uslug in primerne cene.

Prav na področju obrti stoji pred nami vsa teža dela, skrbi in zagotovitev sredstev. Brez pametnega načrta za krajše in daljše obdobje ne bo šlo. Iz malih današnjih zarodkov je treba obrt dalje razvijati in razširjati. To so: mizarska in kleparska v Remontnem in Komunalnem podjetju, kovaško in ostale v Komunalnem podjetju. Te stvari je treba dalje razvijati in poskrbeti za solidne temelje. Stvar kolektiva je, da reši vprašanje kadra, z našo pomočjo organizacijsko stran, pri čemer bo treba izločiti vse ostale dejavnosti, ki niso v neposredni povezanosti s to obrtno dejavnostjo in pri čemer trpi ena ali druga stran. Tudi v obrti mora vladati načelo specialnosti in rentabilitete. To nalogo je treba rešiti v najkrajšem času.

Naša naloga pa je, da vlagamo primerna sredstva tako za gradnjo delavnic kakor tudi za nabavo strojev in orodja.

S 1. I. je bila ustanovljena nova elektromehanična obrtna delavnica »Monter« v Idriji, ki jo je ustanovilo podjetje Rempod v Cerknem iz svojega obrata. S tem so dani pogoji za razvoj te vrste obrti, ki jo bo treba razvijati kot uslužnostno, v perspektivi pa tudi kot proizvodno. Tako naj bi nastala v bodočnosti majhna tovarna, po vsej verjetnosti v zgradbi mehanične delavnice rudnika.

To je nekaj konkretnih nalog za bližnjo in daljšo prihodnost, ostale naloge pa bo nakazal perspektivni plan razvoja obrti.

Kot domača obrt je na dobri poti čipkarstvo, katerega probleme sem že omenil na drugem mestu. Poleg te domače obrti pa menim, da bi lahko razvili vrbopletarstvo, saj nam obrežje Idrije nudi možnosti za vzgojo posebne vrbe. Ta dejavnost je bila že udomačena in bi nam lahko pod določenimi pogoji ustvarjala lepe dohodke.

Še nekaj konkretnih nalog okoli razvoja obrti. Vzporedno s planom razvoja obrti je treba ustvariti tudi plan zgradb in delavnic, predvsem pa skrbeti za vzgojo kadrov, posebno vajencev. Stanje vajencev v raznih strokah ni zadovoljivo, zato je stremeti za tem, da jim damo pogoje in da se vključijo čim več v razne stroke, posebno pa v deficitarne.

Komunalna dejavnost

Komunalnemu podjetju, ki danes vključuje pestro obrtniško dejavnost, vrši večja investicijska dela in vzdržuje vse komunalne naprave, je treba dati pravo vsebino in jasno perspektivo njegovega razvoja in dela. Z razvijanjem obrtniške dejavnosti je podjetje že izgubilo značaj Komunalnega podjetja v onem ozkem smislu, za kar je bilo ustanovljeno, to je za vzdrževanje komunalnih objektov, kar mu je danes le še postranskega pomena. Zato naj to vprašanje nujno rešimo tudi organizacijsko in formalno. Zato naj bo njegova smer v razvijanju postavljenih obrtniških osnov, medtem ko je treba vzdrževanje komunalnih naprav izločiti in formirati posebne uprave. Razvoj teh stvari gre v glavnem v smeri samofinansiranja teh služb in bodo zato v bodočnosti potrebni posebni organi, ki bi tudi bolj skrbeli za te stvari prav zato, ker bi bili specializirani. Vzdrževanje cest in kanalizacije, vodovodov, vrtnarija itd., to so samostojne enote, ki morajo biti pod svojim vodstvom s potrebnim strokovnim kadrom, ne pa v okviru nekega podjetja, ki so mu te naloge le postranskega pomena. Zato menim, da je nujen korak naprej, izločiti ceste in kanalizacije in jih prepustiti Upravi za ceste, ki je sicer formalno že ustanovljena, njen obstoj pa je v zraku in naslonjen na ostalo administracijo občine. Ceste v mestu, poti, stopnišča, zidovje, kanalizacija so danes v obupnem stanju. Zato naj nova uprava načrtno in sistematično skrbi za te objekte in s tem zasigura stalno in redno vzdrževanje. Vrtnarija naj se osamosvoji in postavi na svoj gospodarski račun, zakaj bi družba z dotacijami vzdrževala tako ustanovo. Prav tako je preučiti nadalje problem ostalih komunalnih vzdrževanj, kot so vzdrževanje električne razsvetljave, snage, javnega kopaljšča, pokopališča itd. — ali formirati za vse eno upravo ali združevati sorodne dejavnosti. Tako bo v bodočnosti nastopilo vprašanje upravljanja športnih objektov, igrišč, zabavišč itd. Že danes se pojavljajo težnje po posebni upravi vsega tega. Tudi vodovod bo po svoji izgraditvi moral postati posebna skrb samostojnega organa.

Pri vseh teh vprašanjih gre za smotrno, načrtno gospodarstvo in ceneno vzdrževanje. To pa je možno le na ta način in pod posebnim strokovnim vodstvom.

Toliko o organizacijski plati vzdrževanja komunalnih naprav. Na drugi strani pa se nam postavljajo na teh področjih tudi že konkretne naloge. Osnova za nadaljnjo ureditev mesta je izdelava urbanističnega načrta za II. del mesta. Načrte naj bi izdelali v letu 1958.

Za naše življenje in nadaljnji razvoj je najvažnejša glavna cesta — žila, ki nas vodi

v center Slovenije. Cesta je II. reda in naj bi bila po predlogu republike cesta I. reda. Na tej cesti bi bile potrebne le nekatere korekture, površinska protiprašna obdelava, skozi mesto pa asfaltiranje. Če je ta cesta v planu za bodoča leta, kakor nam je sporočil Izvršni svet, potem je naša naloga, da se borimo, da to dosežemo čimprej. Neodložljiva pa je rešitev tega problema na sektorju Podroteja—Spodnja Idrija, le-to pa bi morali uresničiti že letos. Važen je posebno sektor Debla skala—Podroteja, saj na teh področjih živi sto ljudi, tu so zabavišče, igrišče, klavnica in pokopališče. Če se drugje asfaltirajo podeželski predeli brez naselij, naj se tudi ta predel, ki je v letnih mesecih najbolj obljuden. To je naša prva naloga v letu 1958.

Ostalo cestno omrežje ostane v danem obsegu, razen sprememb, ki jih predvidevajo načrti; le nad gimnazijo in pri Likarci bo treba razširiti cestno in ulično omrežje, to je v predelih, ki so predvideni za individualno stanovanjsko gradnjo. Drug pa je problem ureditve obstoječih ulic, cest, poti, stopnišč itd. K temu je treba pristopiti čimprej in načrtno ter v letnih etapah. Treba je razmisliti, kaj asfaltirati in kaj tlakovati. Vzdrževanje tega bo neprimerno cenejše kot vzdrževanje makadamskih cest in ulic.

Večja investicijska naloga, ki je neposredno pred nami in zahteva čimprejšnje rešitve, zaradi stanja in zaradi bodočih del v tem predelu, je ureditev Rozmanove in Kosovelove ulice ter mostu pred »Nanosom«. To je nujna naloga, ki pa bo zahtevala tudi večja sredstva.

Prav tako je treba v prihodnjih letih pristopiti načrtno in sistematično k urejevanju ostalih občinskih cest (125 km) ter neprevoznih in zapuščenih prometnih žil, ki jim je posvetiti večjo vzdrževalno skrb. Ureditev vsega tega pomeni urediti pretakanje našega življenja po naših občinskih žilah in njegov vsestranski napredek.

Nadaljnje poglavje je naša pomanjkljiva in zastarela kanalizacija. Za vse že obstojijo načrti, treba je le pristopiti k delu. Najprej naj bo na vrsti glavna, nato pa stranska kanalizacija, ki se danes zbira po odprtih kanalih. Prihodnje leto naj bi izvedli tudi generalno čiščenje Nikove in stranskih pritokov. Naslednje vprašanje je vodovod, ki predstavlja poleg stanovanjskega največji problem in zahteva ogromno sredstev.

V letu 1958 naj bi bila končana dela na vodovodu v spodnjem pasu. Zato pa je treba urediti vsa dela okoli Klemenke, manjša dela od Klemenke do Planinke, novo povezavo med vojaškim objektom z novim raztežilnikom pri Kendi z vmesnimi objekti, urediti devet zajetij pod Klemenko, rezervoar na hribu in končno omrežje na Prejnuti do Pe-

karne. Če bodo dopuščali čas in sredstva, naj bi uredili tudi omrežje v Vodnikovi, Prešernovi in Cankarjevi ulici. Tako bi bil urejen in oskrbovan spodnji pas na levem bregu Idrijce, v naslednjih letih pa bi še uredili vodovod na desnem bregu in vodovode v glavnih podeželskih centrih.

Problemi napajanja mesta z električno energijo, mestnega omrežja in elektrifikacije vasi so zelo pereči, situacija pa zelo zaskrb-ljujoča.

Naš bazen napajajo z električno energijo HE Plužne in RTP Vrhnika. Prva je odvisna od dotoka vode, ki zelo niha, druga pa je silno šibka, ker so njeni razdelilni daljnovodi zelo obremenjeni in ta obremenitev raste zaradi novih gradenj tovarn in stanovanj. Ta postaja napaja namreč velik del Slovenije in ima izvor v Črnučah.

Tako je idrijski bazen na konicah dveh daljnovodov in odvisen od električnega toka, ki drugje ostaja. Zato ne moremo zadovoljiti našega odjema, niti nemoteno dobavljati energijo.

Maloodjem energije normalno narašča iz leta v leto povprečno za 7 %, kar pomeni, da se v desetih letih obtežba podvoji. Ta porast pa ne upošteva povečanja števila odjemalcev, niti izboljšanja nizkonapetostnega omrežja. Na tem področju pa maloodjem hitreje narašča in se podvoji v 2 letih.

Statistika odjema toka z območja mesta nam kaže, če vzamemo leto 1953 kot osnovo 100, da je v letu 1954 porastel maloodjem za 37 %, v letu 1955 za 121 %, v letu 1956 za 182 %, v letu 1957 do novembra za 194 %, za leto 1958 pa predvidevamo povečanje za 250 %. V štirih letih je odjem porastel za 194 %, kar pomeni potrojitev. Število odjemalcev pa se je povečalo le za 22 %. Odjem pa bi še bolj porastel, če bi to dopuščale naprave, saj smo še daleč od tiste točke odjema, ki ga vidimo drugje. V mesecu oktobru znaša odjem 65 kWh povprečno na odjemalca. Letna poraba toka v našem mestu znaša 280 kWh na prebivalca, sodobno povprečje pa znaša 550 kWh na leto. To se pravi, da smo še daleč zadaj.

Mesto napajamo s treh TP z zmogljivostjo 850 kW v dolžino 24.690 km nizkonapetostnega omrežja. Območje teh TP je tako, da dobimo na koncu vodov zelo nizko napetost (Triglavska, Partizanska, Gradnikova ulica) in doseže tudi pod 150 voltov. Obremenitev je prevelika in trpe varovalne naprave v TP. Vse to škoduje odjemalcem. Poleg tega pa odjemalci priklaplajo razne aparate, s čimer povzročajo izpade in motnje.

Da bi to odpravili, je nujno zgraditi dodatne postaje, in sicer pet po številu (dva milijona 500.000 din), s čimer bi omogočili dovoljno in pravilno koriščenje električne

energije. V omrežju samem pa ne bi bile potrebne večje investicije.

Na daljnovodih, ki napajajo mesto, nastopajo zaradi vremenskih neprilik in neizbežnih pogonskih motenj veliki izpadi. Ti izpadi pa so daljši zaradi velikih razdalj med napajalnimi postajami. To bi izboljšala le gradnja RTP s 35 KV in zaščiteni daljnovodi.

Celotno industrijsko omrežje je napajano z 20 KV mrežo. Dolge trase daljnovodov povzročajo padec napetosti. Ta napetost pa je le začasna in je predviden prehod na 35 KV, medtem ko bi v mestu gradili 10 KV TP. 35 KV TP bi omogočila prehodno transformacijo z 10 KV napetosti, s katero bi se napajala Idrija in bližnja okolica. Da bi uredili vprašanje električnega toka v bazenu (t. j. v Idriji, Sp. Idriji, Kanomlji, na Vojskem), je nujno potrebna izgradnja 10 KV mreže v mestu in v Sp. Idriji, medtem ko zunaj že obstojijo taki daljnovodi, ki so napajani iz lesenega provizorija, niso pa zavarovani. Z izgradnjo 35/10 RTP v Idriji bi bilo rešeno vprašanje vasi.

Mesto in Sp. Idrijo pa je mogoče rešiti le z gradnjo 4—5 TP z močjo 250 KW in z gradnjo krožnega voda v okolici mesta, ki bi napajal TP z odcepom za Sp. Idrijo in tamkajšnjo TP. Za to pa so potrebna sredstva. Sredstva pa so potrebna tudi za zaključna dela pri RTP Idrija in daljnovodov Hubelj—Idrija. Za vse to in za izboljšanje mestne ter izgraditve okoliške mreže pa je potrebnih skupaj ca. 120 milijonov din. Sama RTP na Zemlji pa bi stala 69 milijonov din. Ostalo pa odpade na krožni daljnovod, na 5 TP in na omrežje. Stojimo pred problemom, da za nove stanovanjske gradnje ni več na razpolago dovoljne energije. Priklop bi poslabšal stanje sedanjim odjemalcem. Podjetje je sicer zaprosilo za kredit 68 milijonov in je garancija s strani OLO tudi že dana. Vendar podjetje nima sredstev za soudeležbo in zato bomo morali vsi pomagati. Poleg tega pa je tu druga nujna naloga gradnje 5 TP, za katere bo nujno prispevati kakih 2,5 milijona dinarjev, če hočemo preprečiti nadaljnjo poslabšanje situacije. Zadeva je zelo resna, potrebna temeljite obravnave in hitre odločitve.

Ob tako perečem stanju v mestu bo moralo stopiti vprašanje elektrifikacije podeželja za nekaj časa ob stran in najti težišče reševanja v samih podeželskih interesentih. No, s tem pa ni rečeno, da ne bi ljudski odbor prispeval svojega deleža iz sredstev, ki se ustvarjajo za pospeševanje gospodarstva na vasi, tudi podeželju. Če ljudje sami dajo ogromno, potem je naša dolžnost, da jih podpremo. Tu imamo Kanomljo, kjer so zgradili vaščani TP, in Šebrelje, kjer so postavili svojo centralo in napeljavo. Drugje pa bodo morali vaščani najprej sami prispevati in

začeti z delom, pri čemer naj jim bodo vzor vaščani v Doleh, Kanomlji, Šebreljah, pa tudi v Črnem vrhu, kjer se hočejo s pomočjo podjetja v Gorici postaviti na lastne noge. Na neki podoben način pomoči in sodelovanja bo treba misliti tudi v samem mestu, sicer se bo stvar lahko vlekla dolga leta in nam prinašala škodo in seveda pomanjkanje električnega toka.

Služba javne snage v mestu tudi ni najboljša. Za to službo je potrebna le vestnost brez drugih kvalifikacij in nabava novih modernih sredstev za odpadke, za čiščenje, škropljenje itd.

Važen objekt našega mestnega človeka je tudi kopališče. Današnje ne ustreza in je poleg tega zaradi zastarelih naprav nezdravo in nerentabilno. Zgraditi novega je vsekakor naša naloga.

Z naraščanjem potniškega prometa, z verjetno vpeljavo lokalnih prog v skorajšnji bodočnosti, je nujno postaviti sodobno avtobusno postajo v bodočem novem tržnem in prometnem centru na Trgu 1. maja. Tu pa bodo morala priskočiti na pomoč vsa avtobusna podjetja, ki vršijo prevoz na našem področju.

Omenil sem nov tržni center, kjer bo več novih lokalov za trgovine, pa tudi tržnica za kmetijske pridelke in moderna mesnica ter prodajalna mleka. Zgraditev tržnice pa je naloga PZ, ki bi poleg tega morala odpreti še sodobno prodajalno kmetijskih strojev, semen, gnojil itd.

Še dva komunalna objekta terjata rešitev: pokopališče s primernim številom mrljskih vež in sanitarije v samem mestu.

Ob vseh teh načrtih nisem govoril o sredstvih. To pa je poglavje, ki narekuje koncentracijo oziroma sodelovanje ne samo občine, ampak tudi podjetij. To so naše skupne naloge, skupne potrebe ter skupno dviganje standarda. Če hočemo v naslednjih 4 letih res nekaj napraviti na vseh teh področjih in doseči vidne uspehe, potem je ob skupnih sredstvih potrebno tudi skupno delo. Slediti bomo morali vzgledom drugih krajev in središč, ki so s prostovoljnim delom napravili ogromna dela, kot so: gradnja stadionov, bazenov, regulacija rek, asfaltiranje cest in gradnja stanovanj. Brez tega verjetno ne bo hitrejšega in vidnejšega napredka.

Taka orientacija k delu naj velja tudi za našo mladino pri gradnji športnih in drugih objektov. Tu imamo v načrtih ureditev celotnega kompleksa teh naprav, od sedanjega igrišča preko Lenštata, Mejce do stadiona pri Likarici. Za celoten ta kompleks je letos treba izdelati potrebne programe in načrte, nato pa šele pričeti z gradnjo v etapah.

Za načrtno in čimprejšnjo ureditev manjših ulic, poti in stez, stopnišč, kanalizacije,

ograj, grap, zidov po posameznih predelih mesta, naj bi pritegnili tamkajšnje prebivalstvo, ki bi pod strokovnim nadzorstvom in po načrtih urejevalo svoje predele. Ljudski odbor pa naj bi v novem proračunu zagotovil večji znesek za nabavo potrebnega materiala in za strokovno vodstvo del. Tako bi imeli naše mesto v nekaj letih sodobno urejeno. Prav tak način dela naj bi uvedli tudi na naših vaseh. Menim, da odziv ne bi bil slab in tako bi pod firmo »Komunalnega leta« ali nekaj let sami ogromno doprinesli k svojemu življenjskemu standardu.

Stanovanjska izgradnja

To poglavje bi sicer spadalo po svoji važnosti in boleči rani na prvo mesto. Postavljam pa ga na konec, ker je potrebno nekaj več besed in tudi več nalog.

Ne bi trdil, da zaostruje problem stanovanjskega fonda v glavnem velik porast prebivalstva, saj je le-to poraslo v zadnjih osmih letih le za ca. 500 ljudi. Zaostruje pa ga naraščanje števila družin, ki jih je bilo po predlanskem štetju 1873, število stanovanj pa znaša 1624. Primanjkljaj družinskih stanovanj znaša torej 249.

Drugi element pritiska na stanovanjski fond je 450 delavcev in uslužbencev, ki se vozijo na delo v mesto. To število bo z nadaljnjim gospodarskim razvojem še naraslo.

Po vojni je bilo zgrajenih nekaj nad sto novih stanovanj, kar je nekaj več, kot je bilo v vojni porušeni. Dalje, obstoječi fond je silno star. 77 % hiš od skupnega števila 632 je bilo zgrajenih pred letom 1900 in so nekatere stare 100, 200, 300 let in zato v razpadanju. Popolnoma dotrajanih je 25 ali 4 %. Te stavbe so nevarne, a vendar stanujejo v njih ljudje. Večjih popravil je potrebnih 36 % ter manjših 34 %, primernih pa je 26 %. Res je, da so se stvari zadnji dve leti malenkostno popravile, ker je akcija za popravilo hiš zelo močna in hvalevredna, toda to ne zmanjšuje ostrine problema. Da bo problem še bolj osvetljen, poglejmo podatke o stanovanjih naših rudarjev. 39 % stanovanj rudarjev je sončnih, 47 % vlažnih, 29 % premajhnih in 16 % stanovanj ima stranišča izven hiše. Tu so tudi gnezda raznih obolenj, o katerih pa v posebnem poglavju.

Tako je torej stanje našega stanovanjskega fonda. Kakšna je rešitev? Oni del, ki je potreben manjših ali večjih popravil, je treba očitati, na drugi strani pa graditi nova. Za prvo in drugo so potrebna sredstva, gradbene kapacitete in servisne službe.

Sredstva so v stanovanjskem skladu, a ne bodo zadoščala. Nujno bo potrebno, da pomagajo podjetja s svojimi skladi in da gredo na posojila v druge sklade. Gradbene kapacitete v sedanji formaciji in mehaniza-

ciji pospešenemu tempu ne bodo ustrezale. To naj ima pred očmi gradbeno podjetje in naj pravočasno reši ta problem. Servisno službo za manjša dela pa je treba organizirati v okviru novih stanovanjskih skupnosti, ki jih moramo začeti ustanavljati in jim dati možnosti življenja. Poleg tega bodo te stanovanjske skupnosti reševale tudi mnoge druge probleme, ki so nujno povezani z življenjem v bodoči skupnosti. Hišni sveti imajo premalo sredstev in so vsi skupaj še zadolženi. Ljudski odbor bo sedaj lahko samostojno odredil višino najemnin, kar pa bo treba vsestransko proučiti, da ne bi prizadeli življenjski standard, dokler se plače urejujejo in ne uredi. Vendar so že dane možnosti z novo uredbo, novi predpisi pa bodo uredili nekatera važna in danes nerešljiva vprašanja s tega področja.

Menim, da ne bo pretirano, če trdim, da bi v teh štirih letih morali zgraditi vsaj 150 stanovanj ali povprečno na leto 40. To je sicer drzna številka, morda le želja, toda v primerjavi potreb realna. Ker pa bo treba graditi ceneje, sodobneje, neluksuzna stanovanja in v glavnem stolpne hiše, menim, da bo šlo. Niso pa izključena presenečenja zaradi terena, ki nam neprestano beli glave, čemur pa se bomo izognili prav z visokimi stavbami, ki so edina rešitev tudi zaradi pomanjkanja zazidalnih površin.

K takemu planu gradenj bodo morale nujno pristopiti vse gospodarske organizacije s sedežem v mestu, pa tudi one, ki imajo tu samo obrate in ustanove, ki imajo možnost, najeti posojila.

Računamo pa tudi na večji razmah individualnih gradenj, saj se bodo dohodki večali in z medsebojno pomočjo se da ogromno napraviti, posebno če bi pristopili k lokalni izdelavi gradbenega materiala, kar je treba tudi proučiti. Letos poleti bo vseljiva 30-stanovanjska zgradba v Rožni ulici. Že spomladi bodo začeli graditi 10-stanovanjsko rudniško hišo v Ljubljanski ulici, za katero je investicijski program že odobren. Prav tako je odobren program za 12-stanovanjsko hišo z novimi lokali za lekarno, ki naj bi jo začeli graditi jeseni po poružitvi majhne dvostanovanjske hiše v Vojkovi ulici. V dogovorih za gradnjo stanovanj pa smo tudi z nekaterimi drugimi podjetji. Dalje je treba v letu 1958 izdelati program in načrte za celoten kompleks stare zbiralnice, kjer so predvidene tri večje stavbe stolpnega značaja. V teh objektih bo treba predvideti tudi nove poslovne prostore, kavarno in dvorano za prireditve. Pri izgradnji tega objekta bo treba istočasno rušiti, na kraju samem izdelovati gradbeni material in zidati. Zato se nalagajo gradbenemu podjetju v prihodnjih letih naloge, za katere naj se usposobi. Te gradnje bodo za-

htevale tudi daljšo dobo dela, rešile pa bodo mnogo problemov in postavile novo središče mesta. Vse te stvari naj bodo naš maksimalni program in perspektiva. Vsako leto pa bo treba izdelati operativen in realen plan dela v okviru naših finančnih in ostalih zmogljivosti. Verjetno bo treba tu ali tam odstopiti iz teh ali onih razlogov, toda program dela naj bo jasno začrtan.

To je en del našega programa na področju gospodarske, komunalne in stanovanjske izgradnje. Perspektivni plan občine se bo naslanjal nanj in ga vsklajeval z ustvarjenimi sredstvi.

Drugi del pa obsega ostala področja našega življenja, predvsem zdravstvo in šolstvo ter nekatere druge probleme in naloge, ki jih bo moral reševati ljudski odbor v prihodnjem obdobju.

Zdravstvo

Skrb za zdravje našega človeka je, poleg pristojnih zdravstvenih organov, ena važnih osnovnih nalog in dolžnosti ljudskega odbora. Zato mora nenehno bdeti nad razvojem zdravstvene službe, zanjo skrbeti, jo razvijati ter skrbeti za zdravje naših ljudi.

Splošnega pregleda nad zdravstvenim stanjem naših občanov in s tem zvezane splošne problematike še ni mogoče podati, ker smo komaj pristopili k določenim akcijam, ki jih bo treba v bodoče še bolj sistematično nadaljevati, vendar nam že te akcije nakazujejo določeno problematiko in s tem v zvezi tudi naše naloge.

Doslej največja akcija sistematičnega pregleda je bila izvršena v rudniku, kjer je bilo klinično pregledanih 98,4 % delavcev in nameščencev. Od vseh zaposlenih v rudniku pa je le 34 % popolnoma zdravih. 21 % je s slabim zdravjem, z različnimi boleznimi jih je 37,2 %, dela nezmožnih 7,8 %, kar je nad okrajnim in republiškim povprečjem. Posebno poglavje med boleznimi je poklicna bolezen. Pregled nam kaže 9,5 % začetnega stanja, kronično obolenih je 15,4 %, bolezen pa je že prebolelo 33,5 %. Ostanek 41,6 % pa je še zdravih oziroma nebolelih za to boleznijo. Dalje je pregled ugotovil slabo razvito mišičevje pri 41,7 %, slabo razvito okostje pa pri 34,4 % zaposlenih pri rudniku. Dalje ima 26 % vsega kolektiva vidne spremembe na pljučih, od vseh pljučnih obolenj pa je 41 % specifičnega značaja, kar je zelo visoko.

To je groba problematika zdravja ljudi v našem rudniku, kar nam narekuje predvsem sistematično zdravljenje vseh obolenih in druge ukrepe preventivnega zdravljenja. Nujni so novi zdravstveni kadri — specialno za rudnik, nujno je povzeti vse ukrepe za razvoj preventivne službe, HTZ, nujna je izgradnja obratne ambulante za rudnik, izboljšanje sta-

novanjskih razmer, o čemer sem že govoril, gradnja počitniškega doma in izboljšanje prehrane.

Ostali množični pregledi, ki so jih opravili zdravstveni delavci na področju vasi Zadlog, Kanji dol in Vojsko in ob katerih je bilo pregledanih 179 ljudi, kakor tudi pregledi žensk, pri katerih je bilo pregledanih 1532 žensk, nam še ne nudijo problematike, ker analize še niso izvršene. Treba pa bo z obema akcijama sistematično nadaljevati in si v prihodnjih letih ustvariti za slehernega prebivalca trdno sliko o njegovem zdravstvenem stanju.

Sistematične preglede šol, učencev in dijakov je vršila šolska ambulanta. Pregledani so bili učenci 4 razredov osnovne šole v Idriji, vsi učenci šole na Vojskem in Sp. Idriji, vsi dijaki gimnazije v Črnem vrhu in Idriji. Od 671 otrok v teh šolah in razredih je bilo pregledanih 627, kar je za tri mesece delovanja ambulante veliko.

Pregledi niso pokazali kakih izrednih in vznemirjajočih bolezenskih pojavov.

Važna je dalje akcija cepljenja otrok proti ohromelosti. Doslej je bilo dvojno cepljenje. Pri prvem je bilo vabljenih 1592 otrok v starosti od 6 mesecev do 7 let, cepljenih je bilo tedaj 1289, izločenih zaradi bolezni 179, ni pa prišlo 124 otrok. Cepljenje ni povzročilo posebnih problemov, zanimanje zanj pa je veliko. Tudi pri plačilu ni bilo problemov. Popolnoma je oproščenih plačila le 6 družin, deloma pa 9.

K drugemu cepljenju je prišlo 1297 otrok, cepljenih je bilo 1287 — izločenih zaradi bolezni pa jih je bilo 6.

Zadnje cepljenje otrok pa bo spomladi 1958. Prav tako moramo nadaljevati s sistematičnim pregledom šoloobveznih otrok in akcijo zaključiti 1958. leta, čemur sledi potem stalno delo.

V tem letu bomo začeli in zaključili tudi akcijo fluorografiranja zob šoloobvezne mladine. Fluorografiranje utrjuje zobno steklino in preprečuje zobno gnilobo. Fluorografiranih bo 1837 mladine in to bo stalo občino 300 tisoč din, drugo polovico pa krije OZSZ.

Drugi problem na področju zdravstva so zdravstvene ustanove in kadri. Proučitev možnosti razširitve bolnišnice z dvema novima oddelkoma je zaradi malomarnosti komisije in sveta propadla. Zato je treba zadevo letos proučiti in se odločiti.

Dalje je nujno začeti reševati problem rudniške ambulante in začeti v tem letu z gradnjo.

Šolski ambulantni manjkajo le še nekateri aparati, ki jih bo treba nabaviti. Poleg tega bo nujno zagotoviti tej ambulanti nadaljnje prostore za razvoj in razširitev. To je preventivna služba, ki ji je posvečati vso skrb

in ji nuditi vse možnosti. Vprašanje novih prostorov za lekarno bo rešeno v letu 1959 in s tem dana možnost lekarni in njenemu kadru, da razvije tudi svoje znanstveno delo.

Svet in ostali organi naj se takoj lotijo proučevanja boljše ureditve dispanzerjev in pomožnih ambulant na našem podeželju.

V bolnišnici za duševne bolezni je nujno organizirati ambulantno in celotno ustanovo razvijati v znanstveno ustanovo.

Zdravstveni kader je pereče vprašanje, posebno zobozdravstveni. Ostali zdravniški kader ni tako vprašanje in ga sproti rešujemo. V letu 1958 naj bi nastopila dva nova zdravnika, naša štipendista. Bolj pereč pa je srednji medicinski kader, dokler ne bodo dokončali študija naši štipendisti.

Sanitarni inšpektorat ima šefa, zdravstvenega šolskega inšpektorja in pomožnega inšpektorja. Šolska inšpekcija dela zadovoljivo, slabše pa ostala inšpekcijska služba zaradi preobremenjenosti šefa, ki ga bo treba razrešiti.

S tega področja samo nekaj problemov. To je kvarjenje živil v podjetjih živilske stroke (1972 kg), higiena prostorov in oseb, dalje naše šole in naše komunalne naprave, o katerih je bilo govora drugje.

In končno postavljam kot nujen problem nabavo novega reševalnega avtomobila v letu 1958.

Šolstvo

Poleg zdravstva je za nas najvažnejše poglavje vzgoja naše mladine, naše šolstvo.

Čeprav vlagamo na tem področju ogromno dela, skrbi, prizadevanja pa tudi finančnih sredstev, vendar ne moremo biti z uspehi zadovoljni, saj gre za vzgojo naših najmlajših. Situacija se sicer izboljšuje, vendar je pereča, problematika pa tudi težka.

Prvo, kar hočem poudariti, je naš odnos do šol. Pri svojem delu kaj radi zelo ostro ločimo šole, ki spadajo v neposredno kompetenco občine, in šole, ki so sedaj še tako imenovane okrajne šole. Te šole so na področju občine, živijo in dajejo svoj pečat življenju komune, obratno pa jim mora komuna pomagati pri delu, jih razvijati in negovati in vsrkati vase kot svoje. Te šole v glavnem posejajo domači študentje, ki ne smejo imeti občutka, da živijo na otoku sredi komune, od katere je ločen z vodo ali bodočo žico. Kolikor skrbi bo komuna posvečala tem šolam, toliko več možnosti bodo imele za nadaljnji obstanek na področju komune.

Osnovni problemi v vseh 28 šolah na področju občine so zgradbe, oprema, učila in kader. Osnovnih šol, ki gostujejo v privatnih hišah, je 6, ostale so v lastnih zgradbah. Z vsakoletnim vlaganjem sredstev počasi urejamo te šole. To politiko je treba nadalje-

vati in v bodočih letih urediti stavbe, da bodo primerne šolam. Ostaja odprto vprašanje šol v privatnih zgradbah. V te je nemogoče investirati kaj več kot toliko, da šola teče naprej. Vprašanje novih gradenj, ki se tu pa tam postavlja, pa je kompliciran proces in potreben sistematičnega proučevanja za nekaj desetletij naprej. Menim pa, da za sedaj niso dani pogoji za gradnjo niti ene nove šole na področjih današnjih šol v privatnih hišah. Zelje, ki nastajajo, niso še vsestransko proučeni dejanski pogoji in možnosti. Morda bo v bodoče nastopila prva potreba za to v Sp. Idriji. Letos smo dali preko 1 milijon din za podeželske šole. Priznati moramo, da so vodstva šol in šolski odbori sredstva pametno izkoristili in sami izvrševali vsa dela. Perspektivno, ko stojimo pred vprašanjem formiranja nekaterih osemletk, pa bo nujno rešiti vprašanje stavb v Idriji, Črnem vrhu in v Sp. Idriji, kjer so predvidene osemletke, ki jih moramo ustanoviti že letos, če bodo dane kadrovske in materialne možnosti. V Idriji sami moramo misliti kar na dve osemletki (700—800 otrok). Stavbo današnje šole naj bi začeli že letos preurejati po načrtih, ki so že odobreni. Ljudski odbor bo moral najeti ca. 30 milijonov posojila iz sklada za zidanje stanovanjskih hiš. Stavba gimnazije v Črnem vrhu je že lani dočakala večje adaptacije v notranjosti. Letos moramo doseči izdelavo načrtov za popolno prilagoditev potrebam osemletke. Težje je vprašanje v Sp. Idriji. Tu stojimo pred odločitvijo, ali večje adaptacije zgradbe in dozidave ali izločitev stanovanj in preureditev v učilnice. O tem mora šolski odbor prav kmalu izreči svojo besedo.

Poleg zgradb in prostorov za osnovne šole je ta problem zelo živ za glasbeno in čipkarsko šolo ter za otroški vrtec. Če bomo prenašali in še nekaj let začasno reševali zadevo prve in druge, pa nikakor ne moremo več odlašati z gradnjo otroškega vrtca. Današnji prostori so neprimerni in ne dajejo otrokom možnosti razmaha niti v enem oziru, najmanj pa življenja na soncu in zraku. Zato mislim, da je treba pristopiti letos k izdelavi načrtov in nato tudi h gradnji.

Drugi problem je v vseh šolah oprema. Tudi za opremo vlagamo vsako leto nekaj sredstev. Lani smo nabavili nekaj opreme za osnovno šolo v Idriji in ob tem pomagali tudi osnovni šoli v Masorah. S tako politiko moramo nadaljevati in v nekaj letih opremiti na novo adaptirano osnovno šolo v Idriji. Z njeno dosedanjo opremo pa pomagati ostalim osnovnim šolam, dokler ne pridejo na vrsto za novo opremo. Pred istim problemom stoji tudi gimnazija, v kateri pa je še prej rešiti vprašanje podov v vseh učilnicah. Vprašanje opreme čipkarske šole pa bosta morali rešiti

podjetji Čipka in Čipkarska zadruga — sami. Za nabavo raznih učil smo lani prispevali 750.000 din poleg sredstev, ki so jih imele šole v svojem proračunu. Nabavili smo nekaj harmonik, diapropjektorjev, diafilmov, zemljevide, reliefe, mikroskope in druga večja učila. Danes so vse šole, kjer je električni tok, opremljene z radijskimi aparati in diapropjektorji. Nameravali smo nabaviti tudi radijske aparate z akumulatorji za one šole, kjer še ni električnega toka. Žal jih nismo dobili. Ob sestavljanju proračuna za leto 1958 tudi ne bomo mogli iti mimo nabave novih učil, ne da bi zanje določili primerno vsoto.

Vprašanje kadra nam je v letošnjem letu delalo preglavice. Manjka nam 8 učiteljev in 2 predmetna učitelja. Vse šole so sicer zasedene s kadrom, vendar smo morali odstopati od sklepov dviganja šol na višjo stopnjo. Zaradi pomanjkanja kadra sta ostali šoli v Zadlogu in Doleh še vedno enooddelčni, šola v Ledinah pa dvoooddelčna, namesto dvo- in troooddelčne. Šola v Krnicah je zasedena le s honorarno močjo, prav tako smo bili prisiljeni v osnovni šoli v Idriji namestiti tri honorarne moči. V novem šolskem letu upamo na kadrovsko izboljšanje. Učiteljišče bo končalo 5 naših štipendistov. Naša težnja pa mora biti, da si pridobimo domač učiteljski kader. V to bo treba usmeriti politiko štipendiranja.

Tudi glasbena šola boleha na pomanjkanju strokovnega kadra. Kvaliteta dela in vzgoja na tej šoli, pa tudi vprašanje njenega obstoja, ne bo rešeno, dokler ne dobimo primernega kadra.

V zvezi s perspektivo osnovnega šolstva sem že omenil tri predvidene centre za osemletke. Drugje ni niti možnosti niti pogojev za osemletke. Težiti pa je za tem, da enooddelčne šole dvignemo v dvoooddelčne in tako naprej tam, kjer se bo to dalo.

Okrog teh centrov bomo priključili neposredne okoliše na ta ali oni način. Osemletka v Črnem vrhu sicer formalno še ni bila ustanovljena, vendar je začela z delom in zajela višje razrede šole v Zadlogu. Tam bo možno vključiti delno tudi otroke iz Godoviča. Višji razredi v Sp. Idriji so bili preusmerjeni v gimnazijo v Idriji, oni na Vrniku pa v gimnazijo v Žireh. Vse ostale šole bodo ostale nižeorganizirane osemletke najnižjega tipa. Kvaliteto teh šol pa je možno dvigniti le s povečanjem števila učnega kadra ne glede na število otrok. Zaradi prirodnih pogojev jih ne bo mogoče spreminjati v šole z razrednim poukom, to je v šole z normalnim učnim uspehom. Za to je premalo otrok, za združevanje šol pa glede na razmere in oddaljenost ni niti misliti. Tudi z organizacijo prevozov tega ne bo mogoče narediti,

osredotočenje višjih razredov na nekatere šole s pomočjo dijaških domov pa je še zelo daleč.

Nižeorganizirane šole so zelo drage, vendar še vedno cenejše kakor one z internati. Računi kažejo, da se bolj izplača nastaviti učitelja že za 7 učencev, kot pa te otroke vzdrževati v domovih.

Novi učiteljski kadri bodo omogočili dvigniti enooddelčne šole v dvoooddelčne v Čekovniku, Doleh, Gor. Kanomlji, Krnicah, Masorah, Oblakovem vrhu, Zadlogu, Travniku in Kanjem dolu; dvoooddelčne v troooddelčne pa vse ostale: Gore, Godovič, Ledine, Otalež, Sred. Kanomlja, Šebrelje, Vojsko, Zavratac. Število otrok teh sprememb ne bo zahtevalo povsod. Že letos pa bo treba to izvesti v Zadlogu, Doleh, Ledinah in Godoviču, če bo kader. Te spremembe so nujne zaradi samega znanja otrok. Šole v Masorah, Krnicah, Kanjem dolu, Travniku, Čekovniku, Gor. Kanomlji, Oblakovem vrhu bodo ostale po številu otrok zelo majhne. Tu je 16 do 20 otrok za 8 razredov. To je pet šol v privatnih stavbah. Pogoji v teh šolah so izredno težki. V najbližji bodočnosti bo treba misliti na to, da dobimo za nekatere teh šol še eno sobo in tako ustvariti pogoje za dvoooddelčnice, posebno v onih krajih, ki so težko dostopni.

In končno še pregled, koliko stane občino šolanje enega učenca po posameznih naših šolah (račun je izdelan za leto 1957):

1. Čekovnik	20.695 din
2. Črni vrh	10.588 din
3. Dole	15.432 din
4. Godovič	13.984 din
5. Gore	18.196 din
6. G. Kanomlja	28.955 din
7. Kanji dol	31.107 din
8. Krnice	21.432 din
9. Ledine	11.845 din
10. Masore	21.080 din
11. Obl. vrh	22.005 din
12. Otalež	15.850 din
13. Sp. Idrija	11.499 din
14. Šebrelje	18.329 din
15. Travnik	17.433 din
16. Vojsko	16.450 din
17. Vrsnik	19.333 din
18. Zadlog	19.051 din
19. Zavratac	20.505 din
20. Gimnazija Čr. vrh	23.965 din
21. Idrija	14.005 din
22. Idrija p. šola	29.628 din

Mislím, da k tem podatkom ni potrebna nikaka obrazložitev, saj je jasno, koliko daje občina za posameznega učenca in da so te številke visoke za male podeželske šole. Pomozna šola za defektne otroke pa je posebno nege značaja, zato so tudi večji izdatki.

Naša politika štipendiranja je šele zadnji čas dobila svojo perspektivo v tem, da si skušamo zagotoviti lasten kader za naše dejavnosti. Sedaj štipendiramo 34 študentov, in sicer: na medicinski fakulteti 3, na elektro 1, na ekonomski 2, na gradbeni 2, na agronomski 2, pravni 1, na filozofski 1, na višji med. šoli 2, na srednji ekonomski 2, na srednji zobotehnični šoli 2, na šoli za farmacevtske pomočnike 2, na srednji glasbeni šoli 1, na administrativni šoli 1, na vzgojiteljski šoli 1, na srednji kmetijski 1 ter na učiteljski 9 študentov. Povprečno so znašali izdatki za štipendije v letu 1957 135.764 din ali letno preko 1.600.000 din. Poleg tega pa prejema okrog 100 učencev po raznih šolah še dijaške podpore, ki znašajo letno 3 milijone din. Izdatki za šolsko mladino znašajo torej preko 4,6 milijonov dinarjev letno. Poleg tega štipendira okraj 21 študentov z našega področja, naša podjetja pa skupno še 21 študentov. Od teh je rudniških štipendistov 20, Zidgradov pa 1. Perspektiva bodočega kadra torej ni slaba, so pa težave v predolgem študiranju, deloma pa tudi v slabem študiranju in v odstopanju od študija. Prav vzoren primer so naši podpiranci v šoli za bolničarje. V tej šoli smo štipendirali 13 učencev. Od teh so izdelali 3, popravne izpite jih ima 7 iz enega in 2 predmetov, 3 pa morajo opravljati ponovno celotni zaključni izpit. Za te, ki bodo padli, nastopa ponovno vprašanje njihove bodočnosti, na drugi strani pa bodo morali starši vrniti vso štipendijo. Za te štipendije smo izdali skupno 514.652 din, žanjemo pa take uspehe. Iz vsega tega je razvidna skrb družbe za mladino in bodoče strokovne kadre. To delo bo treba sistematično nadaljevati in posvetiti glavno skrb za vzgojo kadra za naše šole.

Kultura in prosveta

Na tem področju je situacija dokaj klavarna, zato pa toliko bolj bogata problematika vprašanj, kako to situacijo izboljšati. Poleg dveh kulturnih ustanov imamo na področju tudi kakih 10 prosvetnih društev. Medtem ko si ustanovi knjižnica in muzej utirata pot k nadaljnjemu razvoju, četudi z večjimi ali manjšimi težavami, ne moremo tega reči o ostali kulturnoprosvetni dejavnosti. Problem knjižnice in muzeja pa je v samih prostorih, ki so postali resna ovira za razvoj enega in drugega. Knjižnico z vedno rastočim številom knjig obiskuje na stotine obiskovalcev, malo čitalnico s številnimi revijami in časopisi poseča rekordno število čitateljev, zato je nujna rešitev v novih prostorih. Perspektiva rešitve tega vprašanja naj bi bila v izpraznitvi stanovanj nad knjižnico in njihova sodobna preureditev po načrtu, ki ga bo

treba izdelati, in tako omogočiti knjižnici in čitalnici nadaljnji obstoj, vsem obiskovalcem pa nuditi vsaj minimalne pogoje udobnega in mirnega dela, učenja in zdravega razvedrila. Ob preureditvi knjižnice in čitalnice je misliti tudi na pionirsko knjižnico in čitalnico.

Podobna je situacija z muzejem. Zaradi pomanjkanja prostorov bije dokaj težak boj za svoj obstoj in razvoj. S svojim dosedanjim delom je dokazal svojo pravico do obstoja, naša dolžnost pa je, da mu omogočimo s prostori nadaljnjo širitev in odpiranje novih zbirk. Tako je za nas vse že očitna sramota, da nismo že odprli oddelka NOB. Ob tem postavljam tudi problem tiskarne na Vojskem. Ta je zelo od rok in ima malo obiskovalcev, zato bi bilo pametno, da preselimo vso opremo v muzej, na mestu samem pa vzdržujemo le barake. Tiskarno bi namestili v muzeju, kjer bi bila dostopna stalnim obiskovalcem, istočasno pa bi nam služila praktično za manjše potrebe.

Prosvetna društva so vsa na tleh s »Svobodo« na čelu. »Svoboda« bi morala biti center vsega kulturnoprosvetnega in izobraževalnega dela v občini. Te svoje naloge pa ne vrši in je sploh ni čutiti, zato je treba podvzeti vse mere, da jo pod novim in odgovornejšim odborom poživimo. Isti primer je tudi v občinskem odboru zveze Svobod in prosvetnih društev. Tudi ostala društva le životarijo, vendar, kolikor delajo, so zaprta preveč vase. Omembe sta vredna le DPM s svojo šolo za starše in ljudska univerza s svojim jezikovnim in knjigovodskim tečajem in javnimi predavanji.

Na tem področju nastopajo stalni problemi od medsebojnih odnosov, pomanjkanja dobre volje, slabe organizacije, zaniknih vodstev, težnje po materialnih dobrinah, nediscipline, napačnega gledanja na delo, pomanjkanja kadra, prostorov, dvorane in finančnih sredstev, ki pa dejansko ne morejo biti izhodiščna točka za delo na tem področju. Pred nami sta dva osnovna problema, to je kader in nova dvorana. Kader si bo treba priboriti, v perspektivi pa priti do domačega kadra. Za sedaj pa bi morali odločneje prijeti za delo naši kulturnoprosvetni delavci, ki jih ni malo, a stoje danes ob strani, se zapirajo vase in med svoje štiri stene. Zato morajo ven iz te zaprtosti in stopiti med ljudstvo, kjer je poleg šole njihovo mesto za delo. Vprašanje dvorane trenutno še ni rešljivo. Predvidevamo pa v perspektivi izgraditev nove dvorane v kompleksu gradenj na mestu današnje opuščene zbiralnice. Do takrat pa je treba prilagoditi delo obstoječemu stanju.

Ostale probleme pa morajo rešiti in reševati društva sama ob naši skupni in močnejši podpori. S takojšnjo utrditvijo društev

v mestu bi moral njihov vpliv močnejše poseči na naše podeželje, kamor danes pridemo le s potujočo knjižnico.

Prav podobno situacijo imamo na področju telesne vzgoje. Društva bolj životarijo, kot živijo. Nove smernice, ki jih je dala izredna skupščina »Partizana« v Ljubljani, naj se hitreje izvajajo, obe društvi združita in poskrbita za bolj kvalitetno, bolj množično in pestrejše sodelovanje vse naše mladine. Glede prostorov in kadra pa je isti problem kot za prosvetna društva, vendar ima telesna vzgoja za toplejše dni že ustvarjene pogoje, ki pa jih ne izkorišča v dovoljni meri.

Politiko vlaganja družbenih sredstev je treba na tem področju usmeriti v investicijsko dejavnost, v gradnjo objektov in nabavo opreme, za vse ostalo pa naj skrbijo društva sama in se naj začno boriti za svoje lastne dohodke, ki jih bodo zbirali z različnimi prireditvami. Prav take prireditve naj bodo stimulanse za društva in s takimi prireditvami bomo tudi poživili našo društveno in družbeno mrtvilo.

O problematiki in nalogah tega področja bi se dalo še ogromno poročati. Menim pa, da ni to mesto za to. Nadaljnje razglabljanje naj se prenese na pristojne svete in ostale organe društvenega upravljanja, ki naj se takoj lotijo dela in v najkrajšem času operajo sramoto, ki je padla nanje, pa tudi na nas vse.

Zaščita družine

To področje našega dela je doslej omejeno na nekatere sektorje, kot so: skrb za otroke pod varstvom, pod skrbništvom, otroke padlih borcev, socialno ogrožene otroke, mlečne kuhinje in kolonije. Delo pa bo treba razširiti na široko področje varstva družine kot celote in v okviru novih stanovanjskih skupnosti reševati vse ostale in pestre probleme. Olajšati bo treba delo in življenje v družini, ženam, otrokom in jim nuditi ter ustvariti pogoje, da bo postala družina prava celica naše družbe in vanjo tesno zraščena.

Osnovna skrb so vsekakor otroci pod varstvom, teh je 251. Ne morem pa reči, da so stvari v največjem redu, posebno pod skrbništvom privatnikov, kjer je kar 200 otrok, ostali pa so v državnih ustanovah. Problem prvih je zelo obsežen in ga moramo imeti čvrsto v rokah. Omenjam samo vprašanje malih pastirčkov in pastiric na podeželju.

Naslednje poglavje so otroci padlih borcev. Tu dejansko ni problemov, ker so se stvari že tako uredile, da je s pomočjo družbe v glavnem rešen problem materialne oskrbe. Teh otrok je v občini 127 in plačujemo zanje mesečno 229.500 din. Poleg tega prejema še dodatna družbena sredstva, mesečno 152.000 din. Razen tega pa prejema

še invalidnine, pokojnine in otroške doklade. Najmanjši prispevek znaša 4500 din, če je otrok doma ali v domači šoli, v internatih pa znašajo do 8000 din poleg osebnih dohodkov. Pripravljajo pa se predpisi, ki bodo to vprašanje rešili v merilu celotne družbe.

Ob tem pa nastopa problem otrok živih borcev, ki imajo po svojem položaju nizke dohodke ali pa so neozdravljivo bolni. To vprašanje je treba začeti reševati in posvetiti takim težkim primerom vso skrb.

Šolske mlečne kuhinje delujejo v vseh šolah razen na Vojskem, kjer delijo le mrzle obroke. Obroke dobiva skupaj 1737 učencev. Iz pomoči je bilo dobavljeno letos 54.000 kg živil v vrednosti nad 12 milijonov din. Čeprav so prejeli upravitelji oster nalog, da organizirajo tople obroke, in je to ogromna večina tudi izvedla na ta ali oni način, začasno ali trajno, pa še ni rešeno to vprašanje na Vojskem.

Zdravstvene in ostale kolonije otrok so naša stalna naloga. V 1957. letu je letovalo okrog 200 otrok in so znašali naši stroški 2 milijona din. Za kolonije v letu 1958 je treba prevzeti že sedaj vse ukrepe, da si zagotovimo kraj in prostore.

Lotiti se moramo končno vendarle vprašanja gradnje otroškega vrtca in takoj pristopiti k izdelavi potrebnih načrtov, dalje ustanavljati druge ustanove za otroke, kot so, poleg navedenih, še letovišča, pionirski dom, pionirska knjižnica in čitalnica, športni prostori, igrišča itd.

Začeti je treba ustvarjati nove stanovanjske skupnosti, ki naj dajejo pomoč družinam in vzgoji mladine itd. Sem spada tudi razvoj šolskih zdravstvenih ustanov, pregledov, cepljenja itd. V tem poglavju ne moremo tudi mimo vprašanja družbene prehrane v mestu. Za ta problem se tudi ne zanimamo in ga prepuščamo samim gostinskim podjetjem, ki ga rešujejo skozi svoja očala, nimajo pa pred seboj družbenega problema, niti delovnega človeka, ki je tu osnovni činitelj. Tu so v glavnem mladi ljudje, delavci in nameščenci z nizkimi plačami in zasluzki. Jedilni listi so enolični, iz dneva v dan enaki, kakor po dogovoru v vseh obratih enaki itd. Ljudi sprejemajo kot ostale gostinske goste, namesto da bi začutili v njih človeka, ki dela in zahteva več tovariških odnosov in človeške toplote. Zato bo treba problem resno premotriti ter najti pametne in ustrezajoče rešitve.

Socialno skrbstvo

Problem sociale in socialnih dajatev naše občine je velik in, ker grede za te stvari veliki izdatki, ga moramo reševati z vso previdnostjo in z globokim spoznavanjem, pa tudi z jasno perspektivo in poštenostjo. S

površnostjo ali pretirano širokogrudnostjo ali z birokratskim odnosom do posameznega problema in do sredstev, ki jih daje družba, ne bomo reševali teh problemov pravilno, ampak delali škodo prizadetim ali družbi. Družba naj zagotovi pravilno rešitev tam, kjer je to življenjsko nujno — bodisi zaradi posledic preteklosti bodisi zaradi objektivnih razlogov sedanosti — in takrat, kadar vprašanja ni mogoče rešiti na noben drug način. Rešitev pa naj bo taka, da bo čuvala človekovo dostojanstvo in mu zagotovila osnovne in materialne potrebe za življenje. Vsako drugačno reševanje, posebno s solzami v očeh in z dajanjem nekih miloščin, ni v skladu z našim razvojem in pomembnostjo našega človeka v naši družbi.

V redu se rešuje vprašanje družin kadrovcv, ki jih je 9, ŽET, ki jih je 5, in civilnih invalidov iz prve svetovne vojne, ki sta dva. Za vse te smo izdali 348.000 din. Za vse te podpirance obstojijo tudi posebni predpisi.

Drug je problem podpirancev splošnega varstva, ki jih je v občini 172 in za katere izdamo letno preko 4 milijone dinarjev. Povprečna mesečna podpora znaša 1900 din, gibljejo pa se v mestu od 1000—3500 din, na deželi pa od 1000 do 3000 din, družinske podpore pa od 2500 do 5000 din. Ta problem je treba začeti reševati in rešiti v smislu prej navedenih načel. Pri tem pa je treba iskati vse mogoče možnosti za drugačno reševanje problema. Podpirance je treba nasloniti, kjer je le mogoče, na svoje, ki so dolžni skrbeti zanje, na kmetih pa tudi tiste, ki so jih veliki in drugi kmetije izkoriščali in izmozgane postavili v kot ali na cesto, naprtiti le-tem ne pa družbi, one podpirance pa, ki imajo imetje, vezati na prenos premoženja na družbo, njim pa zagotoviti družbeno varstvo. Skratka, najprej svojci in vsi, katerim so služili, nato šele družba. Tam pa, kjer teh možnosti ni, naj rešuje problem družba. Prav tako ni dolžna skrbeti družba za nezakonske otroke in tudi ne za one otroke, ki žive sicer v obupnih družinskih razmerah, ki so posledica raznih pojavov, od pijančevanja do zakonolomnosti. V vsakem primeru so živi starši dolžni skrbeti za svoje otroke, pa četudi je treba otroka izločiti iz takega okolja in ga postaviti drugam.

Drug problem pa je z oskrbovanci v raznih domovih. Teh je 58 in potrošimo letno zanje preko 3 milijone dinarjev. Te je treba vzdrževati v domovih, pri tem pa nas težijo oskrbnine, ki iz leta v leto rastejo. Tako znaša n. pr. mesečna oskrbnina v domu v Hrastovcu za enega oskrbovanca kar 10.000 dinarjev.

Tudi pri zvišanju sredstev za zdravljenje in nabavo ortopedskih pripomočkov po občinskem odloku o oprostitvi in olajšavah samo-

plačnikov bo treba bolj upoštevati spredaj navedena načela, saj izdamo za te vrste pomoči 1 milijon dinarjev. Velike izdatke imamo tudi za zdravstvene storitve, ki jih moramo plačevati, ker je z višjimi predpisi določeno, da nosi stroške družba. To so razne epidemije, tuberkuloza, rak itd. Ti izdatki že dosegajo vsoto 8.000.000 din, pa bodo verjetno še naraščali.

In končno so še šolske podpore, ki znašajo letno 3 milijone din za ca. 100 podpirancev. Te podpore znašajo povprečno 2000—3000 din mesečno na dijaka. Tudi te podpore je treba vestno proučiti in voditi prej navedeno politiko.

Delovna sila

Jasno sliko vsega našega življenja in napredka nam daje gibanje in stanje zaposlene delovne sile v občini.

Posredovalnica za delo je obravnavala v desetih mesecih lanskega leta 561 primerov brezposelnih. Od teh je uspelo zaposliti 448 oseb, 40 si je samo preskrbelo zaposlitev, 14 jih je bilo objavljenih iz staleža brezposelnih, tako da je bilo ob koncu oktobra prijavljenih še 59 brezposelnih, od teh 58 žensk in 1 moški. To dokazuje, da problem brezposelnosti v občini ni poseben družben problem, saj si tudi ti nezaposleni lahko začasno pomagajo s čipkarstvom, podeželski ljudje pa pri kmetijskih delih, kjer je tako pomanjkanje delovne sile.

Na področju občine je bilo konec oktobra zaposlenih 2768 oseb, kvalifikacijski in starostni sestav je mogoče dati le za 2622 oseb. Razlika 146 delavcev in uslužbencev pa se nanaša na 75 vajencev, 47 delavcev v privatnem sektorju, 9 uslužbencev KZ Godovič, 8 uslužbencev gostinstva Sp. Idrija in na 7 uslužbencev okr. sodišča. Pri teh še nimamo niti enega niti drugega pregleda, kar pa slike v bistvu ne spreminja.

Od 2128 delavcev in delavk imamo 601 nekvalificiranih, 505 polkvalificiranih, 934 kvalificiranih in 58 visokokvalificiranih delavcev. Nezdovoljivo je torej stanje visokokvalificiranih, ker jih je premalo. Prav tako je nezadovoljivo stanje prvih dveh kategorij, saj nekvalificirani in polkvalificirani močno prevladujejo nad zadnjima dvema kategorijama. Zato stojimo vsi skupaj pred odločno borbo za dvig strokovnega znanja in sposobnosti, ki pa ne more biti samo formalna. Brez dovoljnega števila kvalificiranega in visokokvalificiranega kadra, posebno v manjših podjetjih, kot so obrt, gostinstvo, trgovina itd., ni mogoče dosegati večjih uspehov.

Isti problem je tudi pri uslužbencih, ki jih je brez navedenih ustanov in podjetij 494. Pri teh prevladujejo uslužbenci z nižjo

strokovno izobrazbo. Teh je 261 ali 53 %, s srednjo strokovno izobrazbo jih je 194 ali 39 % in le 39 ali 8 % z višjo strokovno izobrazbo. Tudi tu veljajo iste ugotovitve, kot sem jih nakazal pri delavcih. Starostni sestav zaposlenih kaže, da je težišče delovne sile v starosti od 30 do 50 let, le-teh je zaposlenih 1190, sledi pa mu takoj z majhno razliko mlada delovna sila v starosti od 16 do 30 let, katere je skupno 1112. Še precej visoka pa je številka zaposlenih v starosti od 51 do 65 let, ki jih je 320. Od teh pa jih je 222 v starosti od 51 do 55 let, 79 v starosti od 56 do 60 let in 19 v starosti od 61 do 65 let. 98 je takih, ki delajo že preko starostne meje za pridobitev pokojnine, ne izpolnjujejo pa verjetno še delovnega staža in morajo služiti dalje. Vsi ti bodo verjetno šli v prihodnjih letih v pokoj in tako iz leta v leto odpirali možnosti zaposlitve mlade delovne sile. Med vsemi temi prevladujejo kvalificirani, 169 po številu, 64 je polkvalificiranih, 34 nekvalificiranih in 13 visokokvalificiranih delavcev, med uslužbenci pa jih je 20 s srednjo strokovno izobrazbo, 16 z nižjo in le 4 z visoko izobrazbo.

Na področju dela in delovnih odnosov obstoji še vedno problem pravilne zaposlitve invalidov in telesno manj zmognih delavcev. Čeprav so se doslej zaposlovali invalidi v glavnem na delovnih mestih z manjšimi naporji, vendar še niso vsi primeri pravilno rešeni. Ocena delovnih mest bo jasno pokazala, kakšna so mesta, ki jih lahko zaseda invalid in fizično manj sposoben delavec, ter mesta, ki jih mora zasedati zdrav človek. Odnose do invalidov je treba končno urediti in jim odstraniti občutke manjvrednosti. Dati jih je na ona delovna mesta, kjer bodo lahko opravljali delo in kjer bodo imeli občutek, da dajejo družbi v polni meri vse ono, kar zmorejo.

Zaposlitev ženske delovne sile je nadaljnji in morda najbolj pereč problem. Čeprav sta zaposlili tovarna povišstva in bolnišnica za duševne bolezni precej naše nezaposlene ženske delovne sile, pa smo videli, da še nismo mogli zaposliti vseh prijavljenih. Trenutna rešitev je naše razvijajoče se čipkarstvo, v bodočnosti pa razvoj lesne industrije in morda kakí drugi obrati, ki bi zaposlili odvečno žensko delovno silo.

Porast zaposlene mladine znaša od konca leta 1955 do 31. oktobra 1957 — 187. Tako je bilo ta dan zaposlene mladine v starosti od 16 do 26 let v vseh podjetjih in ustanovah 683 ali 36 % vseh zaposlenih in 75 vajencev v obrti. To zadnje število pa ni zadovoljivo glede na stanje naše obrti. Zato bo treba v bodoče mladino bolj usmerjati v obrt, kjer je široko odprta pot dela in strokovnega razvoja.

NEKAJ BESED O ŽIVOSREBRNEM OBOLENJU

Vsako živo bitje se mora prilagoditi okolju, v katerem mora živeti, sicer je brez-pogojno obsojeno na propast. Taka je zakonitost življenja. Človek, ki stoji na razvojni lestvici živih bitij najvišje, je znal v skladu z zahtevami najbolje spreminjati svoje telesne in duševne lastnosti, ni se pa mogel in se tudi ne more odtegniti vplivu okolja, v katerem živi. Ta vpliv lahko opazujemo tudi v ožjem smislu in sicer v zvezi z delom, ki ga človek kot družbeno bitje opravlja. Delovno okolje ima svoj specifični vpliv, ki se kaže v tem, da je delavec na določenem področju dejavnosti izpostavljen nevarnostim, ki morejo povzročiti negativne spremembe, se pravi, morejo povzročiti svojevrstna obolenja. Vsa obolenja, ki so vzročno vezana na vpliv delovnega okolja oziroma na škodljive snovi, s katerimi pridemo pri določenem delu v stik, so uvrščena v skupino poklicnih obolenj.

Snovi, ki jih delavec pri opravljanju svoje dolžnosti proizvaja, obdeluje ali s katerimi pride na kakršenkoli način v dotiko med delovnim časom, vplivajo na naš organizem kot tujci.

Bolezen, ki izbruhne kot posledica tega dogajanja, je odgovor (reakcija) organizma na ta nenavadni dražljaj, ki ga je telesu tuja snov povzročila. Slika bolezni, ki se nam kaže, je za vsako tako snov svojstvena, čeprav lahko dve različni snovi dasta do neke mere podobne znake, kot je sicer možno, da se ti znaki kombinirajo, ker imamo opraviti z dvema ali več škodljivci istočasno. Nasilno vdiranje teh tujcev v naše telo se vrši navadno počasi, toda trajno. Odprte so tri poti, po katerih se škodljivci vriva v telo. Prva pot vodi skozi kožo, druga skozi prebavila in tretja skozi pljuča. Ti trije vhodi niso enako ugodni za prehod, kajti koža predstavlja močnejšo pregrado, najsi gre za delce, ki so raztopljeni v tekočini, vplinjeni ali pa v trdi obliki. Pljučno tkivo in sluznica prebavil sta šibki točki, kjer je prehod tujcev mnogo lažji in kjer se ta prehod največkrat res izvrši. Tuje snovi, ne glede na način vdora in na obliko delcev, se nalagajo v organizmu v sorazmerju z dnevno absorbirano količino, v nekem odnosu s starostjo in spolom delavca ter v odvisnosti od posameznikove nagnjenosti do določene snovi. Dispozicija organizma igra pri tem nemajhno vlogo. Higiena dela je dokazala, kako važnega pomena je osebna nega delavca in kako kvarno vpliva v vsakem delovnem okolju nečistoča, zamazanost perila, slabo zračenje prostorov, slaba razsvetljava, prekomerna temperatura, alkoholizem itd. Opažamo, da kjer imamo opra-

viti s temi kvarnimi vplivi, le redko ostane delavčevo zdravje neprizadeto. V okviru poklicnih obolenj zaslužijo zastrupitve posebno pozornost in proti le-tem se moramo boriti bodisi preventivno kakor tudi kurativno. Poklicne zastrupitve se kažejo v raznih oblikah. Akutno metalno zastrupitev moramo imeti bolj za primer nezgode, medtem ko predstavlja kronična metalna zastrupitev pravi primer poklicnega zastrupljenja. V praksi je kronična metalna zastrupitev bolj pogosta kakor pa akutna zastrupitev iste vrste. Kronična oblika zastrupitve se razvija počasi, toda vztrajno in konča s prepojitvijo vseh tkiv organizma (diateza). To velja za elemente Hg (živo srebro), Pb (svinec) in Ph (fosfor). Čeprav se pojavlja kronična oblika zastrupitve največkrat med delavci, ki imajo opraviti s temi elementi ali njihovimi spojinami, je vendar vzrok smrti redkeje posledica te kronične obolezlosti, češče pa delavci umro za interkurentne bolezni. Iz tega moremo povzeti, da metalne zastrupitve ustvarjajo ugodne pogoje za sprejem drugih bolezni, ali drugače povedano, zmanjšujejo odpornost organizma.

Poklicna zastrupitev, ki je vzrok kvaru celic in tkiv našega telesa, se torej lahko skriva za interkurentno boleznijo, ki se nam kaže z vsemi svojimi znaki. Nekaj, kar nam pri vsem more do neke mere pomagati, je dejstvo, da si strupene snovi izbirajo določene predele v našem telesu, kjer se najpogosteje in najraje kopičijo (kri, jetra, ledvice, pljuča, koža itd.) in kjer imamo zato prve motnje, ki nas opozorijo na pretečo nevarnost.

Obolenja, ki jih povzročajo živo srebro in njegove spojine, nikakor niso nova, kajti značilnosti so bile poznane že v starih časih, vendar se tedaj še niso mogle pojasniti bolezenske spremembe notranjih organov in posledice, ki so se kazale v spremembi njihovega delovanja.

Hg je kovina, ki ostane pri normalni temperaturi še tekoča in oddaja vedno, tudi v trdem stanju, svoje pare v okolje.

Razpršenje Hg par je izredno veliko, kar lahko opazimo iz tabele, ki nam predstavlja maksimalni parni tlak Hg par, preračunan na mm Hg stolpca pri raznih temperaturah:

Tabela I

10 °C	0,0268 mm Hg
100 °C	0,7455 mm Hg
200 °C	19,90 mm Hg
300 °C	242,15 mm Hg
400 °C	1587,96 mm Hg
500 °C	6520,25 mm Hg

Z druge strani pa moremo izparevanje Hg dokazati na zelo elementaren način in se uveriti, da je hlapienje tega elementa precej veliko. Gre za poskus z zlatim lističem, ki, postavljen v posodo, na katere dnu je Hg, spremeni svojo barvo oziroma se prevleče s tanko plastjo Hg. Da ta poskus uspe, je potrebno, da ima Hg na dnu posode višjo temperaturo kot zlati listič nad njim.

V preteklosti je razmerje obolelosti govorilo v veliko škodo delavcev, ki so opravljali svoje delo v topilnici, v primerjavi z delavci, ki so opravljali kopaško ali temu podobno delo v samem rudniku. To razmerje se je postopoma rušilo na škodo jamskih delavcev, čeprav ne moremo pri tem trditi, da se je stanje spremenilo do obratnega razmerja.

Zmanjšati obolelost jamskih delavcev bi pomenilo danes korak naprej, čeravno bi bila naloga enostransko rešena, ker bi se Hg zastrupitve še nadalje pojavljale v drugih rudniških objektih in celo izven njih. (Literatura beleži tak primer in to ravno iz prakse v Idriji). S tega gledišča je morda bolje obravnavati problem kot celoto in iz njega izluščiti ono problematiko, katere reševanje bi bilo v prid delavstva. Izkušnje delavcev nam morejo dati dragocen pripomoček in zato naj njihova aktivna presoja služi za nadaljnjo orientacijo pri reševanju problema.

Pri ocenjevanju možnosti, to je nevarnosti zastrupitve, moramo reči, da le-ta obstoji, kjerkoli imamo opraviti s Hg parami, ali drugače, kjerkoli imamo opraviti s Hg kot čistim metalom. Poudarjeno je bilo že, da Hg izloča svoje pare pri vsaki temperaturi. Ni se torej čuditi, ako imamo zastrupitve tako v topilnici kot v rudniku samem, kajti tudi v rovih naletimo včasih na bogata ležišča Hg in to celo v samorodnem stanju. Upoštevati pa moramo, da je nevarnost zastrupitve v najtesnejši zvezi s koncentracijo Hg par, ki ni enaka na vseh delovnih mestih. Ker se koncentracija Hg par veča sorazmerno s porastom temperature, je priporočljivo, da skušamo tam, kjer imamo opraviti s Hg kot metalom, doseči relativno nizke temperature. Dobro zračenje s hiperventilacijo prostorov bi preventivno dobro vplivalo na delavca. Ta dva činitelja sta še posebno važna tam, kjer imamo opraviti s polzaprtim prostorom in omejeno prostornino, n. pr. kondenzatorske cevi ob čiščenju, rovi z bogatimi ležišči.

Posebno pozornost zaslužijo prostori, kjer je delo vezano na nižje zračne plasti in kjer delavec manipulira s Hg metalom v zelo majhni razdalji. Tak je n. pr. prostor, kjer se polnijo jeklenke in kjer se predeluje tako imenovana »štupa«. V tem zadnjem je stvar še bolj pereča glede na to, da se vplivu Hg pridružujejo še delci apna (Ca), ki dražilno in kavstično delujejo na pljučno tkivo. (Ammono-

nov aparat je v literaturi omenjen in priporočen za točenje Hg v jeklenke).

Odstranjevanje tako imenovane »štupe« iz kondenzatorskih cevi in čiščenje cevi na splošno je nevarno opravilo, zato bi bilo upoštevati neke zunanje činitelje, ki morejo do neke mere zmanjšati nevarnost. Čiščenje cevi, po katerih se pretakajo Hg pare, naj bi opravljali pri relativno nizkih temperaturah, s čimer bi delno zmanjšali izhlapevanje Hg, kot je to razvidno iz tabele I. Ko govorimo o relativno nizkih temperaturah, mislimo na čas, ko je vsaj dnevna temperatura relativno nizka. Suho, jasno in hladno vreme je za to opravilo najprimernejše.

Razni avtorji niso popolnoma enakega mišljenja o količini Hg v ozračju delovnega okolja, složni pa so si v tem, da temperatura in drugi vremenski činitelji vplivajo na to količino. V preteklosti je veljalo mnenje, da se zadržujejo Hg pare večinoma v nizkih zračnih plasteh, se pravi, pri tleh.

To naziranje ni moglo vzdržati kritike in je že M e r g e t dokazal, da se Hg pare dvigajo od tal pa do stropa.

R e u k u ta ugotovitev ni zadostovala in je hotel matematično prikazati odnos med koncentracijo Hg par v različnih višinskih nivojih.

Ti podatki se nanašajo na maksimalne dosegljive vrednosti v okolju, kjer imamo opraviti s Hg metalom.

Tabela II.

Višina	5 cm	1,86 mg Hg	v 1 m ³
Višina	30 cm	1,26 mg Hg	v 1 m ³
Višina	100 cm	0,86 mg Hg	v 1 m ³

Nekateri drugi raziskovalci so šli drugo pot, vsi pa so upoštevali temperaturo kot bistveni činitelj.

H e r t z je n. pr. pri izračunavanju maksimalne možne množine Hg par v ozračju upošteval predvsem temperaturo ne oziraje se na višinski nivo plasti. Po njegovih ugotovitvah maksimalnih vrednosti sledi:

Tabela III.

1 m ³ zraka pri 0 °C	2,24 mg Hg
1 m ³ zraka pri 10 °C	5,69 mg Hg
1 m ³ zraka pri 20 °C	14,30 mg Hg
1 m ³ zraka pri 30 °C	30,80 mg Hg
1 m ³ zraka pri 40 °C	77,87 mg Hg

Iz teh podatkov vidimo, da količina Hg v m³ zraka močno naraste med 20 °C in 30 °C. Iz tega povzamemo dvojje zaključkov:

1. Nasičenost zraka s Hg parami je sorazmerno velika pri temperaturah, ki se gibljejo v mejah normale našega tropskega pasu. To velja v grobem za del spomladi, jeseni in za vse poletje. V samem rudniku pa je temperatura v rovih več ali manj konstantna in

se giblje povečini med 17 °C in 27 °C, to je v onih mejah, ko je nasičenost zraka s Hg parami zelo velika.

2. Kolikor bi uspeli znižati temperaturo v predelih, ki so izrazito nevarni za delavca, za 10 °C—15 °C, bi znižali množino Hg v m³ ca. 2-krat do 3-krat.

Upravičeno bi torej pričakovali, da z znižanjem temperature znižamo v precejšnji meri zastrupitve s Hg. To je v skladu s tem, kar smo rekli o konstantnem kopičenju Hg v telesu, ki je v sorazmerju s koncentracijo Hg par v ozračju.

Sedaj si pa oglejmo, kako učinkuje Hg na naše telo oziroma na tiste enote našega telesa, ki jih imenujemo človeške celice.

Hg je splošni strup za tisti del celice, ki jo imenujemo protoplazma. Hg ima kot strup posebno afiniteto (nagnjenost) do jedra celic. Ko se vgnezdi v celice, tvori s protoplazmo neko oborino, ki se imenuje Hg albuminat. S tem, ko Hg obori beljakovino celice, povzroča njen razpad, uničenje. Uničujoče dejstvo tega strupa je močnejše od regeneratorne sposobnosti našega organizma in to nesorazmerje privede do oslabljenja celotnega organizma. Ni težko torej zaključiti, da je Hg zastrupitev eden izmed važnih činiteljev, ki ustvarjajo godna tla za tuberkulozno infekcijo (dispozicija k TBC).

Waller, Lerch, Grassi, Devrault in drugi znanstveniki so dokazali, da ima Hg hemolitično moč (raztapljajoča moč za rdeča krvna telesa) in da v hudih primerih pade povprečna koncentracija hemoglobina (rdeče krvno barvilo) pod normalo. Tak padec se nam kaže v obliki ene izmed sekundarnih anemij (slabokrvnost), ki nas more kot prvi znak opozoriti na pretečo nevarnost. Vsaka anemija pa sama po sebi slabi odpornost organizma in torej ustvarja godna tla za razvoj TBC (tuberkuloza).

Pokojni prof. Schemitz, večletni rudniški zdravnik v Idriji, je v svojem delu o živosrebrnih zastrupitvah navedel, da ima Hg svoje direktne in indirektno kvarne posledice.

K direktnim posledicam prišteva vse znake obolezlosti, kot so n. pr. spremembe v ustni votlini, izpadanje zob, kožne okvare in vse tja do značilnega tresenja udov (tremor mercurialis).

K indirektnim posledicam pa prišteva vse oblike tuberkuloze, pa najsi bodo primarne ali pa dedne.

To nagnjenje k tuberkulozi pa predstavlja socialni problem, kajti upoštevati moramo trditve dr. Kusmulla, po kateri se prenaša sprejemljivost za TBC, skrofulozo in rahitis (angleška bolezen) tudi na sinove in hčerke delavcev, zaposlenih pri Hg rudnikih.

Matere so posebno poklicane, da se borijo za zdravje svojih otrok, zato naj jih izpostavljajo blagodejnemu učinku sončnih žarkov in naj skrbijo za to, da se otroci gibljejo na svežem zraku.

Analiza primerov, ki jih je proučeval prof. Schemitz v Idriji, se ujema s Kusmullovo trditvijo, da je očetova zastrupitev po Hg v vzročni zvezi s prirojeno slabo odpornostjo otrok do bolezni, zlasti do tuberkuloze.

V preteklosti je bila Idrija kot rudarski center precej prizadeta, kar se tiče TBC. Ni šlo samo za rudarje, temveč tudi za ženski spol. Omembe vredno je dejstvo, da so nekateri poznavalci idrijskih razmer pripisovali čipkarstvu neko negativno vlogo pri razvoju TBC. Tolmačili so jo, oziraje se na slabo prezračevanje pljučnega tkiva med klekljanjem zaradi skrčenega položaja telesa pri tem opravilu. Vsekakor je iz zdravstvenega gledišča dobro prezračevanje pljuč (ventilacija) pozitivna stvar, zato naj bi čipkarice to upoštevale in od časa do časa opustile za kratek čas svoj trud in ga zamenjale s kratkotrajnim sprehodom in globokim dihanjem. To jim bo v korist, ker poleg tega, da se morajo pljuča pravilno raztezati in polniti z zrakom, bodo dale tudi očem potrebni odmor, telo pa spravile iz okorelosti, ki se poloti človeka, ki neprestano sedi na mestu.

Zastrupitve s Hg so bile registrirane po vsem svetu, kajti v preteklosti je obsegala manipulacija s Hg spojinami raznovrstna področja in so se celo obrtniki posluževali tega metala. Iz vseh teh primerov se je posrečilo postaviti neke etnične razlike, iz katerih je razvidno, da so belci bolj dovzetni za tovrstno zastrupitev kakor pa črnci in druge rase. V Idriji je bilo opaziti celo to, da so plavalasi bolj dovzetni za tovrstno zastrupitev kakor pa temnolasi in temnopolti ljudje.

Po Hermannu so primeri zastrupitve s Hg v tropskem podnebjju zelo redki. Tudi angleški zdravniki, ki so službovali v Indiji, vedo povedati, da so zastrupitve s Hg na tem ozemlju mnogo milejše in redkejše kakor v severnih predelih. Teh podatkov ne gre zametovati, ker obstoji možnost, da vroče podnebje vpliva v neki meri na intenziteto (burnost) zastrupitve in to zaradi ojačenega kožnega dihanja, se pravi, potenja, čemur sledi povečano izločanje Hg preko kože.

Če je tako, tedaj imamo od potenja dvojno korist:

prvič se množina izločenega Hg poveča in drugič štedimo ustne žleze in ledvice, preko katerih bi se prav ista količina Hg morala izločati normalno. Potenje in pa dobro pljučno prezračevanje sta torej upoštevanja vredni komponenti.

Videti je, da so rudarji v Idriji zavestno ali podzavestno, po sili razmer ali zaradi iz-

kustva nepisanih tradicij ravnali vseskozi po nekem principu, ki je bil in je še danes za zdravje koristen. Že dolga leta je v Idriji običaj, da si ljudje v poletnih mesecih sami pripravljajo drva. Rudarji hodijo v gozd, kjer se pri delu prepotijo in naužijejo svežega zraka. Nihče naj ne zameri trditvi, da so se ljudje v prejšnjih časih bolj držali te prakse, morda zato, ker so opazili in občutili koristnost tega početja. Dodati je treba, da so to delo v naravi opravljali v prejšnjih časih z manjšim dnevnim naporom in je delo trajalo dalj časa. Seveda ni tak napor edini način, s katerim se more delavec zavarovati pred nevarnostjo, ki mu preti od Hg, kajti potenje dosežemo tudi pri športu, sončenju, hribolazenju, sploh pri vseh delih v naravi. Zato opozorila ne gre razumeti tako, naj delavec nemu naporu doda še drugega, nakazana je samo ena možnost, kako naj posameznik kot prizadeti upošteva možnost, ki je stara in ji zato ne manjka izkustva.

Ozrmo se sedaj na poti in načine, ki jih Hg izbira za vdor v organizem (absorbicija), in na poti, ki se jih ta element poslužuje pri izločanju iz našega telesa. Kot je omenjeno, predstavlja naša koža močno pregrado za vdor Hg, zato nam s te strani ne preti velika nevarnost vsaj dotlej, dokler je naša koža nepoškodovana. Moramo pa upoštevati, da povzročajo Hg kakor tudi njegove spojine po daljšem času na koži spremembe, kolikor so v direktnem stiku z njo. Dihalna in prebavna pot pa sta šibki točki, skozi kateri navadno prodira Hg. Preko teh poti se navadno razvijajo zastrupitve. Hlapi Hg imajo lahko različno temperaturo in v zvezi s tem se kaj različno obnašajo. Če je njihova temperatura višja od temperature našega telesa, se bodo odlagali na sluznici dihalne poti. V drugem primeru pa, ko je temperatura Hg hlapov nižja od temperature našega telesa, se bodo ti hlapi vrinili do mikroskopsko majhnih kamric v pljučnem tkivu (Alveoli). Stene alveolusov pokrivajo svojevrstne celice, ki jih moči na površini neka tekočina. V stenah alveolusov so razpleti najmanjših žilic, ki jih imenujemo kapilare. V teh kamricah se vrši prehod Hg v kri. Ko je pregrada premagana in je Hg že v krvnem obtoku, se le-ta v krvni plazmi veže in tvori neko kemično spojino, ki je po vsej verjetnosti lipoidnega tipa. Hg vdira v naše telo tudi preko sluznice v ustni votlini, vendar mora priti semkaj v obliki najfinejših kapljic. Te drobne kapljice more prenesti delavec do ustne votline na najrazličnejše načine. V sluznici ustne votline se Hg pretvori v spojino, ki je dobila ime Kloralbuminat, in kot taka vdre v telo.

V kakršnikoli obliki je že dospelo Hg v naše telo, kroži v njem s krvnim obtokom in se odlaga zlasti v ledvicah, jetrih in pljuhih.

Nekoliko manj se odlaga Hg v maščobnem tkivu in v vranici, medtem ko ga je v živčnem tkivu najti le v sledovih.

Zakaj se pravzaprav začne izločanje Hg, ni docela jasno, videti pa je, da je iskati vzrok v spremembah acidobaznega ravnotežja tkivnih tekočin oziroma v množini kalcija, ki ga te tekočine vsebujejo.

Poti, po katerih se Hg izloča, so naslednje:

Vdihalni hlapi Hg se izločajo zelo verjetno skozi ledvice, s slino in deloma z izdihanim zrakom. Hg, ki je vdrla v naše telo kot kloralbuminat, pa se izloča gotovo preko žlez v ustni votlini. S tem v zvezi so spremembe v ustni votlini in pa prekomerno slinjenje. Nadalje se izloča Hg preko debelega črevesa (colon in rectum), od tod pojav črevesnega vnetja (colitis), preko ledvic in od tod spremembe funkcionalnega aparata ledvic (nephrosis), preko kože z znojem in celo preko mleka doječih mater.

Problematiko Hg zastrupitev karakterizirata dva ločena pojavi, ki gresta prvi na škodo celotnega prebavnega trakta in drugi na škodo centralnega živčnega sistema. Znaki ledvičnih obolenj, ki spremljajo Hg zastrupitve, nam govorijo večkrat za to, da gre prej za akutni kakor pa za kronični proces. Vendar to ni dokončno merilo za oceno obolenja. Celotni problem Hg zastrupitev je prvi analiziral in ga s svojo genialnostjo zajel znameniti Scopolio. V svoji knjigi »De hydrargyro idriensi tentamina« nam je podal razlago motoričnih (gibalnih) motenj pri Hg zastrupitvah. Motorične motnje, pravi Scopolio, je pripisati vdihavanju Hg hlapov, medtem ko so prebavne motnje posledica vdora Hg, ki je prišel v naše telo v drugi obliki. Ko govori o drugi obliki, misli Scopolio na elementarni Hg v najfinejših kapljicah.

100 let kasneje je Merget osvojil Scopoliove zaključke, da Hg lahko preide v kri po prebavni poti takrat, kadar ga telesni sokovi vežejo v spojine in da se Hg hlapi obnašajo v odnosu do pljučnega tkiva prav tako kakor vsi drugi plini. Po Mergetu imamo največkrat opraviti z mešano zastrupitvijo, t. j. z zastrupitvijo po prebavni in po dihalni poti obenem. Na poizkusnih živalcah je bilo sicer možno izzvati obe zastrupitvi popolnoma ločeno. Merget je na poizkusnih živalcah res dosegel hitro oslabitev, tresenje udov, splošne motorične motnje, ne da bi pri tem opazil v ustni votlini znake, kot so to stomatitis itd. Francioni, Biondi in Giglioli so nadaljevali Mergetovo delo in ga izpopolnili v toliko, da so pri proizvodnji Hg par spreminjali postopoma njihovo temperaturo v limitah, ki so se kretale pod srednjo temperaturo toploravnih živalic. Tehnika poizkusa je obstajala v tem, da so glavnico živalce vstavili v

stekleno kamrico, kjer so se sproščale Hg pare. Ta kamrica je bila neprodušno zaprta. Na njenem dnu je bila banica, v kateri je bilo nekaj Hg. Temperatura v kamrici je segala do 34 °C. Dnevno so držali glavice živalic v kamrici po 1 uro in to tako, da živalca ni prišla v direktni kontakt s Hg metalom, pač pa samo s parami. Med 15. in 20. dnevom poskusov se je začela pojavljati tresavica, ki je postopoma rasla, ako se je poizkus nadaljeval. Tresavica je nastopila vedno brez izjeme. Kot opisuje dr. Francioni, je bilo tresenje lokalizirano na okončinah in na glavi.

Važno je, kar potrjuje Scopolijevo domnevo, da pri nobeni poizkusni živalci, niti tedaj ko so nadaljevali poskuse preko 20 dni in celo do smrti, niso mogli odkriti znakov bolezni v ustni votlini in na prebavilih, pač pa vse tipične živčne motnje, ki so jih povzročile Hg pare. Krvne analize živalic niso pokazale posebnih sprememb, razen v nekaj primerih, ko je šlo za pomnožitev belih krvnih teles (limfocitov). V zadnjem času se znanstveniki nagibljejo k mnenju, da Hg ion iz spojin, kot je to kloralbuminat, povzroča ustne, prebavne in ledvične okvare. Po njihovem mnenju naj bi Hg, vezan na krvno plazmo, z druge strani povzročal živčne motnje, ker se deponira zlasti v predelu možganskega debla.

Zanimivi so tudi poskusi, ki jih je delal Allodi na živalcah, uporabljajoč pri tem čisti metalni Hg. Na osnovi teh poskusov je bilo mogoče zaključiti naslednje:

- I. Zelo nevarna pot, po kateri more priti Hg v naše telo, je prebavna pot. Hg se na tej poti v veliki večini resorbira in, ako je količina dokaj velika, nikdar več ne izgine popolnoma iz telesa. Spremembe opažamo na vseh organih, razen na centralnem živčevju. Na sluznici prebavil je opaziti pikčaste krvavitve, zlasti v piloričnem predelu.
- II. Hg, uveden direktno skozi dihalno pot, predstavlja manjšo nevarnost kot Hg, ki je v obtoku in dospe po krvni poti do dihalnega omrežja.
- III. Pod kožo vbrizgan Hg se širi počasi od mesta vbrizga na vse strani po limfnih (mezgovih) potih. Pri majhnih količinah ostane Hg blokiran na mestu, kjer se pojavita nabrekli in padec temperature. V hujših primerih, kadar je količina večja, pride do sprememb, ki se odražajo na povečanih jetrih in na ledvicah.

Kakor vidimo, je učinek Hg odvisen od sposobnosti tkiv, da ga blokirajo in naknadno počasi izločijo. Kolikor pa preide Hg v krvni obtok, se slej ko prej ustavi v žilnem omrežju dihalnega aparata in tedaj imamo opraviti s težavnimi primeri.

Pri vseh teh dejstvih se je teorija, ki pravi, da obstoji pri živosrebrnem zastrupljenju samo en mehanizem, obdržala dokaj časa.

Napačnost takega mišljenja je mogoče dokazati, ako upoštevamo, da moremo poizkusno živalco usmrtiti s Hg parami, ne da bi pri njej opazili kakršenkoli znak za ustno, ledvično ali prebavno okvaro.

Z druge strani pa ni mogoče izzvati tresenja s še tako majhnimi dozami Hg spojin, pa čeravno bi jih uvajali direktno v krvni obtok.

Hipoteza, da je treba pripisovati psihomotorične (gibalne in duševne) motnje lahkemu in trajnemu zastrupljenju, prebavne in ledvične motnje pa hudemu zastrupljenju s Hg, se ne ujema z dejstvom, da je leta 1836 v idrijskem rudniku izbruhnil požar, zaradi katerega je obolelo precejšnje število rudarjev in večina le-teh je kazala živčne motnje.

Znano je, da se Hg preparati rabijo v zdravstvu kot prava zdravila. Tudi pri tem nam more izkustvo služiti v pojasnilo, kajti pri uporabi Hg spojin ni bilo opaziti doslej posledic, kakršne so tresenje, medtem ko so se velikokrat javljali znaki v ustni votlini in pa znaki črevesnih obolenj.

Naposled naj bo omenjeno, da je tudi Taleky, neodvisno od Mergetovih dognanj, opazil, da se pojavlja tresenje po Hg pri nekaterih delavcih, ki niso nikdar kazali znakov obolenja v ustni votlini in na prebavilih. Do Hg zastrupitve more priti torej na dva načina, od katerih nam da vsak svojo značilno sliko. Razumljivo je, da je mešana oblika zastrupitve prav tako mogoča, kajti Hg pare, ki jih delavci vdihavajo, morejo prepeljati njihovo delovno obleko, kožo, kocine in predmete sploh. Nikakor ni rečeno, da delavec v okolju Hg par ne more priti istočasno v stik s Hg spojinami in jih na najrazličnejše načine prenesti k ustni votlini.

Doslej so bili omenjeni znaki živosrebrnega zastrupljenja brez potankosti, samo v neki zvezi s poskusi, z ugotovitvami ali v zvezi z značilnostmi posameznih primerov. Omenjeno je bilo, da se javljajo zastrupitve v dveh oblikah in sicer kot akutne in kot kronične zastrupitve. Akutna zastrupitev se javlja skoraj vedno kot posledica nezgode ali samomorilnega dejanja, zato nas ta vrsta zastrupitve zanima manj kot pa kronična zastrupitev, ki jo upravičeno prištevamo k pravih poklicnim obolenjem.

Znaki kronične zastrupitve bodo opisani natančneje, ker je prav, da se z njimi seznanijo najprej tisti, ki jim preti nevarnost.

Značilni znaki Hg zastrupitve so:

- a) Anemia secundaria
- b) Stomatitis
- c) Gastroenteritis
- d) tremor mercurialis

- e) paralis
  - f) psychosis
- (slabokrvnost)
 (vnetne razjede ustne sluznice)
 (črevesno vnetje z driskami)
 (živosrebrno tresenje)
 (omrtvitev mišic ali skupine mišic)
 (duševne motnje)

Tem zakonom se lahko pridružijo še ledvične motnje.

Slabokrvnost je skupna obema načinoma zastrupitve s Hg, bodisi tistim, ki jih povzročajo Hg pare, kot onim, ki jih povzročajo Hg spojine.

Stomatis in gastroenteritis naj bi bila znaka, ki govorita za zastrupitev po Hg spojinah.

Tremor, paralis in psychosis pa so brez dvoma znaki zastrupitve s Hg parami.

Zastrupitev s Hg parami:

Slabokrvnost in nanjo vezana bledica more nastopiti kaj kmalu. Temu sledi padec telesne teže. V krvi najdemo včasih spremembe na krvnih elementih. Opazimo namreč nenormalne eritrocite (rdeča krvna telesa). Hujšanje se bo enkrat pojavilo zelo hitro, drugič bo pa zaostajalo za bolezenskim dogajanjem. Večje važnosti so živčni znaki, ki jim moramo posvetiti mnogo pažnje in jih podrobno analizirati. Pred nami se lahko pojavijo primeri duševne vzburljivosti (eretismus mercurialis-Govrera), ko je bolnik že zaradi naše prisotnosti in opazovanja hudo razburjen in nemiren. Duševne motnje se lahko stopnjujejo do take mere, da imamo opraviti kasneje s pacientom, ki kaže motnje v izgovorjavi (dysarthria) in izgubo spomina (amnesia). K sreči naletimo na pacienta, ki kaže tako pestro sliko znakov, le redkokdaj, medtem ko se z znaki amnesie često srečamo.

Zgoraj opisani znaki se nam v celoti le redko pokažejo v taki obliki, da bi jih mogli takoj odkriti, vendar se tem znakom največkrat pridruži tresenje, ki je prav karakteristika tovrstnega obolenja. Tresenje udov more biti prvi znak bolezenskega dogajanja in ker ga v večini primerov ni težko opaziti, nam služi v opozorilo. Nekateri delavci trdijo, da so se že pred tremorjem nekako slabo počutili, opazili na sebi vzburljenost in celo kak nehoten gib-trzaj mišice (clonia). Karakteristike tega tremorja so nenadne, nehotene kretnje, poudarjeni zavestni gibi in mišični trzaji, ki se le deloma zmanjšajo pri počitku, zato jih je opaziti tudi med spanjem. Običajno začne tremor pri prstih rok in se od tu razteza na podlaket in nadlaket, nakar postopoma zajame vse telo. Spodnjim okončinam se pridružijo mišice ustnic in jezika. Tresljaji telesnih udov so hitri, pravilni in nemočni. Na minuto opazimo 10—20 tresljajev. Po Er-

benu popusti tremor na svoji jakosti vsake pol oziroma vsako minuto, nakar se ponovi z enako jakostjo.

Giglioli trdi z druge strani, da utrujenost pospešuje intenziteto tremorja in, ko ta doseže neko določeno višino, se odraža celo v negotovosti govora. Možno je ločiti tremor mercurialis od drugih tremorjev. Čeravno imajo vsi nekaj skupnega, imajo vsi tudi neke posebne kvalitete. Tudi simuliran tremor se razlikuje od pravega (Fuhsov znak). Izboljšanje delavčevega zdravstvenega stanja se je v srednje težkih primerih zastrupitve opazilo že po 10 dneh, ko prizadeti ni prišel v stik s Hg parami.

Tremor moremo opaziti s prostim očesom in z raznimi pomagali, točneje ga opredelimo z bolnikovo pisavo, zelo točno pa z Dutil-Verdinovim tromografom.

V almadenskih rudnikih so imeli primere, da je bilo zastrupljenčevo vzburljenje vezano na hude bolečine celotnega mišičevja (calambre).

Pri zastrupljenih s Hg parami ni bilo opaziti pravih paraliz (nezmožnosti občutkov in gibljivost določenega telesnega uda). Giglioli je opazil, kar je nakazal že Taleky, da se v Idriji pojavljajo tu pa tam flacidne paralize (ena skupina mišic je brez moči). Tem nevromotornim motnjam pri Hg zastrupitvah se pridružijo periferne motnje. S psihične (duševne) strani je opaziti, da so zastrupljeni plašni, radi so sami in so vedno v nekem strahu, da so opazovani. Prekriti hočejo tiste znake, ki jih dober opazovalec hitro opazi. Med psihične znake prištevamo še zaspanost in pozabljenost.

Znaki zastrupitve s Hg spojinami in mešana zastrupitve s Hg spojinami in Hg parami:

Prebavni trakt — Stomatitis.

Sluznica ustne votline se pri pacientu močno spremeni glede na barvo. Postane živordeča, skoraj bakrena in izstopa tembolj, ker je bolnik navadno bled. Sluznica je nadalje nabrekla, vlažna in posejana z drobnimi ranami. Take spremembe lahko zavzamejo celotno površino ustne votline ali pa samo mehko in trdo nebo. Enake spremembe najdemo v grlu. Včasih so tonsilae (mandeljni) rahlo povečane. Poleg navedenih znakov naletimo navadno na zobno gnilobo (caries) in na spremenjeno sluznico dlesni (gingivitis). Pri trajnih in napredujočih primerih tega stanja govorimo o Hg stomatitisu, ki ga lahko delimo v tri stopnje:

1. Stomatitis I. stopnje: Povečano je izločanje sline. Iz ustne votline neprijetno zaudarja (fetor mercurialis).

2. Stomatitis II. stopnje: Dlesni so nabrekli in odstopajo od zob. To je opaziti

zlasti pri spodnji ustnici, kjer se mnogokrat pojavi karakteristična sprememba v smislu rane.

Dlesni spodnjih sekalcev so nabrekle, boleče, rahlo krvaveče in sivkaste barve. Izločanje sline je obilno, zobovje je majavo, iz ustne votline neprijetno zaudarja.

3. Stomatitis III. stopnje: Slinjenje je še obilnejše in trajno. Neprijetno zaudarjanje iz ustne votline je še močnejše in neprijetno. Vsa sluznica ustne votline je nabrekla in boleča. Celo jezik je nabrekel. Opaziti je rane na sluznici, ki so prekrite s krvavečimi pseudomembranami (opnami).

V klasičnih primerih stomatitisa odpadejo še nepoškodovani zobje. Prekomerno slinjenje je posledica draženja centralnega živčnega sistema. Hg draži oni del živčevja, ki ni podrejen naši volji, del, ki ga imenujemo *sympaticus*, po drugi strani pa Hg draži direktno žleze slinavke v ustni votlini.

Gastroenteritis: tu so v ospredju znaki, ki jih bolnik hitro opazi in občuti. Gre za prebavne motnje, ki jih navadno spremlja rahla bolečina pod žličko. Včasih pride do bruhanja. Izbruhana količina lahko sliči po barvi žolču in povzroča pekočo bolečino v grlu. Gastritis povzročajo motnje v delovanju izločujočih celic v želodcu in dvanajsterniku.

Enterocolitis: (vnetje tankega in debelega črevesa). Po Hg povzročena enterocolitis je navadno ulcerozna (s pravimi ranami) in jo spremljajo hude okvare ledvic. Hg se izloča v veliki meri preko debelega črevesa in ledvic, zato se ni čuditi, ako sta ta dva dela organizma prizadeta. Do enterocolitisa pa pride tedaj, kadar žleze slinavke same niso več kos količini Hg, ki ga je treba iz telesa izločiti.

Na tem mestu je treba poudariti, da takih količin, ki bi povzročale enterocolitis, ni mogoče doseči zgolj z inhalacijo Hg par.

Ponovno se torej srečujemo s problemom, kjer je največjega pomena osebna bolnikova nega in čistoča rok, hranil, ust itd. Prevenitiva se torej začne pri posamezniku in le težko je verjeti, da bi ji delavec, kot direktno prizadeti član, ne posvečal dovolj pozornosti. Kolikor se v posameznih primerih kaže ravnodušnost do tega vprašanja, je želeti, v korist družbe in posameznika, da se to stanje zavestno spremeni.

Znaki enterocolitisa so naslednji: bolečine vzdolž debelega črevesa, driske z rahlo okrvavljenim blatom; tem znakom se pridružuje večkrat bruhanje, ki je pa bolj dokaz vzporedne ledvične okvare. Prav ta povezanost črevesnega obolenja in ledvičnih okvar nam potrjuje, da imamo opraviti z enterocolitisom, povzročenim po Hg zastrupitvi, in ne

z drugovrstnim enterocolitisom. Vzrok enterocolitisa je zrahljanje in odmrtnje sluznice debelega črevesa.

Motnje in spremembe ledvic: Ledvično obolenje spremlja, kot rečeno, enterocolitis. Res je, da opazimo pri večini delavcev, ki so zaposleni pri Hg proizvodnji, beljakovinske sledove v urinu. To je nenormalno, ne moremo pa imeti tega za hudo ledvično okvaro, kajti Hg se izloča preko ledvic in to izločanje že samo po sebi delno okvarja ledvice. Kadar imamo opraviti z večjimi količinami beljakovin v urinu, tedaj ne smemo več ostati pri tem in se zadovoljiti s to razlago.

Pri ledvičnem obolenju, ki ga imenujemo *nephritis parenchymatosa mercurialis*, je urin velikokrat krvav ali vsaj najdemo kri v sledovih.

Na splošno pa najdemo v urinu zastrupljenec s Hg povečano količino urobilina (predelano krvno barvilo).

Kosti in sklepi: Prisotnost Hg v kosteh more privedi do izgube kalcija, čemur sledi povečana lomljivost kosti. Znak, ki se med zastrupljenjem s Hg pokaže kot neodvisen od drugih znakov, je bolečina v sklepih. Ta znak je opaziti pogostokrat in ga povzroča nalaganje Hg soli v sklepne ovojnice in na pokostnici. Celotna slika je dokaj podobna revmatičnemu obolenju, kajti bolezen zajame več sklepov in se tudi sicer z njo nekako ujema. Velikokrat pa srečamo obe vrsti obolenja istočasno in se znaki revmatičnega in Hg obolenja medsebojno prepletajo.

Toxicodermia (kožne okvare): Po dolgotrajni uporabi Hg preparatov in tudi po daljšem uživanju Hg preparatov se lahko na koži pojavijo mozolčaste vnetne tvorbe (erupcije). Te tvorbe predstavljajo akutno kožno vnetje, ki je velikokrat dokaj obsežno, toda kratkotrajno. V lažjih primerih opažamo samo pordečitev mehkega predela kože (eritema), ki je združeno s srbežem. Slika obolenja more do neke mere sličiti škrlatinskemu izpuščaju. Najprej je v tem pogledu prizadeta zadnja stran nadlekti, sledijo noge, obraz in območje ob spolovilih. Kadar se pa pojavi splošna zastrupitev kože, tedaj se pojavijo tudi obširne erupcije ali pa imamo pravo hydrargirijo, kjer se tvorijo mehurčki, napolnjeni s tekočino (vesiculae) in celo gnojem (pustulae). V še hujših primerih se pojavijo kožne nabreklive (edemi), zlasti po obrazu, in dobimo podobno sliko, kakršno smo vajeni videti pri šenu (erysipelas). Tudi tu se pojavijo pustulae, ki puščajo za seboj prave mokreče rane. Največja nevarnost, ki more slediti temu stanju, je nezmožnost mokrenja (anuria), ki ji sledi smrt. Poudariti je treba, da so ljudje, ki že bolujejo zaradi kož-

nih okvar (ekcemi), še posebno podvrženi kožni zastrupitvi s Hg. Taki primeri so bili v Idriji registrirani in se je tudi pokazala resnost primerov in težava pri zdravljenju.

Podrobno opisovanje metod, ki se jih danes medicina poslužuje pri zdravljenju Hg obolenj, bi presegalo okvir tega opisa, po drugi strani bi bila razlaga težko razumljiva onim, ki jim je ta opis Hg obolenj namenjen. Zato je bolje, ako se omejimo na temelje naravne zaščite, osebne preventive, ki same na sebi predstavljajo izdaten del celotnega problema.

Marsikje je bilo poudarjeno ali naznačeno, v čem je bistvo delavčeve zaščite in kako se lahko branimo pred zastrupitvijo s Hg parami in Hg spojinami. Važno je predvsem to, da se izpostavljeni individuuum tega zaveda in z vso resnostjo upošteva. Težko je verjeti, da bi delavec, kot prizadeti član, ne upošteval tistih činiteljev, ki ga ščitijo pred pretečo nevarnostjo. Opisano je bilo, da se prenos in vselitev Hg vrši po vdihavanju Hg par in z direktnim prenosom v ustno votlino. Nosna in ustna votlina predstavljata vhod in skozi ta vrata prihaja strup v naše telo. Načini tega prenosa so različni. Ni dvoma, da je delovna obleka prepojena s Hg delci, da so kocene brade nekake lovke (kondenzacijska mesta) teh delcev in da od dela zamazane roke prenašajo strup do naših ust. V tem

pogledu je vsak delavec, kar se lastne zaščite tiče, odgovoren najprej sebi. Snažnost telesa in kolikor mogoče obleke je v vsakem oziru nujnost. Ustna higiena je pa prvi pogoj, ako hočemo varovati telo pred tistim delom Hg, ki mu za sedaj ne moremo preprečiti dostopa v ustno oziroma nosno votlino. V veliki meri pa moremo omejiti ta dostop tako, da se z zamazanimi rokami ne dotikamo hrane, ki jo hočemo zaužiti, ne dotikamo predmetov, ki pridejo v stik z ustno sluznico, in jasno, da ne dopustimo direktnega stika med našimi rokami in ustno sluznico.

Čiščenje zob, ustne in nosne votline je prvi korak, ki ga more storiti vsak delavec, da se obvaruje pred zastrupitvijo s Hg.

V koristnost teh dejstev menda nihče ne bo dvomil. Tudi pranje, čiščenje in pogosto zračenje delavčeve obleke more do neke mere varovati delavčevo zdravje. Kar se pa tiče umivanja, je bilo poudarjeno, da tople kopeli in pot, ki se s tem v zvezi sprošča in odstranjuje, v veliki meri pripomorejo k izločanju in odstranjevanju Hg. Vse zgornje je bilo ponovno omenjeno zaradi važnosti teh dejstev in želeli je, da bi te zaščitne norme zavestno izvajali, kajti našemu organizmu moramo pomagati z vsemi še tako majhnimi sredstvi. Samo tako bo imel stari rek, »medicus curat, natura sanat«, polno veljavo in smisel.

BORCI PRIPOVEDUJEJO...

Cveto Hvala:

PRVI PARTIZANSKI STREL NA VOJSKEM

Seme upora, ki ga je Platiša zasejal tudi na Vojskem, je dobro pognalo. Karabinjerska postojanka v tej vasi je štela šest ljudi. Karabinjerji so kmalu zaslutili, da se v njihovi okolici zbirajo sovražniki, zato so postali zelo previdni in mnogo manj samozavestni. K opazovanju okolice so pritegnili posebno gozdarske čuvaje, ki so dobili nalogo, da morajo prijaviti vsakega sumljivega človeka in preiskati vsako sumljivo najdbo v gozdu. Italijanskih gozdnih čuvajev v Mrzli rupi se je prijel velik strah, zato se poizvedovanju skoraj niso odzvali. Žal pa sta se za to akcijo zavzela dva domača gozdna čuvaja iz Rvenovš, Milče Eržen iz Gornje Tribuše in Franc Ferjančič iz Rvenovš. Njuno sovražno delovanje je resno ogrožalo kretanje naših terencev.

Prvo soboto septembra 1942 je krasno sijalo sonce, ko je proti večeru prišel k meni na Vogalce Peter Ličar, gozdar iz Mrzle rupe,

kjer sem pleskal Zatreparjevo hišo. Naročil mi je, da se moram takoj odpraviti v Mrzlo rupo, kjer bo treba prepleskati šolo. Čeprav je izrekel naročilo zelo jedrnato, se mi je zdelo nekam sumljivo in uganil sem, da ima nekaj drugega za plotom. Po poklicu sem sicer čevljar, toda v moji obrti je bila tedaj taka kriza, da sem moral iskati razna priložnostna dela in po sili razmer sem postal tudi pleskar.

Po glavi mi je rojilo obvestilo, da bodo kmalu prišli na Vojsko ljudje in izvedli prve akcije proti okupatorju. Moje delo pri Zatreparju je šlo h koncu, zato sem naglo pospravil skromno pleskarsko orodje in se odpravil s Petrom. V svoji slutnji se nisem motil. Ko sva bila sama na poti, mi je povedal, da me čaka v Mrzli rupi 12 četnikov. Na Vojskem smo namreč imenovali prve borce četnike, ker ljudje še niso ločili enih od drugih. Kmalu sva bila na veliki kmetiji pri Omev-

nikovih, vendar je bila že skoraj tema, ko sva stopila v sobo, kjer je sedelo okoli velike kmečke mize večje število možakarjev. Na prvi pogled so se mi zdeli zelo veliki in niti malo podobni tistim borcem, kakršne sem si bil naslikal v svoji domišljiji. Večinoma so bili oblečeni v civilne obleke, le neki mož, ki so ga imenovali Igor in je bil menda komisar v četi, je nosil partizanko in opasač.

Proti meni je stopil možakar, ki se je predstavil z imenom Maks in o katerem sem pozneje zvedel, da je bil Maks Perko, doma nekje s Krasa. Bil je vodja čete. Krepko mi je stisnil roko, da me je kar mrzav spreletel po vsem telesu. Pojasnjevanja so bila zelo kratka. Na Vojskem smo morali izvesti prvo akcijo, ki naj bi Italijanom in njihovim pomagačem vlila pravega strahu v kosti, naše ljudstvo pa opozorila, da začenja resna borba z nadležnimi tujci. Cilj akcije je bil jasen: napasti je bilo treba gozdarsko hišo, ki leži na desni strani ob cesti s Kočevša proti Vojskemu, in v njej presenetiti oba gozdna čuvaja. Da bi delo olajšal, sem predlagal, da akcijo preložimo na ponedeljek, ker sem imel priliko, da si v nedeljo ogledam notranjo razporeditev v hiši in predvsem tudi sobo z orožjem. Prav v tej hiši sem imel namreč naročeno pleskanje. Prilika za ogled je bila več kot ugodna.

Iz Omevnikarjeve hiše smo se takoj odpravili v Razore blizu Tabrovša, kjer si je partizanska četa uredila zasilno taborišče. Do tja nas je spremljal tudi domači sin Jože Vončina. Tu smo izdelali točen načrt napada, akcija pa žal ni potekla tako, kakor smo si jo bili zamislili. Že v nedeljo popoldne sta namreč čuvaja zaslutila, da v gozdu ni nekaj v redu zaradi dima, ki je prišel tudi do gozdarske hiše. Vzela sta puške in se odpravila na poizvedovanje. Eržen je odšel po glavni cesti preko Razor v Mrzlo rupo ter dalje proti Tribuši. Franc Ferjančič, ki smo ga imeli za glavnega krivca, pa je odšel po kolovozu in prišel v neposredno bližino partizanskega stražarja. Kmalu sta si naš stražar in izdajalec gledala iz oči v oči. Ferjančič je naglo snel puško, vendar ga je partizan prehitel s strelom, ki ga je zadel v ramo. Naš borec je naglo stopil k njemu in mu odzvel orožje. Nato je hitel v taborišče poročat, kaj se je zgodilo. Tu so bili zaradi strela zelo vznemirjeni, ker kaj takega niso pričakovali. Takoj nato sem prišel v taborišče tudi jaz. Na rami sem nosil živo ovco, ki sem jo dobil v Bendiji na Vojskem za prehrano čete. Partizani so medtem že odšli na mesto, kjer je Ferjančič padel, vendar ga niso več našli. Možakar si je namreč hitro opomogel in se zavlekel na kmetijo Tabrovše, kjer pa ga niso hoteli sprejeti iz bojazni, da bi se še kaj

ne zgodilo. Odšel je dalje do sosednje hiše, kjer so ga obvezali in poslali obvestilo o dogodku karabinjerjem na Vojskem. Ferjančič si je toliko opomogel, da se je lahko sam odpravil proti vasi. Kmalu nato so ga prepepljali v idrijsko bolnišnico in od tod v Gorico, kjer je tudi ostal.

Po kratkem posvetovanju sem se odpravil na Vojsko na opazovanje, pri čemer sem imel veliko srečo. V gostilni pri Blažku je vojskarska babica Frančiška Erjavec, ki je bila takrat tudi karabinjerska kuharica, ravno vsa razburjena in zelo na široko pripovedovala, kaj se je zgodilo in da so karabinjerji v velikem strahu. Klicali so pomoč iz Idrije in Gorice ter se po telefonu domenili, da bodo poslali vojake iz dveh smeri ter tako obkloplili kraj in zajeli partizane. Meni je bilo dovolj, zato sem se naglo odplazil nazaj v taborišče in poročal o položaju. Četa se je morala še tisto noč umakniti. Sprejeli so moj predlog, da se umaknejo preko Kotlarja, Bendije in Gačnika, kjer smo spotoma dobili še nekaj hrane, na težko dostopno mesto, kjer je bila pozneje zgrajena tiskarna »Slovenija«, ki stoji še danes. Od tod sem odšel še na zvezo z Gornjo Kanomljo. Ko sem uredil vse potrebno, sem še v četi poročal, kje bodo dobili hrano. Nato sem odšel domov, drugi dan pa takoj na poizvedovanje na Vojsko. Zvedel sem, da so poslali Italijani v vas tri kamione vojakov, vendar samo iz Idrije; preiskali so vso okolico, a našli niso ničesar. V vasi so ostali do pete ure popoldne in se nato zadovoljni vrnili v Idrijo. V taborišču sem takoj poročal, da se je vse srečno izteklo.

Zelo nam je bilo žal, da se akcija ni posrečila v celoti. Pridobili smo samo eno puško, čeprav smo z gotovostjo računali na najmanj dve. Izdajalec je dobil svoje, kar je tudi iskal. Italijanski karabinjerji so bili zelo prestrašeni in se niso pomirili niti potem, ko so jim poslali za ojačenje 12 vojakov. Ti so odhajali vsak večer na stražo, se zadrževali na skritih položajih ter se vračali šele proti jutru v karabinjersko postojanko. K vsej sreči pa nam je zgovorna kuharica vedno povedala, kdaj in kam so odšli, da smo se lahko tudi v tem času kolikor toliko varno kretali po vojskarski okolici.

Perkova četa je naslednji dan odšla na Male Lazne na nadaljnje akcije. Želel sem, da bi tudi jaz odšel z njimi, vendar je Perko odločil, da moram ostati na Vojskem, kjer so potrebovali človeka, ki je poznal vse okoliščine in se je znal varno gibati med ljudmi.

Pozneje je padlo na Vojskem še ogromno strelcev in rafalov. Padli so tudi topovski strelci. Meni pa je ostal ta strel najbolj v spominu, ker je bil prvi, ki ga je sprožila partizanska puška.

OBČINSKI LJUDSKI ODBOR IDRIJA

IZ ZAPISNIKOV SEJ OBČINSKEGA LJUDSKEGA ODBORA

II. skupna seja dne 20. XII. 1957

Po poročilu Sveta za kmetijstvo in gozdarstvo o problemih lesne industrije v Idriji je bilo sklenjeno, da se morajo zagotoviti v proračunu sredstva za plačilo načrtov za gradnjo novih prostorov lesno-industrijskega kombinata. Pogodba za izdelavo načrtov pa se lahko sklene takoj s pristojnim projektivnim birojem. Za zastopnika investitorja se imenuje inž. Franjo Kordiš.

Ker je Rudnik živega srebra Idrija dodelil Tovarni pohištva »22. julij« v upravo rudniško mizarnico in žago, mora tovarna vložiti zahtevo za dovoljenje za nadaljnje obratovanje žage. Občinski ljudski odbor priporoča, da izdajo pristojni organi dovoljenje za obratovanje žage.

Na predlog odborniške komisije za prošnje in pritožbe je ljudski odbor obravnaval pritožbe tov. Franca Peternelja iz Masor št. 5, Jerneja Zajca iz Pluženj št. 25 in Marije Hladnik iz Lomov št. 13, ki so jih vložili zoper odločbo Sveta za zdravstvo v zadevi plačila zdravstvenih storitev. Ljudski odbor je potrdil odločbe prve stopnje in pritožbe kot neutemeljene zavrnil.

Na predlog odborniške komisije za prošnje in pritožbe je ljudski odbor ugodno rešil pritožbo tov. Andreja Mišiča iz Robiča pri Kobaridu, ki jo je vložil zoper odločbo Komisije za štipendije v zadevi povrnitve štipendije, izplačane njegovemu sinu, ki je pobegnil preko državne meje. Tov. Mišič ni bil sopodpisnik pogodbe in je bila zato izdana odločba nezakonita.

Imenovanja:

Za člane Odbora za civilno zaščito se imenujejo:

Av gust Bedenk — predsednik, člani: Ferdo Vidmar, Karol Vončina, Ivan Turk, Leopold Kogej, Marija Prelovec in Stanislav Kokalj.

Za člane komisije za štipendije se imenujejo:

Mihaela Šraj — predsednik, člani: Slavica Božič, Jože Kenda, Marjan Likar in Vladimir Miklavčič.

Za člane upravnega odbora Sklada za kreditiranje in gradnjo stanovanjskih hiš se imenujejo:

Franc Skok — predsednik, člani: Stanko Šulgaj, Julijan Grum, Lovro Kavčič, Ladislav Carl, Silvester Kleindienst, Stanko Lužnik, Marijan Repanšek in Janez Jeram.

Za člane upravnega odbora Posredovalnice za delo se imenujejo: Anton Strnad — predsednik, člani: Vojko Jereb, Ciril Lazar, Viktor Likar in Silvester Kleindienst.

Za šefa Posredovalnice za delo se imenuje Rafael Petrič, dosedanji referent za delo in delovna razmerja.

Za člane upravnega odbora Sklada za varstvo družine se imenujejo:

Antonija Kogej — predsednik, člani: Talči Božič, dr. NESTA Miklavčič-Likar, Logar Zvonka in Fran Hladnik.

Za člana upravnega odbora Lekarne Idrija se imenuje dr. NESTA Miklavčič-Likar.

Za člana upravnega odbora Komunalne banke se poleg že imenovanih imenujeta še Stanko Šulgaj in Milovan Lipušček.

Za člana upravnega odbora Mestnega muzeja v Idriji se imenuje tov. Jože Karčnik.

Za člane nadzornega odbora Komunalne banke se imenujejo: Denis Primožič, Anton Vehar in Maks Podobnik.

Za upravitelja osnovne šole Krnice se imenuje tov. Oton Golja.

Za upravitelje KGŠ se imenujejo:

Viktor Gruđen — KGŠ Ledine, Marija Vodopivec — KGŠ Črni vrh, Albin Zajc — KGŠ Otalež, Marija Vehar — KGŠ Dole, Roman Starin — KGŠ Šebrelje.

Za namestnika občinskega sodnika za prekrške se imenuje tov. Franc Taljat, načelnik oddelka za finance ObLO Tolmin.

Za načelnika Oddelka za splošno upravo se imenuje tov. Cveto Prelovec.

Na ločenih sejah sta občinski zbor in zbor proizvajalcev dne 20. XII. 1957 obravnavala naslednje:

Zaradi predvidenega izpada dohodkov po proračunu občinskega ljudskega odbora za leto 1957 je bil sprejet odlok o spremembi proračuna.

Ker še ni sprejet proračun dohodkov in izdatkov občinskega ljudskega odbora za leto 1957, se sprejme odlok o začasnem finansiranju izdatkov za prvo tromesečje v letu 1958. Plan izdatkov znaša 22.546.000 din.

Določi se odstotek dohodka, ki ga morajo kmetijske zadruga vložiti v svoje sklade, in sicer:

Kmetijska zadruga Črni vrh . . .	30 %
Kmetijska zadruga Dole . . .	30 %
Kmetijska zadruga Godovič . . .	20 %
Kmetijska zadruga Idrija . . .	10 %
Kmetijska zadruga Ledine . . .	30 %
Kmetijska zadruga Otalež . . .	15 %
Kmetijska zadruga Sp. Idrija . . .	10 %
Kmetijska zadruga Šebrelje . . .	10 %
Kmetijska zadruga Vojsko . . .	40 %

Ustanovi se manjša obrtna delavnica »Kruh in pecivo« v Sp. Idriji. Delavnica se s podpisom pravil izroči v kolektivno upravljanje. Za začetek poslovanja se dodeli kolektivu 30.000 din obratnih sredstev.

Na predlog občinskega ljudskega odbora je bil uveden postopek za prisilno likvidacijo gostinskega podjetja Črni vrh. V postopku za likvidacijo pa je prišlo med upniki in poravnalnimi upraviteljem do poravnave. Ta sporazum in zaključni račun gostinskega podjetja je potrdilo Okrožno gospodarsko sodišče v Kopru. Za izbris iz registra gospodarskih organov se zahteva akt o prenehanju podjetja, ki ga je ljudski odbor na tej seji izdal.

Obrtni delavnici Pekarna Idrija se brezplačno dodelita stroj za iztepanje vreč in stroj za sejanje moke.

V skladu z zveznim odlokom o novoletnih nagradah je bil sprejet odlok o dodelitvi novoletnih nagrad delavcem in uslužbencem občinskih organov, zavodov in ustanov.

Zaradi neurejenega finančnega poslovanja v Kmetijski zadruzi Godovič se zavrne prošnja za izdajo garancije za najetje obratnega kredita.

Zadružnemu trgovskemu podjetju Kooperativa Idrija in Zdravstvenemu domu Idrija se izda garancija za najem investicijskega kredita.

Odpravi se sklep Občinskega ljudskega odbora Idrija, po katerem bi moral Zdravstveni dom Idrija vrniti v proračun 150.000 din, ki jih je bil prejel v letu 1956 kot dotacijo za babi-

ško službo. Ta sredstva sme Zdravstveni dom uporabiti le za nabavo opreme za potrebe babiške službe.

Ker je postopek v zvezi z likvidacijo obrtnega podjetja »Predelava« v Sp. Idriji končan, je zbor proizvajalcev potrdil zaključno bilanco tega podjetja.

III. skupna seja dne 7. I. 1958

Na skupni seji obeh zborov so odborniki poslušali poročilo predsednika občinskega ljudskega odbora tov. Lada Božiča. Poročilo je v tej številki v izveščku objavljeno. Po končani razpravi so poročilo soglasno sprejeli.

Z A P I S K I

PROSVETA

KRIZA NAŠEGA DPD »SVOBODA«

Dne 30. januarja je bil redni letni občni zbor naše »Svobode«, ki je že nekaj let v hudi krizi. To je pokazal tudi občni zbor, ki se ga je udeležilo samo 37 članov, kljub dobri in vsestranski propagandi.

Prav gotovo se še nikdar ni znašel predsednik pri podajanju poročila v tako težkem položaju, kakor je bil predsednik tega društva Marijan Felc. Če navedemo drago uprizoritev Goldonijevega »Lažnika«, smo že izčrpali poročilo o delu društva. Vsi ostali odstavki so opravičevanje in navajanje objektivnih ter subjektivnih razlogov, ki so društvo pripeljali v krizo. Mnogi teh razlogov so vsega upoštevanja vredni in bi zahtevali širše analize prosvetnega položaja v Idriji, kjer imamo opravka z izrazito proletarskim občinstvom. Treba jih bo temeljito preštudirati in odstraniti. Z lahkoto pa izluščimo tudi subjektivne razloge, ki jih bo mogoče odpraviti z enostavnimi, toda energičnimi ukrepi. Naj navedemo samo primer našega jazza, ki je bil pred leti dosegel izredno umetniško višino pod vodstvom Damijana Flandra. Čemu so razbili to enoto prav tedaj, ko je bila na višku umetniške ustvarjalnosti? Ne bomo mnogo pogrešili, če trdimo, da prav zato, ker je hotel ustvarjati kapelnik z orkestrom nekaj umetniškega, nekateri člani pa so iskali le osebnih koristi z igranjem za drag denar na raznih plesnih zabavah! Pri tem pa so celo pozabili, da jim je rudniški sindikat nabavil dragocene instrumente za težke milijone! Pa še več takih subjektivnih primerov bi lahko navedli; novi odbor jih bo lahko rešil in aktiviziral sekcijo za sekcijo. Prav gotovo bodo potrebni operativni posegi, ki pa bodo razmere kmalu ozdravili. Kvalitetne prireditve bodo zopet pritegnile širše občinstvo ter društvo približale vsem slojem našega rudarskega središča.

Pri volitvah je bil soglasno izvoljen novi upravni odbor: predsednik inž. Stanko Mazi, tajnik prof. Jože Krčnik, blagajničarka Tončka Zakelj, referent za dramatiko prof. Iva Šulinova, referent za petje Alojz Mihelj, referent za glasbo Jože Klemenčič, gospodar Ivan Hrovat, člani:

Ivan Ogrič, Leopold Blažič, Alojz Kutin, Jože Bedenk. Nadzorni odbor: Marijan Beričič, Talči Božič in Marijan Felc. S. L.

DELO NAŠE LJUDSKE UNIVERZE

V letošnji sezoni je Ljudska univerza v Idriji priredila knjigovodski tečaj in tečaj nemškega jezika. Prvega obiskuje 40 tečajnikov. V njem predava in izdaja svoja skripta Ladislav Vukan. Tečaj nemškega jezika pa ni tako dobro obiskan. Začelo je 20 tečajnikov, do sedaj pa se je njihovo število že precej zmanjšalo in vse kaže, da ga bo treba končati pred časom.

Dalje je Ljudska univerza priredila več javnih predavanj. V okviru proslav 40. obletnice Oktobrske revolucije je organizirala pet predavanj, od katerih pa sta dve odpadli zaradi premajhne udeležbe. Predavanje Srečka Logarja »Kraški pojavi v okolici Idrije« je bilo slabo obiskano. Najbolje sta bili obiskani zadnji dve predavanji prof. Kambiča »Slovenija v barvah« in »Od Ljubljane do New Yorka«. Na zadnjem predavanju je bilo več kot 200 poslušalcev.

TELESNA VZGOJA

PRVE SMUČARSKÉ TEKME

Tudi v letošnji sezoni je muhasta zima zelo zakasnila s snežno odejo, ki je skoraj onemogočila delo naših smučarjev. Z Vojskega pa so le prišla poročila, da je tamkaj dovolj snega, kar so smučarji našega »Rudarja« takoj izkoristili za vaje in tudi za izvedbo prve smučarske prireditve na Primorskem. Na oddaljenem Vojskem sicer niso mogli računati na kako večjo udeležbo, vendar pa je slalom, ki so ga izvedli dne 5. januarja, potekel kar lepo in ob ugodnih snežnih razmerah.

Nastopilo je 7 članov, med katerimi je z velikim naskokom zmagal Ivi Logar s skupnim časom 1,16,2 pred Petrom Logarjem in Ivanom Ferjančičem. Med mladinci je nastopilo 9 mladih tekmovalcev. Zmagal je Branko Šlabnik s časom 1,41,4 pred Andrejem Mažgonom in Markom Tratnikom.

Prav to tekmovanje je ponovno dokazalo, da imamo na Vojskem najboljša in najbolj zanimiva smučišča, ki bi lahko vsako leto privabljala mnogo primorskih smučarjev, če bi bil kraj vsaj malo laže dostopen in če bi imel vsaj osnovne pogoje za prenočevanje.

S. L.

SMUČARSKO PRVENSTVO PRIMORSKE

Organizatorji Primorske smučarske podzveze v Idriji in okrajne zveze Partizan so se letos sporazumeli za skupno izvedbo prvenstva v Črnem vrhu. Tanka snežna odeja, dež in splošna odjuga sredi januarja sta napravila organizatorjem največje skrbi.

Kljub vsemu pa se je v soboto, 18. januarja, zbralo v Črnem vrhu 89 smučarjev iz 13 društev, katerim so se v nedeljo pridružili še gostje iz Logatca. Organizatorji in sodniki so bili vsi na mestu, pripravljani, da opravijo svojo dolžnost. Predvsem smo morali ugotoviti, da Črni vrh nima dovolj ljudi, da bi izpeljali tako obsežno tekmovanje. Dobra volja in pomoč smučarskih tečajnikov, ki so bili prav tedaj v Črnem vrhu, sta pripomogli, da so bile proge v redu in da se je tekmovanje lahko nemoteno začelo. Le slabo pripravljena skakalnica je ogrozila izvedbo najbolj pričakovane panoge, naposled pa se je tudi tukaj izteklo vse brez nesreče.

Pri dopoldanskih tekih je nastopilo samo 16 tekmovalcev in morali smo ugotoviti, da ta najbolj koristna smučarska panoga tudi pri nas naglo nazaduje. Med mladinkami, ki so tekle na 3 km dolgi progi, je zmagala Marija Blažko iz Črnega vrha, med članicami pa sploh nismo imeli tekmovalke. Med mlajšimi mladinci je zmagal na 5 km dolgi progi Srečko Zajec iz Črnega vrha, med starejšimi mladinci na 8 km dolgi progi pa Julij Sulgaj, član »Rudarja« iz Idrije. Najbolj napeta borba je bila med člani, tu pa je zanesljivo zmagal Jože Podobnik iz Idrije s časom 38,59 na 12 km dolgi progi. Na drugo mesto je prišel njegov društveni tovariš Jože Erjavec s časom 41,35.

Pri popoldanskem slalomu je nastopilo 62 tekmovalcev. Med mladinkami je zmagala Marija Blažko iz Črnega vrha, med članicami pa edina tekmovalka Cilka Močnik iz Tolmina. Med mladinci je postal prvak Tine Trček iz Črnega vrha pred Andrejem Mažgonom in Brankom Šlabnikom, oba iz Idrije. Med člani je bil prvi Ivi Logar pred Marijanom Čarjem in Ivanom Ferjančičem, vsi iz Idrije.

V nedeljo dopoldne je bil veleslalom, ki se ga je udeležilo 65 tekmovalcev. Med mladinkami je zopet zmagala Marija Blažko iz Črnega vrha in tako pospravila še zadnje žensko mladinsko prvenstvo. Med članicami je zopet postala prvakinja Cilka Močnik iz Tolmina. Med mladinci je zmagal Marko Tratnik iz Idrije, na drugo mesto pa je prišel Andrej Ogrizek iz Postojne pred Brankom Šlabnikom iz Idrije. Med člani je bil prvi Rudi Likar s časom 1.06,7, drugi Ivan Ferjančič, tretji pa Ivi Logar, vsi iz Idrije.

Popoldne je bilo tekmovanje v skokih na 35-metrski skakalnici. Nastopilo je 11 skakalcev. Med člani je bil prvi Anton Poženel iz Črnega vrha s skokoma 20 in 27 m ter 201,5 točkami. Drugi in tretji sta bila Marijan Čar in Viktor Crnobrnja iz Idrije. Med mladinci je postal prvak Aldo Murovec iz Idrije s skokoma 19 in 19,5 m ter 196 točkami pred Brankom Šlabnikom iz Idrije in Slavkom Vrusem iz Črnega vrha.

Krasno popoldansko vreme je privabilo v Črni vrh tudi mnogo drugih smučarjev, ki so lahko uživali vso lepoto smučanja na lepih in trdnih smučiščih.

Za zaključek lahko ugotovimo, da je tudi letošnje prvenstvo pokazalo, da ima idrijski »Rudar« še vedno daleč najboljše smučarje in le posameznikom iz ostalih osnovnih organizacij je uspelo, da so se vrinili na vidnejša mesta. To društvo pa žal nima ženskih tekmovalk. Zelo so napredovali mladi smučarji iz Črnega vrha in zasluženopobrli tudi lepo število prvenstev, ki so skoraj vsa ostala v idrijski občini. Prijetno pa so letos iznenadili tekmovalci iz Tolmina, ki so dosegli nekaj lepih uspehov in tudi dvoje prvenstev z edino tekmovalko-članico. Popolnoma pa so se zopet potajili tekmovalci iz Livka, ki so bili še pred leti na drugem mestu, letos pa so padli daleč v ozadje. To je zelo slaba reklama za njihova krasna smučišča.

V primeri z lanskim prvenstvom smo brez dvoma napravili lep korak naprej, deloma v množičnosti, posebno pa v kakovosti. Vse to nam daje upanje, da bomo že prihodnje leto dosegli število tekmovalcev prvih let.

S. L.

Društvene sankoške tekme

V sklopu TVD »Partizan« Idrija je bila v začetku leta 1958 ustanovljena sankoška sekcija, ki so jo registrirali tudi pri Sankoškem odboru Smučarske zveze Slovenije v Kranju. Za načelnika je bil izvoljen Danilo Vončina, kot pomočnika pa Milan Miklavčič in Marijan Gosler. Sekcija je začela takoj z živahno dejavnostjo in je prevzela nalogo, da povzdigne sankošstvo, ki je v Idriji zelo razširjeno kot ljudski šport, na športno in tekmovalno raven. Uvajati je začela tudi prave tekmovalne sani, ki se bistveno razlikujejo od domačih ljudskih sani.

Prve tekme za društveno prvenstvo so bile v nedeljo, 27. januarja, v dopoldanskih urah. Nastopilo je okrog 80 tekmovalcev.

Navajamo samo rezultate tekmovalcev, ki so dosegli prva mesta: Člani posamezno: Milan Štekar; dvojice: Milan in Ivan Miklavčič, ki sta tudi dosegla najboljši čas dneva, 6 minut in 23 sekund. Mladinci posamezno: Marijan Grof; dvojice: Pirkovič in Uršič. Mladinke posamezno: Silva Kanduč; dvojice: Francini in Vončina. Pionirji posamezno: Edi Pivk; dvojice: Bremeč in Boškerin. Pionirke posamezno: Milica Žigon; dvojice: Moravec in Repar.

Tekmovalna proga je bila speljana od zgornje gostilne na Kovačevem rovtu do Likarice in je bila dolga 3 km z višinsko razliko 500 m. Konec tekmovanja je nastopilo še 25 cicibanov na skrajšani progi. Ob idealnih snežnih razmerah je tekmovanje poteklo v najlepšem redu, najboljšim pa so razna podjetja darovala praktična darila.

S. L.

Delo strelske družine v Idriji

Dne 18. januarja 1958 je bil redni letni občni zbor Strelske družine v Idriji, ki je potekel dokaj živahno. Poročilo o uspehih in neuspehih v preteklem letu je podal predsednik Franc Štekar, ki je prikazal predvsem velike finančne težkoče, s katerimi se družina bori že od ustanovitve dalje. Tudi odnosi s Okrajnim strelskim odborom niso bili najboljši. Družina ni prejela obljubljenih zračnih pušk in je morala tekmovali samo s starim, že izrabljenim orožjem, zato tudi uspehi niso bili zadovoljivi.

Kronika prireditev pa nam vendar kaže tudi nekaj lepih uspehov: medčlansko tekmovanje je bilo takoj po občnem zboru ter se ga je udeležilo 73 pripadnikov, ki so dosegli kar lepe uspehe. V januarju je bilo meddružinsko tekmovanje v Črnem vrhu, kjer je naša petčlanska ekipa dosegla prvo mesto. Okrajno tekmovanje za »Zlato puščico« nam je prvo prineslo grenko razočaranje, ker z izrabljenim orožjem nismo mogli doseči nikakega uspeha. Boljše uspehe smo dosegli na okrajnem tekmovanju, prav tako v Novi Gorici, kjer je ženska ekipa zasedla prvo mesto, mladinska tretje in članska šesto mesto. Dne 17. marca je bilo meddružinsko tekmovanje v Zireh, kjer smo med osmimi moštvi zasedli drugo mesto. Dne 31. marca smo sodelovali z osmimi pripadniki na republiškem tekmovanju v Ljubljani in dosegli nekaj prav lepih rezultatov, vsaj v okrajnem merilu. Lep uspeh smo dosegli z internim ekipnim tekmovanjem 19. maja: udeležilo se ga je 7 ekip. Tekmovanja z vojaško puško se sploh nismo mogli udeležiti, ker smo prejeli prepozno razpis in strelivo.

Po poročilih se je razvila živahna razprava, v kateri so razpravljali predvsem o čimprejšnji ureditvi razmerja z okrajnim forumom v korist strelstva v okraju in o odpravi protežiranja ene same družine.

Pereče je tudi vprašanje ureditve strelišča. Dela so že dobro napredovala in novi odbor bo imel možnost, da jih dokonča.

Pri volitvah je bil izvoljen naslednji odbor:

Franc Štekar — predsednik, Srečko Beričič — tajnik, Talči Božič — blagajnik, Ciril Črv — orožar, člani: Marijan Brus, Momčilo Slavič, Viktor Majnik, Anton Velikajne, Anton Štrancar. Nadzorni odbor: Silvester Kleindienst, inž. Miloš Sulin in Zdravka Babič.

Odbor čakajo v novem letu težke naloge.

Ce upoštevamo, da ima strelstvo posebno med mladino navdušene in, skoraj bi rekli, strastne pristaše, ima družina osnovne pogoje za najlepši razvoj in tudi za doseg večjih tehničnih uspehov, kar pa bo seveda v veliki meri odvisno od delavnosti odbora in predanosti članov.

S. L.

Naši smučarji na tujih smučiščih

Uspešno izvedeno prvenstvo Primorske smučarske podzveze je utrla pot našim smučarjem tudi na tujem tekmovanju in prvenstva. Za splošno oceno uspehov in neuspehov naših smučarjev na republiških in državnih prvenstvih glede na sedanji razvoj smučarstva na Primorskem smo mneja, da pomeni plasma do 10. mesta izreden uspeh, plasma do 20. mesta še vedno lep uspeh, plasma nad 20. mestom pa moramo že šteti kot neuspeh.

Uspešno delo naše Primorske smučarske podzveze je bilo letos nagrajeno z dodelitvijo republiškega mladinskega prvenstva v alpskih disciplinah v Idriji. Naši vestni in požrtvovalni smučarski organizatorji so tudi tokrat dokazali, da so sposobni izvesti tudi najbolj zahtevna tekmovanja točno in brezhibno, za kar so prejeli tudi nekaj laskavih pohval udeležencev iz vseh krajev naše republike. Na tem tekmovanju je sodelovalo 77 tekmovalcev in tekmovalk iz 15 društev, zato lahko trdimo, da je bila tedaj zbrana na naših smučiščih vsa mlada elita smučarjev.

Dne 1. februarja je bil smuk za mladince in slalom za mladinke. Zmagal je Janez Čop z Jesenic s časom 2.09,9. Dober uspeh je dosegel Peter Logar, ki je bil 12. s časom 2.34,8. Ker je

bilo določeno, da bo k veleslalomu naslednjega dne pripuščeni samo prvih 40 tekmovalcev, smo z veseljem ugotovili, da so se za to panogo plasirali še trije naši tekmovalci, Andrej Mažgon, ki je bil 27., Marko Tratnik, 29. in Stane Tušar, 33., Dušan Poljanšek z 41. mestom in Ivan Poljanšek s 54. mestom pa sta izpadla.

Smuk je bil izveden na krasni novi progi z Zagodovega vrha, ki je bila dolga 2128 m z 412 m višinske razlike.

Naslednji dan je bil slalom za mladince in mladinke na Zemlji na 490 m dolgi progi s 120 m višinske razlike in 36 vratci. Tu je bila borba še hujša. Peter Logar je dosegel na tem tekmovanju najlepši uspeh, saj se je pomaknil na 10. mesto s skupnim časom 1.59,8 ter pustil za seboj nekaj renomiranih tekmovalcev, zmagal pa je Ciril Čop z Jesenic z časom 1.32,1. Ostali naši tekmovalci niso imeli sreče in so bili diskvalificirani.

Izvedba tega prvenstva nam je poleg lepega rezultata prinesla tudi lep moralni uspeh, čemur je mnogo pripomoglo tudi vreme, ki je bilo kakor naročeno, sončno in hladno. Pogrešali pa smo mlade tekmovalce iz Črnega vrha, ki so imeli tekmovanje tako rekoč pred nosom in bi bili tudi lahko dosegli kak uspeh.

Naše člane pa je že čakala najtežja prizkušnja: Tekachi so odšli 26. januarja v Ljubljano na republiško prvenstvo v tekih na 15 km. Jože Podobnik je dosegel 15. mesto s časom 1.08,48, Jože Erjavec pa 16. mesto z 1.09,03. Andrej Erjavec je bil 22. Zadovoljiv uspeh je dosegla tudi mladinka Marija Blaško iz Črnega vrha, ki je bila deveta. Boljše uspehe so tega dne dosegli naši alpski vozači na republiškem tekmovanju II., IV. in V. razreda v Trbovljah. V smuku se je izkazal Ivan Ferjančič, ki je bil s časom 3.48,4 dvanajsti. Rudi Likar je dosegel 18., Ivan Logar 26., Marijan Čar 29. in Karel Troha 39. mesto med 43 tekmovalci. Še lepši rezultati so bili doseženi v slalomu: Ivi Logar je bil šesti, Rudi Likar 21., Marijan Čar 23., Ivan Ferjančič je bil diskvalificiran, Karel Troha pa je odstopil. Tako sta si Ivi Logar in Ivan Ferjančič pridobila pravico, da sodelujeta na republiškem prvenstvu v Kranjski gori, ki je bilo 22. februarja, le-to pa nam ni prineslo pričakovanega uspeha. V smuku je bil Ivan Logar 29., Ivana Ferjančiča pa je vrglo s proge, ker si je bil privoščil predrzno vožnjo, tako da so ga šele reševalci potegnili izmed smrek ter smo bili samo veseli, da se je vrnil nepoškodovan v Idrijo. V slalomu je bil Logar diskvalificiran.

Dne 26. januarja je bila otvoritev nove skakalnice v Dol. Logatcu. Svečanosti in tekmovanja so se udeležili 3 naši skakači: Viktor Crnobrnja je dosegel s skokoma 31 in 32 m ter 172,5 točkami 3. mesto, Aldo Murovec s skokoma 28,5 in 30 m ter 158,2 točkami 5. mesto, Davorin Mrak pa s skokoma 26,5 in 29,5 m ter 156,3 točkami 7. mesto.

Dne 16. februarja je odjuga pobrala sneg, tako da ni bilo mogoče izvesti v Idriji predvidenega tekmovanja. Zaradi denarnih težkoč pa naši tekmovalci niso mogli oditi v daljno Zenico na metalurško smučarsko tekmovanje, zato so lahko odšli s celotno ekipo na mednarodni veleslalom na Livku, kjer se je zbralo mnogo alpskih smučarjev, čeprav je slabo vreme tekmovanje zelo otežkočilo. Ker nismo prejeli rezultatov, lahko samo navedemo, da je dosegel Ivi Logar častno 2. mesto za odličnim Limovškom iz Kranjske gore. Ivan Ferjančič je bil 4., Rudi Likar 8., Marko Tratnik 10. Udeležba na tem tekmovanju pomeni za »Rudarjeve« smučarje prav lep uspeh.

S. L.

DRUŠTVENI BRZOTURNIRJI

Naše šahovsko društvo je nadaljevalo z brzoturnirji takoj po končanih počitnicah:

dne 6. septembra 1957 je bilo 9 udeležencev, prvo in drugo mesto pa sta si razdelila Viktor Crnobrnja in mladi Silvo Kovač.

Dne 13. septembra 1957 je bilo 11 udeležencev. Zmagal je Tone Troha, drugo in tretje mesto pa sta si razdelila Pavel Hladnik in Ivan Suban.

Dne 20. oktobra 1957 je bilo 9 udeležencev. Zmagal je Tone Troha, drugi pa je bil Silvo Kovač.

Dne 27. oktobra 1957 je bilo 9 udeležencev. Zmagal je Pavel Hladnik, drugi pa je bil Viktor Crnobrnja.

Dne 8. novembra 1957 je bilo 11 udeležencev. Prvi je bil Viktor Crnobrnja, drugi pa Pavel Hladnik.

Dne 17. novembra 1957 je bilo 12 udeležencev. Zmagal je Silvo Kovač, drugi pa je bil Pavel Hladnik.

Dne 24. novembra 1957 je bilo 15 udeležencev. Prvo in drugo mesto sta si razdelila Silvo Kovač in Tone Troha, tretji pa je bil Viktor Crnobrnja.

Dne 1. decembra 1957 je bilo 13 udeležencev. Zmagal je Viktor Crnobrnja, drugi je bil Ivan Suban, tretji pa Jurij Jereb.

Dne 15. decembra 1957 je bilo 15 udeležencev. Zmagal je Pavel Hladnik, drugo in tretje mesto sta si razdelila Tone Troha in Silvo Kovač.

DVA PIONIRSKA TURNIRJA

Pionirji osnovne šole so končali svoje prvenstvo 28. novembra 1957 s turnirjem, ki se ga je udeležilo 12 najboljših šahistov. S stodontnim uspehom je zmagal Uroš Lipušček, drugi je bil Marijan Repanšek z 9 in pol točkami, tretji pa Joško Pirc z 9 točkami. Turnir je pokazal, da imamo med najmlajšimi pionirji nekaj že kar dobrih šahistov, ki mnogo obetajo, posebno če bodo redno vadili.

Prvenstva pionirjev nižje gimnazije, ki je bilo končano 19. decembra 1957, se je udeležilo 11 pionirjev in 3 pionirke. Zmagal je Radovan Lipužič z 11 in pol točkami, drugi je bil Silvij Jereb z 11 in tretji Jože Božič z 10 in pol točkami. Med pionirkami je bila najboljša Nadja Pirc, ki je dosegla 5 in pol točk ter si razdelila 7. do 8. mesto. Tudi gimnazijski pionirji dobro obetajo. S. L.

OBČNI ZBOR ŠAHOVSKEGA DRUŠTVA
IDRIJA

Redni letni občni zbor Šahovskega društva Idrija je bil dne 24. januarja v Šahovskem domu in mu je prisostvovalo 24 članov. Predsednik Danilo Sever je podal najprej poročilo o delu, uspehih in neuspehih v preteklem letu ter nakazal smernice za nadaljnje delo. Iz tega poročila je bilo razvidno, da je društvo naglo napredovalo, ker si je uredilo svoje lastne prostore, ki se jih posebno mladina posluhuje včasih celo v takem številu, da postane prostor pretesen. Če bomo odpravili še nekatere organizacijske napake, posebno v odboru, bomo lahko še lepše napredovali.

Tajnik Srečko Logar je nato podal kronološki pregled dela, iz katerega je bilo razvidno, da je društvo v celoti izpolnilo delovni načrt, ki ga je bilo sprejelo ob začetku leta. V desetih točkah je navedel vse najvažnejše prireditve, o katerih smo v naši reviji sproti poročali. Najlepši uspeh je bila vsekakor osvojitve okrajnega moštvenega prvenstva.

Ob začetku leta je imelo društvo 26 članov, med letom pa je naraslo na 63, kar pomeni, da se je število več kot podvojilo. Med člani je 26 četrto kategorikov in 9 tretjekategorikov. Tu pa niso vsi pionirji, ki jih Zveza še ne registrira in jih vodi društvo v posebnem seznamu. Med letom je izgubilo društvo prezgodaj umrlega Franca Didiča, ki je bil med člani ustanovniki.

Ob koncu je izrekel zahvalo Občinskemu odboru za denarno pomoč, Gradbenemu podjetju »Zidgrad« za pomoč pri prevozu ter gimnaziji in osnovni šoli za sodelovanje pri delu z mladino.

Blagajniško poročilo je podal namesto blagajnika Stanka Klavčiča, ki je odšel na novo službeno mesto, revizor Milan Miklavčič. Iz poročila je bilo razvidno, da je imelo društvo med letom 114.000 din dohodkov in skoraj prav toliko izdatkov. Z največjo štednjo je društvu uspelo, da je krilo tekoče izdatke, ni si pa moglo privoščiti raznih dvobojev in podobnih prireditev, s katerimi bi se bilo še bolj uveljavilo.

Volitve so prinesle bistvene spremembe, posebno v upravnem odboru: predsednik Danilo Sever, podpredsednik inž. Niko Rihar, tajnica Vida Brejc, blagajničarka Berta Mohorič, tehnični vodja Tone Troha, mladinski šah Jelko Kašča, pionirski šah Silvo Kovač, ženski šah Berta Mohorič, gospodar Momčilo Slavič. Nadzorni odbor: Milan Miklavčič, Slavko Leskovšek in Vinko Vršec. Disciplinsko razsodišče: inž. Stanko Mazi, inž. Anton Jager in Andrej Skomina.

Glede na velik dotok mladine so dani vsi najboljše pogoji za še uspešnejše delo društva v letu 1958.

OBČNI ZBOR OKRAJNE ŠAHOVSKE ZVEZE

Okrajna šahovska zveza je imela svoj 3. redni letni občni zbor 26. januarja v Novi Gorici. Zveza ima še vedno svoj sedež v Idriji, zato so idrijski delegati načeli vprašanje njenega prenosa v Novo Gorico. Ugotovljeno pa je bilo, da za sedaj še niso dani potrebni pogoji, ker bomo morali v Gorici najprej utrditi društveno organizacijo. Tudi na tem občnem zboru je bilo ugotovljeno, da je bil letni načrt v celoti izpolnjen, predvsem po prizadevanju agilnih organizatorjev iz Idrije. Za nas je posebno razveseljivo dejstvo, da je bilo Šahovsko društvo Idrija priznано kot najboljše društvo v letu 1957, ker ima največ članov, ker je v celoti izvedlo svoj delovni program ter je organizacijsko delovalo najbolj vzorno.

V novi odbor so bili izvoljeni: predsednik Danilo Sever iz Idrije, podpredsednik Jože Petkovšek iz Cerkna, tajnik Srečko Logar iz Idrije, blagajničarka Berta Mohorič iz Idrije, tehnični vodja Tone Troha iz Idrije; člani: Justin Vidmar iz Cerkna, Marijan Graunar iz Nove Gorice. Nadzorni odbor: Franc Bizjak in Edvard Birsa iz Nove Gorice ter prof. Lojze Bizjak iz Ajdovščine.

Ob koncu občnega zbora je bila izrečena zahvala Okrajnemu ljudskemu odboru Nova Gorica za izdatno denarno pomoč. Prav tako je

bilo tudi ugotovljeno, da so v našem okraju dobri pogoji za napredek šahovske igre, ker je število osnovnih organizacij narastlo že v letu 1957.

S. L.

KVALIFIKACIJSKI DRUŠTVENI TURNIR

Dne 23. februarja je bil končan društveni kvalifikacijski turnir nekategornikov, ki se ga je udeležilo 15 šahistov in je dal naslednje rezultate:

1. Drago Kanduč — 13 točk;
2. Bruno Kopač — 12 in pol točk;
3. Inž. Niko Rihar — 10 točk;
4. Stane Tušar — 9 in pol točk;
5. in 6. Jože Božič in Stanko Zajc — 8 in pol točk;
7. Mirko Zajc — 8 točk, itd.

Imenovani so dosegli IV. kategorijo.

S. L.

ŠE DVA BRZOTURNIRJA

Dne 29. decembra 1957 je bil končan redni nedeljski brzoturnir, na katerem je sodelovalo 13 šahistov. Zmagal je Ivan Suban z 11 in pol točkami, drugi je bil Viktor Crnobrnja, tretji pa Tone Troha.

Zē 5. januarja 1958 so odigrali prvi brzopotezni turnir v novem letu z udeležbo 9 šahistov. Zmagal je Silvo Kovač s 7 in pol točkami pred Ivanom Subanom in Pavlom Hladnikom.

S. L.

TEHNIKA

OBRAČUN LETNEGA DELA RADIOKLUBA IDRIJA

Redni letni občni zbor Radiokluba v Idriji je bil 12. januarja 1958. Prisostvovalo mu je 31 oseb, od tega 15 članov. Prisotni so bili tudi zastopniki republiške zveze.

Iz poročil posameznih odbornikov, predvsem pa iz poročila tajnika Mirka Šebenika, vidimo, da ima klub nekaj zelo vnetih članov, da pa je to število še vedno premajhno, posebno ker niso mogli pritegniti k delu večjega števila mladine. Letni delovni načrt je bil preveč optimističen, zato so ga med letom lahko izpolnili samo v prvi fazi, druga faza, ureditev delavnice in njena oprema z orodjem, pa bo lahko končana šele v teku letošnjega leta. Tako je med letom lahko dobro delala sekcija za zveze, ki je vzpostavila 2486 zvez z 92 državami iz vseh šestih kontinentov. Ta sekcija je uspešno sodelovala tudi v šestih tekmovanjih. Kot posebnost navajajo tekmovanje »Idrijski pionirji ključje« ob obletnici priključitve Primorske, le-to naj bi postalo tradicionalno. Po sili razmer je bila zanemarljena sekcija UKV, ki jo bo treba poživiti, delavnica pa bo šele letos nudila vsaj osnovno možnost za praktične vaje v tečajih.

Iz vseh poročil je bilo razvidno, da se člani niso bali pokazati tudi negativnih strani svojega dela. Iz razprave pa smo spoznali, da ni dovolj, da deluje za pritegnitev mladine samo organizacija. Iz največje denarne zagate je spravil klub idrijski rudnik z lepo pomočjo, ostale dotacije pa so bile vsekakor preskromne, da bi lahko

razvil večjo dejavnost, čeprav je izkoristil vse možnosti, da si pribori nekaj sredstev tudi s prostovoljnimi delom.

Pri volitvah so bili soglasno izvoljeni:

Predsednik Franc Bezeljak, tajnik Mirko Šebenik, blagajnik in vodja PPS Marijan Kos, vodja konstruktorske sekcije Anton Erjavec, propaganda in organizacija akcij Renat Škarabot, gospodar Mirko Božič, pomočnik Franc Lapajne. Nadzorni odbor: Ivan Bevk, Franc Lapajne in Pavel Pivk, ki bo prevzel tudi sekcijo UKV.

Sprejeli so tudi delovni program za leto 1958, ki obsega 5 točk osnovnih nalog. Ker so bili izvoljeni v odbor delovni in požrtvovalni člani, smo prepričani, da bo že prihodnji obračun dela mnogo lažji, kakor je bil letos.

S. L.

LOVSTVO IN RIBIŠTVO

USPEŠNO DELO RIBIŠKE DRUŽINE V IDRIJI

Dne 19. januarja 1958 je pregledala svoje delo Ribiška družina v Idriji na rednem letnem občnem zboru, ki mu je prisostvovalo 37 članov. Ivan Mauser je podal tajniško poročilo, iz katerega je bilo razvidno zelo plodno delo v preteklem letu. Žal pa je moral ugotoviti, da se dela za obnovu voda udeležuje redno le kakih 10 članov, medtem ko ostali stojijo več ali manj ob strani. Nova ribogojnica je v preteklem letu že dala svoje plodove. Ob času občnega zbora so imeli v njej 350.000 iker, v bazenu pa še okrog 350 samic, ki bodo dale še potrebnih 150.000 iker, s čimer bo dosežena predvidena polovica milijona iker, ki naj oplodijo naše v preteklosti tako prizadete vode. Posebno pohvalo je izrekel gospodarju Tonetu Jerebu in njegovemu pomočniku Francu Erženu. Družina je torej v celoti izpolnila letni delovni program. Po nepopolnih podatkih računajo, da so v preteklem letu ulovili za 428 kg rib, torej so dali vodam več, kakor so iz njih nalovili — to kaže na pravilno in smotrno gospodarstvo. Z zadovoljstvom so tudi ugotovili, da v preteklem letu niso kaznovali nobenega člana zaradi kršenja ribiških pravil, kar kaže, da se tudi ribiška disciplina v družini iz leta v leto krepi. Zastopnik Okrajne ribiške zveze je zato lahko izrekel vso pohvalo naši ribiški družini, ki je pokazala najboljše gospodarjenje z ribjim bogastvom. Prav tako je bilo zanimivo tudi poročilo gospodarja Toneta Jereba, iz katerega smo razvideli, da imamo v Idriji bogato prirodno gojišče mladice v naši sicer umazani Nikovi, kjer pa mladi zarod izredno dobro uspeva in ga je mogoče nato preseliti v druge vode. V preteklem letu so pobrali iz Nikove skoraj 1700 mladice.

Upravni odbor družine se pri volitvah ni bistveno spremenil:

Predsednik Ljubo Kolakovič, tajnik Ivan Mauser, gospodar vode Anton Jereb, njegov pomočnik Franc Eržen, blagajnik Miran Ferjan, člani: Pavel Novak, Ludvik Vončina, Anton Prebil in Alfonz Pavšič. Nadzorni odbor: Ivan Bajt, Franc Vidmar, Stane Strnad. Disciplinsko razsodišče: Ljubo Kolakovič, Franc Eržen, Ivan Mauser in Pavel Novak.

Za častne člane so bili izvoljeni: Lado Božič, Janko Šturm in Janko Bevk.

OBČNI ZBOR RAJONSKE RIBIŠKE ZVEZE

Rajonska ribiška zveza, ki ima svoj sedež v Novi Gorici, je priredila letošnji redni občni zbor v Idriji dne 10. februarja v priznanje idrijski Ribiški družini, ki je uvedla v preteklem letu najboljše gospodarstvo v svojih ribolovskih in ribogojških področjih. Med zelo delavne družine štejemo lahko tudi Ribiško družino »Soča« v Gorici in tolminsko ribiško družino. V zadnjem času je stopila na pravo pot tudi Ribiška družina v Renčah, ki so ji idrijski ribiči brezplačno odstopili 50.000 zaroda. Med zelo živahno razpravo, posebno pri obravnavanju novih pravil, sta prevladovali dve težnji: prvo so zastopali Idrijčani, ki so želeli, da bi se odlov rib še vedno čimbolj omejeval, nekateri pa so pokazali stremljenje, da bi v korist tujskega prometa že sedaj dovoljevali nekoliko večji odlov. Prevladalo je končno mišljenje, da moramo še vedno naše ribje bogastvo čimbolj čuvati.

V upravni odbor Rajonske zveze, ki za sedaj obsega 5 ribiških družin, sta bila izvoljena tudi Ljubo Kolakovič in Franc Eržen iz Idrije.

S. L.

FILATELIJA

OBČNI ZBOR FILATELISTIČNEGA DRUŠTVA V IDRIJI

Z rednimi letnimi občnimi zbori v Idriji je začelo naše Filatelistično društvo. Zborovalo je že 29. decembra 1957. Iz poročila tajnika Srečka Logarja posnamemo, da se je društvo okrepilo še za nekaj članov in jih sedaj šteje 35. Tudi v pretekli poslovni dobi so imeli redne nedeljske sestanke in sicer kar 51 s skupno udeležbo 465 članov. Tudi drugo notranje delo v društvu je bilo zelo živahno in požrtvovalno, zlasti pri delu z mladino, kjer posebno pridno sodeluje Josip Pivk. Zelo živahna je bila tudi krožna zamenjava, vsebina sestankov pa ni bila najboljša. Vse to delo bi prav gotovo tudi letos privedlo društvo na eno prvih mest v republiki, če bi ne bila med letom prav brez potrebe odpadla vsakoletna razstava znamk. Da bi se kaj podobnega ne primerilo več, so bili na občnem zboru sprejeti konkretni predlogi za delo v novi poslovni dobi in prav gotovo je, da bo društvo že letos doseglo zopet take uspehe, kakršnih smo bili vajeni v prejšnjih letih, ko je bilo naše društvo ocenjeno kot najboljše v Sloveniji.

S. L.

ELEKTRO TOLMIN

TOLMIN

podjetje za prenos in razdeljevanje električne energije

PROJEKTIRA, GRADI IN VZDRŽUJE

električne naprave za prenos in razdeljevanje električne energije;

MONTIRA

hišne priključke in instalacije vseh vrst;

PROJEKTIRA IN GRADI

industrijske električne instalacije;

POPRAVLJA

električne gospodinske aparate vseh vrst;

OSKRBUJE

z električno energijo 9.500 odjemalcev.

Vsa dela izvršuje solidno in po najnižjih konkurenčnih cenah!

MESTNI MUZEJ V IDRIJI

se priporoča za ogled razstavnih prostorov v gradu:

*petrografsko-mineraloške zbirke,
jamarskega-kraškega oddelka,
Pirnatove sobe.*

Za ogled znamenite vodne črpalke »Idrijska kamšt« dobijo obiskovalci spremljevalca na upravi muzeja v gradu.

V upravljanje je prevzel tudi znameniti zgodovinski spomenik iz NOB »Tiskarna Slovenija« na Vojščici.

V prodaji ima:

kompletne I. in II. letnike »Idrijskih razgledov« po 200 din,
knjigo Janka Trošta »Idrija, naše najstarejše rudarsko mesto«
po 100 din,
knjižo inž. Stanka Mazija »Klavže nad Idrijo« (založba Tehniškega muzeja Slovenije v Ljubljani) po 100 din,
brošuro inž. prof. Alberta Strune »Idrijska kamšt« (Založba tehniškega muzeja Slovenije v Ljubljani) po 20 din,
razglednice iz zgodovine Idrije »Škafar odkrije živo srebro«,
razglednice iz aragonitne Ravenske jame,
fotografije iz preteklosti Idrije.

Naslov: Mestni muzej v Idriji, poštni predal 11, telefon Idrija 35,
tek. račun pri Komunalni banki Idrija 63-KB-6-Ž-108.

Naročnike prosimo, da poravnajo zaostalo naročnino preko banke ali osebno na Turističnem uradu v Idriji.

MESTNI MUZEJ V IDRIJI

Občinski odbor Zveze borcev je izvolil komisijo, ki ima nalogo, da zbere ves razpoložljivi material in osebne spomine za zgodovino narodnoosvobodilne borbe v naši občini.

Predvidena je izdaja zgodovinske knjige in albuma vseh padlih borcev in žrtev fašizma s kratkim življenjepisom in slikami.

Prosimo vse borce in aktiviste za sodelovanje. Točnejše informacije dobite na Občinskem odboru Zveze borcev.